

TC.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE EFES ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
SEÇKİN ESER

Danışman
YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN ÇEKEN

OCAK , 2011

MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE EFES ÖRNEĞİ

SEÇKİN ESER

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 09.02.2011
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 27.01.2011

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ali Kemal GÜRBÜZ

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Zafer ÖTER

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

OCAK, 2011
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün **06/01/2011** tarih ve **307.6** sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 25/4 maddesine göre, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi **SEÇKİN ESER**'in "**Sürdürülebilir Turizm ve Efes Örneği**" adlı tezini incelemiş ve aday **27/01/2011** tarihinde saat **15.00** da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra **60.** dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine **oybirliği** ile karar verildi.

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

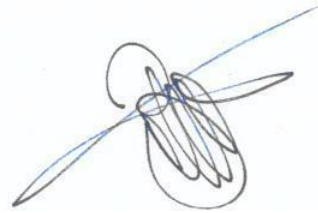
Üye

Prof. Dr. Ali Kemal GÜRBÜZ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Zafer ÖTER

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sürdürülebilir Turizm ve Efes Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.09.10.2011

Seçkin ESER

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : ESER

Adı : Seçkin

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Sürdürülebilir Turizm ve Efes Örneği

Y. Dil : Sustainable Tourism and An Investigation in Ephesus

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar:

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : Çeken, Hüseyin

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 133

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Sürdürülebilirlik
2. Sürdürülebilir Turizm
3. Sürdürülebilir Kültür Turizmi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Sürdürülebilirlik
2. Sürdürülebilir Kalkınma
3. Sürdürülebilir Turizm
4. Kültür Turizmi

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Sustainability
2. Sustainable Development
3. Sustainable Tourism
4. Cultural Tourism

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Seçkin Eser

Tarih : 09.02.2011

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, ülkemizde yaygınlaştırmaya çalışılan “Sürdürülebilir Turizm” kavramı üzerinde durulmuş ve turizminin her alanında sürdürülebilirliğin geliştirilmesi gereği vurgulanmıştır. Turizmin en önemli çeşitlerinden biri olan Kültür Turizmi sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Kültür turizminde sürdürülebilirlik Efes Ören yeri kapsamında değerlendirilmiştir.

Sürdürülebilirlik potansiyeli çok yüksek olan araştırma bölgesi Efes ören yeri ve yakın çevresi incelenerek, tarihi ve kültürel değerlerin önemi vurgulanmış ve kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Uzun bir çalışma sürecinin her aşamasında desteğini ve bilgilerini benimle paylaşan, yol gösteren danışmanım, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Çeken’ e tezin oluşturulmasında ve problemlerin çözümünde emeği bulunan Yrd. Doç. Dr. Zafer Öter’ e ve Prof. Dr. Ali Kemal Gürbüz’ e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca her zaman bana destek olan annem Emel ESER ve ablam Sergün ESER BOZAK’ a ve çalışma süresinde bana anlayışlı davranan ailem ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Günümüzde sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte oluşan kentleşme, yaşam koşullarının güçleşmesi ve diğer olumsuz etkenler, özellikle kentsel alanlarda yaşayan insanlar üzerinde büyük baskılar oluşturmaktadır. Bu baskılardan kaçış turizm hareketlerine yansımaktadır.

Dünyanın değişen düzeni içerisinde teknolojinin değişmesi, insanların eğitim seviyelerinin ve boş zamanlarının artması, çevre bilincinin yayılmasıyla birlikte son yıllarda seyahatlerin yön değiştirdiğini ve özellikle doğal, kültürel açıdan hassas olan alanlara yönelik bir akımın olduğunu görülmektedir. Buna bağlı olarak bu alanların geleceğine ilişkin endişeler de gündeme gelmektedir. Bundan dolayı bu alanlara yönelik bir talebin olumsuzluklarını en aza indirmek için sürdürülebilirlik veya sürdürülebilir kalkınma anlayışı da önem kazanmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma son yılların yeni bir yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan ile doğa arasında bir denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamasını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır. Buna göre ilkeleri belirlenen sürdürülebilir kalkınma kavramı, birçok alana ve disipline uyarlandığı gibi turizme de uyarlanmış ve sürdürülebilir turizm anlayışı ortaya çıkmıştır.

Bu anlayış çerçevesi içerisinde yaşanmakta olan olumsuz deneyimlerden dolayı ekonomi, çevre ve insanın bir bütün olarak düşünülmesi gerekmektedir. Turizm faaliyetleri genellikle doğal dengenin çok duyarlı olduğu yerlerde gelişmekte ve önlem alınmadığında bu dengeyi bozabilmektedir. Bu dengeyi sağlamak amacıyla özellikle kitle turizminden kaynaklanan olumsuz çevresel etkilere bir tepki olarak ortaya çıkan sürdürülebilir turizm yaklaşımı doğal, kültürel ve diğer kaynakların zarara uğratılmadan gelecek nesillere aktarılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Ülkemiz sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değeri ile çevresindeki ülkeler içinde en şanslı olanıdır. Fakat ülkemiz sürdürülebilirlik alanında fazla bir gelişme göstermemiştir. ‘Sürdürülebilir Turizm’ kavramı henüz ülkemizde tam anlaşılmış ve önemi kavranmış bir konu değildir. Bu tez çalışmasının amacı da, böylesine önemli bir konunun ülkemiz açısından değerlendirilerek, araştırma kapsamı içine alınan Efes Ören yerinde sürdürülebilir turizmin sağlanması ve geliştirilmesi için bir model oluşturmak ve gelişme stratejilerini belirlemektir.

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak “Gözlem” kullanılmıştır. Gözlem türlerinden “Yapılandırılmamış Alan Çalışması – Katılımlı gözlem” kullanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Sürdürülebilir turizm kapsamı çerçevesinde “Swot Analizi” tekniği ile genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Turizm, Kültür Turizmi

ABSTRACT

Today, the urbanization deriving from developing industrialization, growth of difficulties in living conditions and other negative factors put considerable pressure particularly on the people living in urban areas. The escape from these pressures has impacts on tourism movements.

It can be seen that technological changes within the changing world, increases in the educational level and spare times in people's lives, as well as the spread of environmental conscious have recently caused a change of direction in travels and a shift particularly into naturally and culturally sensitive areas. Accordingly, there are some concerns over the future of these areas, which is becoming a current issue. Therefore the sustainability and understanding of sustainable development gain importance in order to minimize the negative aspects of a demand related to these areas.

The sustainable development is a new approach which has been experienced in recent years. It's referred to as programming the life and development of today and future by striking a balance between the human and nature without consuming natural resources and in a way to ensure that future generations are improved and their needs are met. Accordingly, the concept of sustainable development with determined principles has been adapted to tourism, as well as many areas and disciplines, and thus the understanding of sustainable development has emerged.

As part of this understanding, the economy, environment and people should be considered as a whole due to current negative incidents. Tourism activities generally develop in places where the natural balance is very sensitive and thus this balance might be disturbed, unless measures are taken. The sustainable tourism approach, which has emerged so as to strike this balance as a reaction against negative environmental impacts deriving particularly from the mass tourism, is critically important in terms of transferring cultural and other resources the next

generations without any damage.

Our country is the luckiest one among our neighboring countries thanks to its natural, cultural and values. But our country has not made a considerable progress in terms of sustainability. The concept of “sustainable tourism” has not been completely understood in our country, and its importance has not been comprehended, either. This dissertation aims at analyzing such an important issue for our country and thus establishing a model and determining strategies for development so that sustainable tourism is ensured and improved in the ruins of Ephesus, which is covered by this study.

The “observation” was used as a research method in this study. Among the types of observation, the “Restructured Field Survey – Participative Observation” method was used thus the efforts aimed at analysis were exerted this way. As part of the concept of sustainable tourism, the “Swot Analysis” technique was utilized to make a general assessment.

Keywords: Sustainability, Sustainable Development, Sustainable Tourism , Cultural Tourism

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ŞEKİLLERLİSTESİ.....	XI
TABLolarLİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

1.1 SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI DOĞUŞU VE ÖNEMİ.....	3
1.1.1 Ekonomik Sürdürülebilirlik.....	5
1.1.2 Çevresel Sürdürülebilirlik.....	6
1.1.3 Sosyal Sürdürülebilirlik.....	10
1.1.4 Kültürel Sürdürülebilirlik.....	12
1.2 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI.....	13
1.2.1 Stockholm Bildirisi.....	15
1.2.2 Brundtland Bildirisi.....	18
1.2.3 Rio Dünya Zirvesi ve Gündem 21.....	19
1.3 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKMA NEDENLERİ.....	21
1.4 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA SÜRECİ.....	22
1.5 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TEMEL İLKELERİ.....	24
1.5.1 Ekonomik İlkeler.....	24
1.5.2 Çevresel İlkeler.....	25
1.5.3 Sosyal İlkeler.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

2.1	SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAVRAMI VE GELİŞİMİ.....	28
2.1.1	Turizm ve Sürdürülebilirlik.....	30
2.1.2	Sürdürülebilir Turizm İhtiyacını Doğuran Nedenler.....	33
2.1.2.1	Turizm ve Çevre Etkileşimi.....	34
2.1.2.1.1	Turizm ve Fiziksel Çevre.....	35
2.1.2.1.2	Turizmin Fiziksel ve Yapay Çevre Üzerindeki Etkileri.....	37
2.1.2.2	Taşıma Kapasitesi ve Turizm İlişkisi.....	41
2.1.2.2.1	Taşıma Kapasitesi Kavramı.....	41
2.1.2.2.2	Turizmde Taşıma Kapasitesi.....	43
2.1.2.2.3	Sürdürülebilir Gelişme ve Taşıma Kapasitesi.....	45
2.1.2.3	Çevresel Etki Değerlendirmesi.....	48
2.1.2.3.1	Çevresel Etki Değerlendirme Kavramı.....	48
2.1.2.3.2	Turizmde Çevresel Etki Değerlendirmesi.....	49
2.1.3	Sürdürülebilir Turizm Planlaması.....	50
2.1.4	Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri.....	52
2.1.5	Sürdürülebilir Turizmin Amaçları.....	55
2.1.6	Sürdürülebilir Turizmin Başarı Koşulları.....	57
2.2	KÜLTÜR TURİZMİ.....	61
2.2.1	Kültür Turizmi Kavramı.....	61
2.2.2	Kültür Turizminin Çeşitleri.....	63
2.2.3	Kültür Turizminin Bir Ülkenin Sosyo- Ekonomik Yaşamına Etkileri.....	64
2.2.4	Kültür Turizmi Boyutunda Yöreselleşme.....	65
2.2.5	Kültür Turizminin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü.....	66

2.3	SÜRDÜRÜLEBİLİR KÜLTÜR TURİZMİ.....	68
-----	------------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EFES ÖREN YERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

ANLAYIŞI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1	GİRİŞ.....	72
3.2	EFES ÖREN YERİNİN TURİZM ARZI.....	74
3.2.1	Efes Ören Yerinin Coğrafi Konumu ve Ulaşım Durumu.....	74
3.2.2	Kültür Turizmine Yönelik Arz Unsurları.....	75
3.2.3	İnanç Turizmine Yönelik Arz Unsurları.....	77
3.3	KÜLTÜR TURİZM DESTİNASYONU OLARAK EFES ÖREN YERİNİN ÖNEMİ.....	78
3.3.1	Antik Dönemde Efes Kentinin Kuruluşu.....	79
3.3.2	Günümüz Efes Ören Yerinin Tarihi Dokusu.....	79
3.3.3	Efes Ören Yerinde Kültür Turizmi.....	81
3.3.3.1	Efes Ören Yeri (Arkeolojik Sit Alanı) Kapsamında Kültür Turizmi Çekicilikleri.....	83
3.3.3.1.1	Tiyatro.....	83
3.3.3.1.2	Meryemana Kilisesi.....	83
3.3.3.1.3	Yamaç Evler.....	84
3.3.3.1.4	Celsus Kütüphanesi.....	86
3.3.3.1.5	Eğitim Binası (Vadius Gymnasionu)....	86
3.3.3.1.6	Stadyum.....	87
3.3.3.1.7	Agoralar.....	87

3.3.3.1.8	Belediye Binası (Prytaneion).....	87
3.3.3.1.9	Domitian Tapınağı.....	87
3.3.3.1.10	Trajan Çeşmesi.....	88
3.3.3.2	Efes Ören Yeri Çevresinde Bulunan Kültür Mirası ...	88
3.3.3.2.1	Artemis Tapınağı.....	88
3.3.3.2.2	St.John Kilisesi (Aziz John Kilisesi).....	89
3.3.3.2.3	Yedi Uyurlar Mağarası.....	91
3.3.3.2.4	Meryemana Evi.....	91
3.3.3.2.5	İsa Bey Camii.....	92
3.3.3.2.6	Efes Müzesi.....	93
3.3.3.2.7	Festivaller.....	95
3.4	EFES ÖREN YERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ANLAYIŞI KAPSAMINDA G.Z.F.T. (SWOT) ANALİZİ).....	96
3.4.1	Araştırma Yöntemi.....	96
3.4.1.1	Gözlem Türleri.....	96
3.4.1.1.1	Yapılandırılmamış Alan Çalışmaları.....	97
3.4.1.1.2	Yapılandırılmış Alan Çalışmaları	98
3.4.1.1.3	Yapılandırılmamış Laboratuar Çalışmaları.....	98
3.4.1.1.4	Yapılandırılmış Laboratuar Çalışmaları.....	98
3.5	G.Z.F.T. SWOT ANALİZİ.....	98
3.5.1	Efes Ören Yerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditleri.....	102
3.5.1.1	Efes Ören Yerinin Güçlü Yönleri	103
3.5.1.2	Efes Ören Yerinin Zayıf Yönleri.....	104
3.5.1.3	Sürdürülebilir Turizm Bakımından Efes Ören Yerinin Fırsatları.....	105
3.5.1.4	Efes Ören Yerinde Sürdürülebilir Turizme Yönelik Tehditler.....	107

3.6 EFES ÖREN YERİNDE GÜNCEL GELİŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	108
---	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	112
KAYNAKÇA.....	119
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Süreci	23
Şekil 2: Sürdürülebilir Turizm Kavramının Kronolojik Gelişimi	29
Şekil 3: Turizmin Gelişmesinin Sihirli Beşgeni	32
Şekil 4: Turizm ve Çevre Etkileşimi	36
Şekil 5: Turizm Kaynağının Arz ve Talebi.....	44
Şekil 6: Turizmde Sürdürülebilir Gelişme ve Taşıma Kapasitesi.....	47
Şekil 7: Kültürel Turizm Kaynakları.....	62

..

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	40
Tablo 2: Sürdürülebilir Turizm ve Diğer Turizm Şekilleri.....	54
Tablo 3: Turizmde Sürdürülebilir ve Sürdürebilir Olmayan Gelişme.....	59
Tablo 4: Deniz- Kum- Güneş Turizmi ile Kültür Turizminin Ekonomik Yararlarının Karşılaştırılması.....	68
Tablo 5: Sürdürülebilir Kültür Turizmi Model Önerisi	71
Tablo 6: Efes Ören yerine ait ziyaretçi sayısı	82
Tablo 7: Efes Ören yerine ait ziyaretçi sayısı	85
Tablo 8: St. John 2001-2009 Ziyaretçi Rakamları	90
Tablo 9: Meryemana Evi Ziyaretçi Çizelgesi	92
Tablo 10: Efes Müzesi ziyaretçi sayıları	94
Tablo 11: Gözlem Türleri	97
Tablo 12: Sürdürülebilir Kültür Turizmi Bakımından Efes Ören Yerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri ile Fırsatlar ve Tehditler.....	102

KISALTMALAR

- BM** : Birleşmiş Milletler.
- ÇED** : Çevresel Etki Değerlendirilmesi.
- DÖSİM** : Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü.
- ICLE** : (International Council for Local Environmental Initiatives) Yerel Çevre Girişimleri İçin Uluslararası Konseyi.
- ICOSMOS:** (International Council on Monuments and Sites) Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi.
- IDRC** : (International Development Research Centre) Uluslar arası Kalkınma Merkezi.
- UN** : (United Nations) Birleşmiş Milletler.
- UNCED** : (United Nation Conference on Enviroment and Development) Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Çevre Konferansı.
- UNEP** : (United Nations Enviroment Program) Birleşmiş Milletler Çevre Programı.
- UNESCO** : (United Nations Educational Scienfic and Cultural Organization) Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Organizasyonu.
- WCED** : (World Commision on Enviroment and Development)Dünya Kalkınma ve Çevre Komisyonu.
- WTO** : (World Tourism Organisation) Dünya Turizm Örgütü.

GİRİŞ

Turizmin gelişmesi sırasında, turizmin temel değerleri niteliğindeki doğal ve sosyo- kültürel kaynaklar düzeltilmeyecek şekilde zarar görebilmektedir. Bu zararlardan kaçınmak için, 1970' li yıllarda ve sonrasında sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm kavramları ortaya çıkmıştır.

Dünyada turizm faaliyetleri gün geçtikçe artmaktadır ve sürekli devam edecektir. Turizmin sayısız olumlu etkisinin yanı sıra, kontrol edilmediği takdirde geri dönüşümü olmayan olumsuz etkileri de ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle turizmin geleceğe de aktararak devamını sağlamak sürdürülebilir bir turizm anlayışı ile gerçekleştirilebilir. Sürdürülebilirlik, beraber kullanıldığı kavramın devamlılığını işaret eder. Öyle ise sürdürülebilirlik tüm boyutlarda sağlanıldığında tam anlamıyla gerçekleştirilmiş olacaktır. Sürdürülebilirlik kavramı da tüm alanlarda olduğu gibi turizmde de yer almaktadır. Turizmin kültürel, doğal ve fiziki çevre üzerinde etkisi de kaçınılmaz olacaktır. Değişen tercihler ile birlikte insanlar her türlü turizm faaliyetlerinde kalite ve farklılık aramaya başlamışlardır. Özellikle doğal ve kültürel alanlara olan ilginin artması doğal ve kültürel alanların korunmasını, sürdürülebilir kullanımın sağlanmasını ve bozulmadan gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır.

Turizm sektöründe sürdürülebilirliğin mümkün olması için; doğa, iklim, çevre, kültür, tarih, folklor gibi vazgeçilmez faktörlerin korunarak ve geliştirilerek gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması gerekmektedir. Bu sayede korunan ve geliştirilen kaynaklar, gelecek kuşakların tam anlamıyla hizmetine sunulabilecektir. Dolayısıyla turizm kısa vadeli değil uzun vadeli düşünmeyi ve bu kapsamdaki çalışmaları gerektirmektedir.

Ülkemiz açısından sürdürülebilir turizmi gerçekleştirebilmek için önce düşünce sistemimizi değiştirmek gerekir. En büyük sorun bu konudaki eğitimsizlikten kaynaklanmaktadır. Güçlü bir turizm planlaması ve turizm bilincinin yayılmasıyla sürdürülebilirlik konusunda büyük bir adım atılmış olacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde sürdürülebilirlik kavramı, doğuşu ve önemi üzerinde durulmuştur, sürdürülebilir kalkınma kavramı çeşitli açılardan incelenmiştir. Bu kavramın ortaya çıkma nedenleri, sürdürülebilir kalkınma süreci dahilinde incelenmeye çalışılmış ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için benimsenmesi gereken ilkeler belirtilmiştir.

İkinci bölümde sürdürülebilirlik ve turizm ilişkisi incelenmiştir, sürdürülebilir turizmin oluşumu, gelişimi ve amaçları açıklanmaya çalışılmıştır. Sürdürülebilir turizmin sağlanması için sürdürülebilir turizm planlaması gerekliliği vurgulanmıştır. Sürdürülebilir turizmin ilkeleri ve bu başarı koşulları belirtilmiştir. Sürdürülebilir Kültür turizmi üzerinde durulmuştur. Kültür kavramı ve kültürel turizm kaynakları açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise Efes ören yerinde sürdürülebilir turizm kapsamında bir durum analizi yapılmıştır. Sürdürülebilir turizm kapsamında çalışma alanı ve çevresinin sahip olduğu değerler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında ise sürdürülebilir turizm in Efes ören yerinde sürdürülebilir bir yapıda nasıl geliştirilebileceği konusunda ayrıntılar verilmiş ve devamının sağlanması için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç bölümünde ise “Sürdürülebilir Kültür Turizminin Efes Ören Yeri” açısından genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Devlet, yerel yönetimler, turizm yatırımcıları, bölge halkı (yerel halk) , turist grupları ve ilgili tüm gruplara , sürdürülebilir kültür turizminin nasıl geliştirileceği konusunda önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramının Gelişimi ve Önemi

İnsanlar tarih boyunca doğayla içi içe yaşamışlar ve doğayla olan ilişkileri tarihsel süreçte gelişimleriyle birlikte değişim göstermiştir. İnsanlar tamamıyla ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda doğaya yön verme çabası göstermiştir. Doğa insanlar için bir temel sermaye niteliğindedir. İnsanoğlu doğumuyla birlikte yeme, içme, giyinme, barınma gibi tüm temel ihtiyaçlarını doğadan karşılamıştır. Sürekli gelişme çabaları ve hayat standardının yükselmesi yanında, dünya genelinde nüfusun da geometrik bir dizi izleyerek çoğalmasına karşın, insanların temel ihtiyaçlarını gideren temel hammaddelerin aritmetik tempoyla artması sonucu, çevreyi tahrip etmeye başlamıştır. Çevrenin tahribi ve kaynakların azalması insanlığı yeni teknolojiler ve kaynakları keşfetmeye yöneltmiştir. Son dönemlerde küreselleşme ve sanayi sürecinin hız kazanmasıyla birlikte özellikle gelişmiş ülkelerde hayat standardı yükselmiş ve artan tüketim sonucu çevresel bozulma daha da artmıştır (Mebratu 1998: 493). Bunun sonucunda insanların sahip oldukları çevrenin korunması ve hatta gelecekteki nesilleri ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda korunmasını bir zorunluluk haline getirmiştir.

Çavuş' a (2000) göre, sürdürülebilirlik kavramı anlayışları 1970'li yıllarda yerini, yoğun kentleşme ve endüstrileşmesiyle birlikte ortaya çıkan çevresel kirlilik boyutuna taşımıştır. 1970'li yıllarda sadece kirlilik boyutu ile gündeme gelen ve kirlenmenin önlenmesine yönelik kısa vadeli ve tek yönlü bir bakış açısıyla çözümler getirilmeye çalışılan çevre olgusu, 1980'li yılların sonlarından itibaren daha geniş açılardan ele alınmaya başlanmış ve günümüzde artık çevre olgusu evrensel ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmaktadır. Dünyanın bugünkü geldiği noktada ise sürdürülebilirlik; "eğer kontrol edilmezse sürecin fiziksel çevreyi yok edebileceği ve

toplumlar için çok düşük bir hayat kalitesine yol açacağı” gerçeği dahilinde ele alınmaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramı, ilk kez Brundtland Komisyonu olarak adlandırılan ve 1987 yılında “ Ortak Geleceğimiz” başlığı ile yayınlanan Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun raporunda gündeme getirilerek, önemi vurgulanmıştır. Ancak bu kavramın ortaya çıkışı tamamıyla tesadüf değildir. Dünyanın “ küreselleşme” olarak adlandırılan önemli bir değişim ve dönüşümün eşiğinde olması, sürdürülebilirlik kavramının doğuşunda büyük bir rol oynamıştır (Akış 1999: 36). Küreselleşme, bir takım çevresel faktörlerin hem ulusal hem de uluslararası alanda gerçekçi bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu da tamamıyla “sürdürülebilirlik” anlayışıyla ilgilidir.

Sürdürülebilirlik kavramıyla ilgili farklı tanımlar söz konusudur:

Coccosis’ e (1996) göre sürdürülebilirlik kavramı; İnsan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan uzun dönemde ekonomik, sosyal ve çevresel amaçlar arasındaki dengenin yeniden kurulmasını ifade etmektedir.

Middleton ve Hawkins’ e (1998) göre ise , “İnsan nüfusunun faaliyetleri ile birlikte onların doğal, sosyal ve kültürel çevreleri arasında uyumun bulunduğu bir denge durumudur” şeklinde ifade edilmektedir. Sürdürülebilirlik kavramını oluşturan temel düşünce; günümüz ve gelecek nesillerin gereksinimlerini dikkate alarak doğal ve insan yapımı tüm kaynakları yok etmeden, niteliğini bozmadan ve onları geliştirecek şekilde yararlanmaktır.

Burr’ a (1995) göre; Dikkatli ve hassas bir ekonomik gelişme düşüncesini ifade eden sürdürülebilir kullanımla, günümüz ve gelecek nesillerin gereksinimi olan doğal ve insan kaynaklarından yok edilmeden ya da hasara uğratılmadan yararlanılabilir. Sürdürülebilir kullanım küresel çevre politikasının temel prensibini oluşturur.

Avcıkurt' a (1996) göre “Sürdürülebilirlik” kavramı, turizme kaynak olan “bölgesel/yerel özelliklerin” korunup geliştirilerek, çekiciliğinin devamını sağlamak olarak ifade edilebilir. Bölgesel/yerel özellikler ise, kültürel ve doğal değerlerin günlük yaşantının akışı içinde algılanması sonucu ortaya çıkan “görüntüler” dizisidir.

Sürdürülebilirlik kavramı bilim adamları tarafından ilk defa kullanılmaya başlandığında; su, toprak veya ormanlar gibi belirli doğal kaynakların zaman içinde uygun bir şekilde kullanımına işaret etmekteydi. Fakat sürdürülebilirlik yalnızca çevreyi kapsamamakta, sosyal ve ekonomik boyutları da içermektedir. Örneğin, uzun süre daralma yaşayan bir ekonomi sürdürülebilir olamadığı gibi, bir ülkede büyük bir çoğunluğun yoksulluk sınırı altında yaşaması da sosyal açıdan sürdürülebilir bir durum değildir (Dixon ve Fallon: 1989).

Bu özelliğinden dolayı Sürdürülebilirlik kavramı, günümüzde içinde bulunduğumuz koşullara bağlı olarak farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

1.1.1 Ekonomik Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik iktisadı, yenilenemez kaynakların tükenmesinin sonuçlarının (doğal kaynaklar iktisadı), ekonomik büyüme önündeki engellerin kaldırılması (sürdürülebilir büyüme) ve çevre kirliliğinin maliyetlerinin hesaplanması (çevre iktisadı) gibi konulara odaklanmıştır. Doğal kaynakların değeri, bu kaynakların tükenmesi ve azalması nedeniyle oluşan ekonomik kayıpları en aza indirecek biçimde düzeltmek ve uzun döneme yaymak amaçlanmıştır (Pearce 2002: aktaran Öztürk 2007: 105).

Neo- klasik iktisatçılar için ekonomik sürdürülebilirlik iktisadı sermayenin devam ettirilmesi anlamına gelmektedir. Bu yaklaşıma göre, gelir ve buna bağlı olarak tüketim dönemler arasında azalmadan ve istikrarlı bir biçimde yapılabildiği sürece, ekonomik olarak sürdürülebilirlik var demektir. (Goodland, 1995: 3).

Solow' a (1993) göre; ekonomik açıdan sürdürülebilirlik için (1) yenilenemez kaynaklar için hesaplanan rantlar da kapsamlı bir hesaplama yönetiminin kullanılmasını (2) bu kiralardan elde edilecek gelirin tasarruf edilerek, gelecek kuşaklar için doğal kaynak ikamelerine olanak veren teknolojilere yatırım yapılmasını önermektedir. Diğer bir deyişle, sermayenin sabit tutularak doğal kaynaklar tüketiminde kuşaklararası adaleti önermektedir. Çünkü kaynaklar birbirleriyle ikame edilebilen unsurlardır. Bu nedenle gelecek kuşaklar için refah yaratacak genel bir kapasite bıraktığımız sürece, bu kuşaklar için özel bir kaynak türünü örneğin doğal kaynakları rezerve etmemize gerek yoktur.

Bu nedenle kişi başı gelirin ve tüketimin zaman içerisinde azalmaması sürdürülebilirliğin bir göstergesidir. Yenilenemez kaynakların toplam stokunda bir azalma olmadığı sürece bugünkü ve gelecek kuşaklar için endişe edilecek bir durum da söz konusu değildir. Daha fazla kaynak kullanımı ve daha fazla mal tüketimi ile iktisadi büyüme, her geçen gün sürdürülemez bir nitelik kazanmaktadır. Bu nedenle, niceliksel iyileşmelere dayanan sürdürülebilir büyüme yerine, niteliksel iyileşmelere dayanan sürdürülebilir kalkınma kavramını önermiştir (Öztürk 2007: 105).

1.1.2 Çevresel Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirliğin çevresel yönü insan faaliyetlerinin içinde bulunduğu doğal çevre ile ilişkilidir. İnsanların gereksinim duyduğu bütün kaynaklar doğal çevrede bulunduğu gibi, doğal ekolojik sistemleri ile hem enerji sağlayarak maddelerin ekonomik mallara dönüşmesini sağlamakta, hem de bu dönüşüm sürecinde ortaya çıkan atıkların absorbe edilmesine yardımcı olmaktadır. Ancak fiziksel olarak içinde yaşanılan doğal çevrenin taşıma kapasitesi olarak adlandırılan belirli sınırları bulunmaktadır. Yeniden oluşturulmadığı için, yenilenebilir doğal kaynaklar olan ağaçlar, balıklar ve bir bütün olarak vahşi yaşam tükenirken; bir çok mineral de yeniden üretilme oranından daha hızlı bir biçimde tüketildiği için yok olmaktadır. Bu nedenle yenilenemez kaynakların tüketiminin kısılanması gerektiği kadar, yenilenebilir olarak nitelenen kaynakların da tüketimi de kısıtlanmalıdır. Bundan hareketle uzun

dönemde çevresel sürdürülebilirlik tamamıyla kaynakların ve biyo -çeşitliliğin korunmasına bağlıdır (Pearce 2002: 10).

Çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli olan diğer bir nokta da insanların küresel eko-sistem üzerindeki etkilerini en alt düzeye indirmek ve böylece dünyanın sağlıklı bir şekilde yaşamasını sağlayabilmektir. Bazı durumlarda eko-sistemlerin devamı için özel kaynaklar ve elementler gerekli olabilir. Örneğin gelecek kuşaklar için yeterli miktarda ormanlar bırakılabilir. Ancak bu ormanın tek tip ağaçlardan oluşması, eko-sistemin devamı için yeterli olmayabilir. Farklı türdeki ağaçları bulundurmaları veya yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan ağaç türlerinin olması gerekir. Bu nedenle, eko-sistemin sağlığını korumak yok olma tehdidi altındaki türlerin korunması gibi önlemler alınmasını gerektirir. Aynı şekilde, biyolojik çeşitliliğin devamını sağlayacak önlemlerin yanı sıra, toprak, hava ve suyun uygun kullanımı ve korunması ile biyosferin biyo-jeo-kimyasal bütünlüğünün de korunması gerekmektedir (Öztürk 2007: 108).

Aynı şekilde Brundtland Raporu' na göre: "Eğer ihtiyaçlar sürdürülebilir bir çevrede karşılanacaksa, dünyanın doğal kaynakları korunmalı ve güçlendirilmelidir" (WCED 1987: 57).

Bu bağlamda Herman Daly (1990) sürdürülebilirlik konusunda çevresel açıdan operasyonel olacağını düşündüğü şu önerilerde bulunmuştur:

- Balık, toprak ve yer altı suları gibi yenilenebilir kaynaklar bunların yeniden ortaya çıkma hızlarından daha yüksek oranda tüketilmemelidir. Örneğin, balık stokları tüketilirken, bu balıkların gelecek dönemde de aynı miktarda balığın üremesine izin verecek bir biçimde tüketilmelidir.
- Mineral ve fosil yakıtlar gibi yenilenemez kaynaklar, yenilenebilir ikameleri ile yer değiştirilmesinde daha yüksek orandan tüketilmemelidir. Örneğin, fosil yakıtlardan elde edilen kazançlar güneş enerjisi ve biyo-dizel gibi yenilenebilir kaynakların kullanılmasına yatırılarak, fosil

yakıtlar tükendiğinde yeterli düzeyde enerji olanaklarının varlığı garanti altına alınabilir.

- Kirlilik ve çöpler doğal sistemlerin bunları absorbe etmesinden, zararlı etkileri ortadan kaldırılmasından ve yeniden doğaya kazandırmasından, daha hızlı bir biçimde üretilmemelidir. Örneğin bir göle veya ırmağa bırakılacak bir atık, buralarda yaşayan canlılarca absorbe edilebilecek miktardan fazla olmamalıdır. Yine, atmosfere bırakılacak emisyon oranları eko- sistemlerin asimle edebileceği oranların üzerinde olamamalıdır.
- Kişi başına kaynak kullanımı ile nüfusun çarpımı olan ekonominin büyüklüğü, insanların doğal kaynakları sürdürülemez bir biçimde tüketmemesi için, yaşanılan bölgenin taşıma kapasitesinin sınırları içinde olmalıdır. Bu doğal kaynak girdilerinin toplamına bir sınır getireceği gibi nüfus büyüklüğü ile kişi başına doğal kaynak kullanımı arasında bir denge oluşturacaktır.

Benzer olarak; Bilimsel prensiplere dayanan ve Doğal Adım Dört Adım Dört Sistem Koşulu olarak da bilinen bir sürdürülebilirlik tanımı geliştirilmiştir. Yukarıda bahsedilen önerilere bağlı olarak Doğal çevrenin ve toplumun sürdürülebilir bir duruma geçmesi için aşağıda belirtilen koşullar sağlanmış olmalıdır (Robert 2000' den aktaran. Öztürk 2007: 109).

- Doğa sistematik olarak yerkabuğundan çıkan maddelerin artan bir şekilde yoğunlaşmasına maruz kalmamalıdır. (Kısa dönemde doğal kaynak tüketimi mümkün olsa da, uzun dönemde bu durum sürdürülmemelidir.)
- Doğa sistematik olarak toplum tarafından üretilen atık maddelerin artan bir şekilde yoğunlaşmasına maruz kalmamalıdır.(Toplum tarafından üretilen kimyasallar, plastikler gibi maddeler doğal sistemin dönüştürebileceği orandan daha yüksek bir oranda bırakılmamalıdır.)

- Doğa sistematik olarak artan bir şekilde fiziksel araçlarla tüketilmeye maruz kalmamalıdır. (toprak erozyonu, asfaltlama, ormansızlaştırma, tarımsal işletmeler ve aşırı avlanma gibi insan faaliyetleri nedeniyle eko sistemlerin bozulması sonsuza kadar devam etmemelidir).
- İnsanların gereksinimlerini giderme yeteneği sistematik olarak azaltılmamalıdır. (Doğal kaynaklar etkin ve adaletli bir şekilde kullanılması, zengin ve yoksul ülkeler arasında kaynakların adaletsiz bir biçimde dağılmasından kaçınılmalıdır).

Çevresel sürdürülebilirliği, doğal sermayenin devam ettirilmesi olarak tanımlayan Goodland'a göre ise, sürdürülebilirlik şu üç kuralı içermektedir (Goodland 1995: 10).

- Bir projeden veya faaliyetten kaynaklanan atık emisyonları yerel çevrenin, gelecekteki atık absorbe kapasitesini azaltmadan ve önemli faydalarında kabul edilemez bir bozulma olmadan, kapasite sınırları içinde tutulmalıdır.
- Burada hem sürdürülebilir bir çevrede bu yenilenebilir kaynaklar için: bu kaynakların hasat oranları doğal sistemin bu kaynakları yeniden oluşturma kapasitesi içinde olmalıdır. Yenilenemez kaynaklar için: Bu kaynaklardan elde edilecek gelir bu kaynakların ikamelerinin bulunmasına yönelik araştırmalara tahsis edilmelidir.
- Yenilenebilir kaynaklar maksimum fayda sağlayıcı bir şekilde sürdürülebilir- verimlilikte ve tamamen sürdürülebilir kurallara göre kullanılmalıdır.

Sürdürülebilir bir çevre anlayışına bağlı olarak eğer, Bir eko-sistem zorunlu olarak insan faaliyetlerinin konusunu oluşturuyorsa, bu eko-sisteme kendisini yenileyebileceği kadar müdahale edilmelidir. Diğer bir deyişle, ekolojik açıdan

sürdürülmesi gereken öncelikle ekosistemlerin dengesidir. Çünkü insanın yaşam kalitesi doğrudan yaşadığı çevrenin kalitesine bağlıdır. Kaliteli bir yaşamın temel sermayesi temiz ve doğası bozulmamış çevredir. Bu nedenle, ekoloji açısından kalkınma, çevre kalitesini azaltmadığı sürece sürdürülebilir görülmektedir. Kalkınma ise ancak, yenilenebilir kaynakların stoku, çevrenin kalitesi ve biyo- çeşitliliğin devamı sağlanması ile mümkün olmaktadır. (Asafu- Adjaye 2005: 305' den aktaran Öztürk 2007: 111).

1.1.3 Sosyal Sürdürülebilirlik

Geleneksel iktisadi sürdürülebilirlik, insan-merkezci bir yaklaşım olarak insan refahını ilk sıralarda önemsemektedir. Ancak, bu önem yalnızca bugün yaşayan insanların refahını değil aynı zamanda gelecek kuşakların refahını da kapsamaktadır. Bu nedenle günümüzde yaşayan insanlar, gelecek kuşaklara yönelik olabilecek her türlü etkilerini de dikkate almalıdır. (Pearce 2002: 9).

Sürdürülebilirlik her kuşağın mevcut kaynaklara eşit bir şekilde erişme koşulunu gerektirmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik, bugünkü kuşaklar ile gelecek kuşaklar arasındaki adaleti dikkate aldığı kadar, bugünkü insanlar arasında da adalet dengesi artmaktadır. Nitekim sosyal sürdürülebilirlik temiz su ve yeterli gıdadan yoksun insanların da yaşam standardını yükseltmeyi gerekli kılmaktadır. Çünkü sosyal faktörlerin dikkate alınmaması, sürdürülebilir kalkınmayı amaçlayan program ve politikaların başarısızlığa uğramasına neden olabilmektedir. (Asafu- Adjaye 2005: 305' den aktaran Öztürk 2007: 111).

Sosyal sürdürülebilirlik, sistematik olarak toplumsal katılım ve güçlü bir toplumla başarılabilir. Toplumsal dayanışma, kurumlar, kültürel kimlik, çeşitlilik, saygı, hoşgörü, alçakgönüllülük, merhamet ve sevgi gibi sosyal sermayenin bir kısmını oluşturan ve dürüstlük, yasalar ve disiplin gibi genel kabul görmüş standartlar sosyal sürdürülebilirliğin önemli unsurlarını oluşturmaktadır.(Goodland, 1995: 3). Sosyal sürdürülebilirlik için bu moral sermayenin devam ettirilmesi gerekir ve paylaşılan bu değerler ve haklar, toplum, din ve kültürel ilişkiler tarafından tekrar

canlandırılmalıdır. Böyle bir endişe olmadan, fiziksel sermayede olduğu gibi moral sermayenin de tükenmesi söz konusu olabilir. Eğitim, sağlık ve insanların yeterli beslenmesi gibi alanlara yapılan yatırımlar diğer bir deyişle beşeri sermaye, kalkınmanın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ancak, sosyal sürdürülebilirlik için sosyal sermayenin yaratılması henüz yeterince benimsenmiş değildir. Bu da sosyal sürdürülebilirlik için kalkınma anlayışının gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunu, genellikle yoksullukla mücadele oluşturmaktadır (Redclift 2005: 7). Kalkınmanın sürdürülebilirliğinden bahsedebilmek için ekonomide gerçekleşen iyileşmelerin toplumun her kesimine yansımaları gerekmektedir. Her ne kadar son yıllarda büyümeye rağmen ülkeler arasında ve ülke içinde yoksulluğun arttığına ilişkin uyarılar bulunsa da (IMF, 2000), neo-liberal politikalar ile yoksulluğun artması arasında ilişki kurulmamaktadır. Aynı şekilde, yoksulluğun ortadan kalkması iktisadi büyümeden çok, gelirin yeniden dağılımı ve paylaşımı, nüfusun istikrarı ve toplumsal dayanışmadan kaynaklanmalıdır. (Goodland 1995: 2).

Son yirmi yıldır gelişmiş ülkeler dahil yoksulluk sınırı altında yaşayan insanların sayısındaki gözle görülür artışlara rağmen, neo-liberal iktisatçılar ekonometrik modeller yardımıyla büyümenin yoksullara ne kadar faydalı olduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. (Dollar ve Krayy 2000). Benzer şekilde yoksullukla mücadeleyi görev olarak üstlenmiş Dünya Bankasına göre, makroekonomik denge ve piyasa yönelimli reformlar gibi büyümeyi hızlandıran stratejiler, yoksulluğun da azaltılması için gereklidir (WTO 2000). Ancak gerçek anlamda sürdürülebilir kalkınmadan bahsedebilmek için, üretim sonucunda oluşan gelirin toplumda yeniden adil ve dengeli bir şekilde dağıtılması ile mümkündür. Ancak üretim faktörlerinin dağılımı, dengeli olmadığı gibi üretim sonucunda üretim faktörlerine düşen pay da eşit değildir. Dolayısıyla gelir dağılımı dengeli olmayacağı gibi yoksulluğun da önüne geçmek oldukça zordur. Bu da sosyal sürdürülebilirliği sekteye uğratmaktadır.

1.1.4 Kültürel Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin yaşama bağlı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesidir. Her kuşağın bir önceki dönemden edindiği kültürel değer ve göstergeleri, diğer kültürlerle etkileşime girerek, onlara yenilerini ekleyerek yeni kuşaklara aktarmak görev ve sorumluluğu vardır. Bu bir kültürel sürekliliktir. Günümüzde küresel sistemde çevre, ekonomi ve enerji kaynaklarının olduğu kadar kültürel sürdürülebilirlik de gittikçe büyük bir önem arz etmektedir (Cebeci ve Çakılcıoğlu 2002: 1).

Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır. Kültür belli bir toplumun kendisi, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir. Kültür tarihidir ve süreklidir. Eğer bir kültür bir kuşaktan diğerine geçiyorsa yani sürekliyse onun her kültürde nedenleri ve sonuçları var demektir. Kültürün sürekliliğini gelenekler ve görenekler sağlar. Her kültürün başlangıcına uzanan bir geçmişi vardır (Güvenç 1999: 30).

Kültürel sürdürülebilirlik kavramı ile vurgulanmak istenen gelenekçi bir tavır değil, ülkelerin geçmişinin mirasının ve yerleşmelerinin koşulları ve ilkelerinin büyük bir kaynak olduğunun fark edilmesidir. (Cebeci ve Çakılcıoğlu 2002: 2).

Kültür değişime her zaman açıktır. Burada sonuç değil süreç önemlidir. Bu özelliğinden dolayı kültür sürekli gelişir ve sınır tanımaz. Özellikle son dönemlerde, küreselleşmeye bağlı olarak artık kültüründe küresel boyutu ön plana çıkmaktadır. Gerçi doğal koşullar kültürel özellikleri belirleyecek kadar etkili ya da güçlü değildir ama kültürel zaman boyutu içinde doğal çevreye uyum gösterirler. Kıtalararası veya ülkelerarası ülke içinde bazen azda olsa doğal çevrenin kültürel etkileri farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Her kuşağın bir önceki dönemden edindiği kültürel değer ve göstergeleri, diğer kültürlerle etkileşime girerek, onlara yenilerini etkileyerek yani kuşaklara aktarmak görev ve sorumluluğu vardır. Bu bir kültürel sürekliliktir (Jung ve Lee 2008: 858).

1.2 Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı, toplumların gelişim sürecine uygun olarak, farklı dönemlerde değişik içerikler kazanmıştır. Kavram bazen de kendisine yakın anlamlar taşıyan sanayileşme, modernleşme, ilerleme, büyüme ve yapısal değişim gibi kavramlarla iç içe geçmiş, onların yerine kullanılmış ve doğal olarak anlam kaymasına uğramıştır (Yavillioğlu 2002: 2).

Kalkınma kavramının iktisat bilimine ve günlük konuşma diline girmesi II. Dünya Savaşı sonrası döneme rastlamaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında, soğuk savaşın gerilimli ortamında yaygın bir kullanıma ulaşan kalkınma kavramı, 1945 sonrası dünyanın özgül boyutlarından birisidir; gelişme kalkınma sonucu soğuk savaş döneminin gerilimli ortamında gündeme gelmiştir (Altun 2002: 9).

Sürdürülebilir Kalkınma (SK) kavramı 1987' de yayınlanan ve kısaca Brundtland Komisyonu denilen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun raporu ile önem kazanmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Rapor, kavramı gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınma olarak tanımlanmaktadır. Büyümenin çevre ile uyumlu olduğu sürece sürdürülebilir olacağı anlaşılmaktadır (Fisunoğlu 1989: 39).

Kalkınma, genel olarak, bir ülkenin milli gelir düzeyindeki sürekli artışa paralel olarak ekonomik, sosyal ve siyasal yapısında değişimleri içeren bir süreç olarak nitelendirilmektedir (Büyükdeniz 1990: 17).

Genelde ekonomik büyüme ve dolayısıyla elde edilen daha iyi yaşama standardı olarak tanımlanan kalkınmaya, ülkenin insani ve doğal kaynakları ile kurumlarının yönetimini geliştirerek erişilir; gelişimin gözle görülür ölçüsü de Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) gösterir. (Clark 1996: 31).

Kalkınma ve ekonomik büyüme aynı anlamda kullanılsa da bu iki kavramın aynı durumu ifade ettiği söylenemez. Ekonomik büyüme üretimde meydana gelen artış veya kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) oranını ifade ederken, ekonomik kalkınma, üretim miktarındaki artış ile beraber sosyo- kültürel yapıda meydana gelen değişimleri de içererek ekonomik büyümeden daha geniş bir anlam taşımaktadır (Dinler 2000: 10).

Kalkınma sonuç değil; bir süreçtir. Bundan dolayı son dönemlerde bu kavramın sürekliliğini bir sürdürülebilir kalkınma olayı da gündeme gelmiştir. Çünkü toplumun gelişim sürecine bağlı olarak, çevre ve yeryüzündeki diğer kaynakların ve ekolojik dengenin sürekliliği, gelecekteki nesillerin, ihtiyaç ve beklentilerine uyumlu bir hale getirmek için kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı 1987’ de yayınlanan ve kısaca Brundtland Komisyonu denilen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonun raporu ile önem kazanmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM)’ in 1987 Brundtland Raporu’na göre ise Sürdürülebilir Kalkınma; gelecek kuşakların, kendi ihtiyaçlarını tehlikeye sokmaksızın bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma olarak tanımlanmıştır. (WTO 1998: 20).

Sürdürülebilir kalkınma, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya olanak verilecek şekilde, doğal kaynakların rasyonel yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere yaşayabilecekleri bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak yaklaşımıdır. Böylesi bir yaklaşım kalkınmanın her aşamasında ekonomik ve sosyal politikalarla çevre politikaların birlikte alınıp, entegre bir şekilde uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. (Godfrey 1996: 60).

Daha geniş bir tanımla sürdürülebilir kalkınmayı; insan ile doğa arasında bir denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır (GAP 2010).

Yukarıdaki tanımlardan hareketle; sürdürülebilir kalkınma ülkelerin doğa ve insana ait kapasiteleri ile ekonomik ve sosyo- kültürel ihtiyaçlarını dengeleyecek şekilde yürütülmesidir. Başka bir deyişle doğayla uyumlu kalkınma olarak ta tanımlanabilir. Çevresel ekonomik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirlik sağlandığı takdirde sürdürülebilir gelişme gerçekleşebilmektedir (Öztürk 2007: 100).

Herman Daly (1990) hem yenilenebilir hem de yenilenemeyen kaynaklar ve ekosisteme bırakılan kirlilikle ilgili “sürdürülebilir kalkınmanın uygulanabilir üç prensibini” ileri sürmüştür. Bunlar:

- Yenilenebilir kaynakların kullanımı tükenmeleri ve azalmaları engelleyici biçimde olmalı,
- Teknoloji ve sanayi yenilenemeyen kaynakların uygun ikamesini geliştirinceye dek bu kaynakların kullanım derecesi onları tüketecek düzeyde olmamalı,
- Kirlilik ve atık salınımı doğal sistemlerin soğurma, geri dönüştürme veya zararsız hale getirme yeteneğinden daha hızlı olmamalıdır.

Son dönemlerde dünya genelinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili çeşitli bildiriler söz konusudur:

1.2.1 Stockholm Bildirisi

Gündem 21’in konusu olan “Sürdürülebilir Kalkınma” kavramı ilk olarak Stockholm’ de düzenlenen ve 113 ülke temsilcisinin katıldığı “İnsan Çevresi Konferansı’ nda ele alınmıştır. Çevre ile ekonomik gelişmenin arasındaki bağa dikkat çekilerek sonraki kuşaklara temiz bir çevre bırakılması için gerekli çalışmalara başlanılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. 5- 16 Haziran 1972’de Stockholm’da toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı, insan çevresinin korunması ve güçlendirilmesi yolunda başlıca şu ilkelere dikkat çekmiştir.(Karaman ve Türkay 2006: 85).

- İnsan, gelişen bilim ve teknoloji sayesinde kendi fiziksel gereksinimlerini gidermede kullandığı ve aynı zamanda ahlaki, sosyal ve manevi gelişmesi içinde gereksinim duyduğu çevre üzerinde değiştirme gücüne erişmiştir. İnsan çevresinin iki boyutu da yani hem doğal olan, hem de insan eliyle yapılmış olan, başta yaşam hakkı olmak üzere temel insan haklarından yararlanmak için mutlaka gereklidir.
- İnsan çevresinin korunması ve geliştirilmesi dünyanın her yerinde insanların kalkınmasını etkileyen önemli bir konudur. Kalkınma ve çevre arasında uyumlu gelişme ilk başta hükümetlerin ve diğer kamu kuruluşlarının görevidir.
- Bilimsel ilerleme ve teknoloji akıllıca kullanılabilirse, dünyanın birçok yerinde bozulma gösteren çevre ve insanların özlemi ve bütün hükümetlerin görevidir.
- Bilimsel ilerleme ve teknolojik yeniliklerin akıllıca ve dengeli kullanılabilmesi sonucunda dünyanın birçok yerinde bozulma gösteren çevre ve insanların yaşam kalitesi yükseltilebilir ve önleyici bir yaklaşım olabilir. Aksi halde, yeryüzünde hızlı bir şekilde tükenen yenilebilir ve yenilenemez kaynaklar insanların fizik, ruhsal ve sosyal sağlığını tehdit edecektir.
- Gelişmekte veya az gelişmiş olan ülkelerde çevre sorunlarının çoğu geri kalmışlığın sonuçlarıdır. Milyonlarca insan doğru dürüst bir yaşam için gerekli asgari düzeyin altında yaşamaktadır. Bu insanlar yeterli yiyecek, giyecek, barınak, eğitim, sağlık ve temizlik olanaklarından yoksundur. Bunun için, gelişmekte veya az gelişmiş olan ülkeler çabalarını büyük ölçüde kalkınmaya yönlendirmeli; ama bunu yaparken de önceliklerini iyi belirlemeli ve çevrelerini korumalı ve iyileştirmelidirler. Kalkınmakta olan ülkeler de, kalkınmış olan ülkelerle aralarındaki farkı kapatmak için çabalamalıdır. Kalkınmış ülkelerdeki çevre sorunlarını genelde sanayiden ve teknolojik ilerlemelerden kaynaklanmaktadır.

- Nüfusun doğal artışı çevrenin korunmasında sürekli olarak sorun yaratmaktadır. Bu sorunlarla baş etmek için gerekli politikalar oluşturulmalı ve önlemler alınmalıdır. Dünyadaki en değerli varlık insandır. Sosyal ilerlemeyi sağlayan bilim ve teknolojiyi geliştiren ve emeğiyle çevreyi değiştiren insandır. Bilimsel, teknolojik ve sosyal ilerlemeler ve üretimdeki artışlarla insanın çevresini iyileştirme kapasitesi de her geçen gün artmaktadır.
- Son dönemlerde öyle bir noktaya geldik ki, dünyanın her yerinde çevreye yapacakları etkileri düşünerek eylemlerimizi daha büyük bir dikkatle planlamalıyız. Cehalet ve aldırmazlık sonucu bütün yaşamımızın ve refahımızın bağlı olduğu dünyamızın çevresine geri dönülmez bir biçimde ve devasal boyutlarda zarar verebiliriz. Bunun aksini de yapabilir ve bilgiyi akıllıca kullanarak, kendimize ve gelecek kuşaklara insan umut ve gereksinimlerine daha uygun bir çevrede daha iyi yaşam koşullarını sağlayabiliriz. Günümüzde yaşayanlar ve gelecek kuşaklar için çevreyi savunmak ve iyileştirmek kaçınılmaz ve dünya genelinde ekonomik kalkınma ve barışın tesisiyle paralel olarak varmaya çalışacağımız bir hedeftir.
- Bu hedefe varılması için bireyler, toplumlar ve çeşitli iktisadi ve siyasi kuruluşlar sorumluluk almalı ve ortak amaç uğruna eşit bir biçimde çaba göstermelidir. Bireyler ve kuruluşlar hem bağlı oldukları değerler, hem de eylemlerin tümü ile geleceğin çevresini biçimlendirecekleridir. Yerel ve merkezi hükümetlere, kendi alanlarında geniş olarak çevre politikalarını oluşturma ve eyleme koyma yönünden en büyük sorumluluklar düşecektir. Kalkınmakta olan ülkelerin çevre sorumluluklarını yerine getirmeleri için gerekli kaynakların yaratılmasında uluslararası işbirliği gerekecektir. Birçok çevre unsuru küresel ve bölgesel boyutlarda olduğu için, ülkeler arasında yaygın bir işbirliği ve uluslar arası iktisadi ve siyasi kuruluşlar tarafından ortak çıkarlar için eyleme geçmeyi gerektirecektir. Konferans bütün ülkeleri

ve insanları, insanların yararı ve refahı için insan çevresinin korunması ve iyileştirilmesi için ortak çaba göstermeye davet etmiştir.

1.2.2 Brundtland Bildirisi

1980' li yıllarda çevre ve kalkınma konularında tartışmalar devam ederken Birleşmiş Milletler (BM)' e bağlı olarak 1983 yılında oluşturulan Dünya Kalkınma ve Çevre Komisyonu (WCED), 1987 yılında Ortak Geleceğimiz adını taşıyan bir rapor yayınladı. Rapor genel hatlarıyla dünyayı tehdit eden çevresel sorunlar ve bu sorunların çözümü için uluslararası düzeyde yapılması gerekenlerin sunumu niteliğindedir (Kahraman ve Türkay 2006: 88-89).

Raporda, sürdürülebilir kalkınma anlayışı çerçevesinde gerekli olan değişimleri gerçekleşmesi için, küresel bir gündemin yaratılması amaçlanmıştır. Rapordaki dünyayı tehdit eden çevresel ve kalkınma sorunlarına ilişkin yaklaşım, bu sorunların ortak sorun olduğu ve bu sorunların çözümünde ülkelerin kendi başlarına ulusal çıkarları doğrultusunda politika izlemelerinden daha ziyade çok farklı kolektif eylemler gerektiğidir. (WECD 1987: 56). Rapor nüfus, insan kaynakları, gıda güvenliği, türler, ekosistemler, enerji, sanayi ve insan yerleşimi ile ilgili temel sorunları bütüncü bir yaklaşımla incelemiştir. Raporda küresel sorunların çözümü için gerekli olan kurumsal ve yasal çerçeve için önerilerde bulunulmuştur. Bunlardan en önemlisi, ortak sorunlar için uluslararası örgütlerini ve iş çevrelerini işbirliğine çağırmasıdır (Öztürk 2007: 22).

Raporda, sürdürülebilir bir kalkınma için toplumda tutum değişikliğini gereğine değinilmiş ve insan davranışları ve değerlerinde temel değişimlerin zorunluluğu vurgulanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma ayrıntılı bir şekilde tanımlanarak, sürdürülebilir bir gelecek için kültürel mirasların korunmasından sağlığa, enerji kullanımından yoksulluğa kadar birçok konu çevre ve ekonomik kalkınma bağlamında ele alınmıştır (Kahraman ve Türkay 2006: 90).

Bu amaçla, dünyanın değişik ülkelerinde veya bölgelerinde ortaya çıkan çevre sorunlarının kaynakları belli başlıklar altında toplanmakta, bunların çözüm ve önerileri de yine aynı sınıflandırma içerisinde verilmektedir. Bu çalışmanın temel amaçları ise şu şekilde özetlenebilir (Çorakçı 1991: 15):

- 2000 yılında ve ötesinde sürdürülebilir bir kalkınma sağlayabilecek uzun vadeli çevre stratejileri önermek;
- Çevre konusunda duyulan kaygıları yönlendirip, gelişmekte ve az gelişmiş olan ülkeler arasında olduğu gibi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın farklı düzeylerinde bulunan ülkeler arasında daha büyük bir işbirliği sağlayarak, insanları kaynakları, çevre ve kalkınma etkileşimini dikkate alan ortak ve birbirini destekleyen amaçların belirlenmesini mümkün kılacak yollar önermek;
- İnsanların çevre ile ilgili kaygıları konusunda daha etkili eylemlerde bulunabileceği yol ve yöntemler bulmak;
- Uzun vadeli çevre konularına ve çevreyi korumak ve zenginleştirmekle ilgili sorunlara dönük gözlemlerin tanımlanmasına yardımcı olmak, önümüzdeki birbirini izleyecek on yılların uzun vadeli eylem gündemini oluşturmak;
- Dünya toplumunun beklenti ve amaçlarını belirleyip bu gündemi bunlar üzerine temellendirmektedir.

1.2.3 Rio Dünya Zirvesi ve Gündem 21

BM Kalkınma ve Çevre Konferansı (UNCED) 1992 yılında 100' den fazla devlet başkanı, 170 hükümet yetkilisi, sivil toplum kuruluşlarından 2.400 temsilci ve 10.000' e yakın gazeteci ile Brezilya'nın başkenti Rio de Janeiro' da toplanmıştır. Dünya zirvesi olarak da adlandırılan bu konferansın sonunda ormanların korunması, biyo-çeşitlilik ve iklim değişikliği konusunda temel prensipler içeren çerçeve

belgelerinin yanı sıra, 120 adet eylem planını içeren Gündem 21 yayınlanmıştır (UNCED 1992). Gündem 21' in temel vizyonu “ *Çeşitli ekonomi, sosyal ve çevre politika ve planlarını uyumlaştırarak gelecek kuşakların faydalanabileceği çevre ve doğal kaynakları koruyan ve sosyal açıdan sorumlu iktisadi kalkınmayı gerçekleştirebilmektedir*” (UNCED 1992: 67).

Sürdürülebilir kalkınma düşüncesini yaşama geçirmek için oluşturulan Gündem 21, sosyal ve ekonomik sorunlar, doğal kaynakların korunması, sosyal grupların rollerinin güçlendirilmesi ve bunların sağlanabilmesi için gerekli olan uygulama araçları gibi dört temel unsuru içermektedir (Asafu 2005: 302' den aktaran Öztürk 2007: 25).

Gündem 21, yasal bağlayıcılığı olmayan prensipler bütünü olmasına rağmen, etik açıdan zorlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Ancak, önerilen güçlü finansal araçlardan yoksun oluşu, birçok ülkeyi prensipte alınan kararların uygulamasında bütçe olanakları ile sınırlamaktadır. Diğer bir deyişle, açlık, yoksulluk, hastalık gibi birincil sorunlarla uğraşan ve genellikle içeride ve dışarıda savaşan az gelişmiş ülkelerin, finansal destek sağlamadan dünyayı ilgilendiren sorunlarla mücadele etmelerini beklemek gerçekçi olmayacaktır (Öztürk 2007: 25).

Diğer yandan, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini bütüncül bir şekilde ortaya koyması açısından Zirve başarılı bulunabilir.(Doyle 1998). Rio zirvesi, sürdürülebilir kalkınma konusunda yol haritası çıkarması dışında, küresel ısınma gibi konularda uluslar arası anlaşmaların oluşturulmasına zemin hazırlamış ve ormanlar ile denizlerin korunmasına ilişkin prensiplerin oluşturulmasına da önayak olmuştur. (Speth 2003' den aktaran Öztürk 2007: 26).

Aynı şekilde, Rio Zirvesi çevrenin yanı sıra sosyal boyutu da içeren daha kapsamlı bir sürdürülebilir kalkınma kavramına öncülük ederek, çevresel politika amaçlarının spesifik ve somut eyleme dönüşmesini sağlayacak yolların üretilmesine zemin hazırlamış ve mevcut sorunlar hakkında da kamu bilincinin oluşumuna yol açmıştır. Yine Rio Zirvesi'nin somut bir ürünü olan Gündem 21, sürdürülebilirlik

kavramının içeriğini ve bağlarını zenginleştirmiştir. Söz konusu Zirve teknik, bilimsel veya sivil inisiyatiflerin değil, bizzat sürdürülebilir kalkınmanın en temel aktörü olan ulusal hükümetlerin çevre sorunlarının önemi ekseninde uzlaşması üzerine kurulduğundan, sürdürülebilir kalkınmayı yönlendirecek ve yönetecek ulusal ve küresel aktörler, küresel çevre meseleleri üzerinde çözüm üretme ve işbirliği yapma fırsatını yakalamıştır (Dulupçu 2001: 47- 48).

Ayrıca, Zirvenin ardından yayınlanan ve sürdürülebilir kalkınmanın temel prensipleri sayılabilecek 27 maddelik Rio Bildirgesi, çevrenin korunmasına ilişkin olmakla birlikte, her ülkenin kalkınma hakkına vurgu yaparak aynı zamanda çevre ile ilgili sorumluluklarını da anımsatmaktadır (UN 1992). Barışı, kalkınmayı ve çevrenin korunmasını birbirinden ayrılmaz parçalar olduğunu vurgulayan Rio Bildirgesi; sürdürülebilir kalkınmada hükümetler, iş çevreleri ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin gerekliliğini tekrar vurgulanmıştır. Deklarasyonu oluşturan 27 maddelik prensipler, uzun bir süre sürdürülebilir kalkınma konusunda politika yapımında ve uygulamada rehberlik edecek niteliktedir.

1.3 Sürdürülebilir Kalkınma Kavramının Ortaya Çıkma Nedenleri

Sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkışı küresel düzeyde, çevresel problemlerin, yoksulluk ve kaynakların eksiksiz dağılımının ve insanların sağlıklı bir gelecek hakkındaki kaygılarının artmasının bir sonucudur (Hopwood vd. 2005: 38).

Sürdürülebilir kalkınma görüşü dünyadaki kaynakların sınırlı oluşunu ve küresel ölçekte daha önce karşılaşılmamış aşırı nüfus artışı, küresel ısınma, ozon tabaksının bozulması, çevrenin hasar görmesi, biyolojik türlerin ve habitatın yok olması ve her çeşit kirlilik gibi birçok tehlikeye maruz kalabileceğini kabul eder. Bu kavram, ekonomik gelişme fikrine karşı değildir. Sürdürülebilir kalkınma unsurları yoksullukla mücadele, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve çevresel koruma süreçlerinin devamı için ekonominin son derece önemli olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte doğal kaynaklar üzerinde aşırı bir talep yaratmayacak şekilde dengeli bir gelişmeyi sağlamak için mücadele eden ve kaynakların uzun dönemde

kullanılmasına olanak verecek bir yol olması bakımından bir gereklilik olarak kabul görmektedir. (Owen vd. 1993: 463).

Sürdürülebilir gelişme kavramının açıklanmasında bazı temel konular göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar sırasıyla şu şekilde açıklanabilir (Swarbrooke 1999: 6).

- Toplumun refahını artırmada ekonomik gelişmenin rolü,
- İnsan sayısındaki artışın önemi ve etkisi,
- Gelişmede mevcut çevresel sınırların varlığı,
- Ekonomik gelişme ve teknik yenilikler vasıtasıyla insan yapımı kaynaklar ile doğal kaynakların yenilenmesinin sağlanması,
- Ekonomik gelişme ile ortaya çıkabilecek istenmeyen çevresel etkilerin, çevresel etki değerlendirilmesi ve çevresel kontrol gibi yönetim metotlarını kapsayan teknolojiler sayesinde önlenilme yeteneği,
- Doğal yaşam ve insan dışındaki diğer canlı türlerinin hakları konusundaki değerlerin anlamı,
- Gelişme aşamasında ekosistem yaklaşımı ve fonksiyonel bütünlüğünün sürdürülmesinin önemidir.

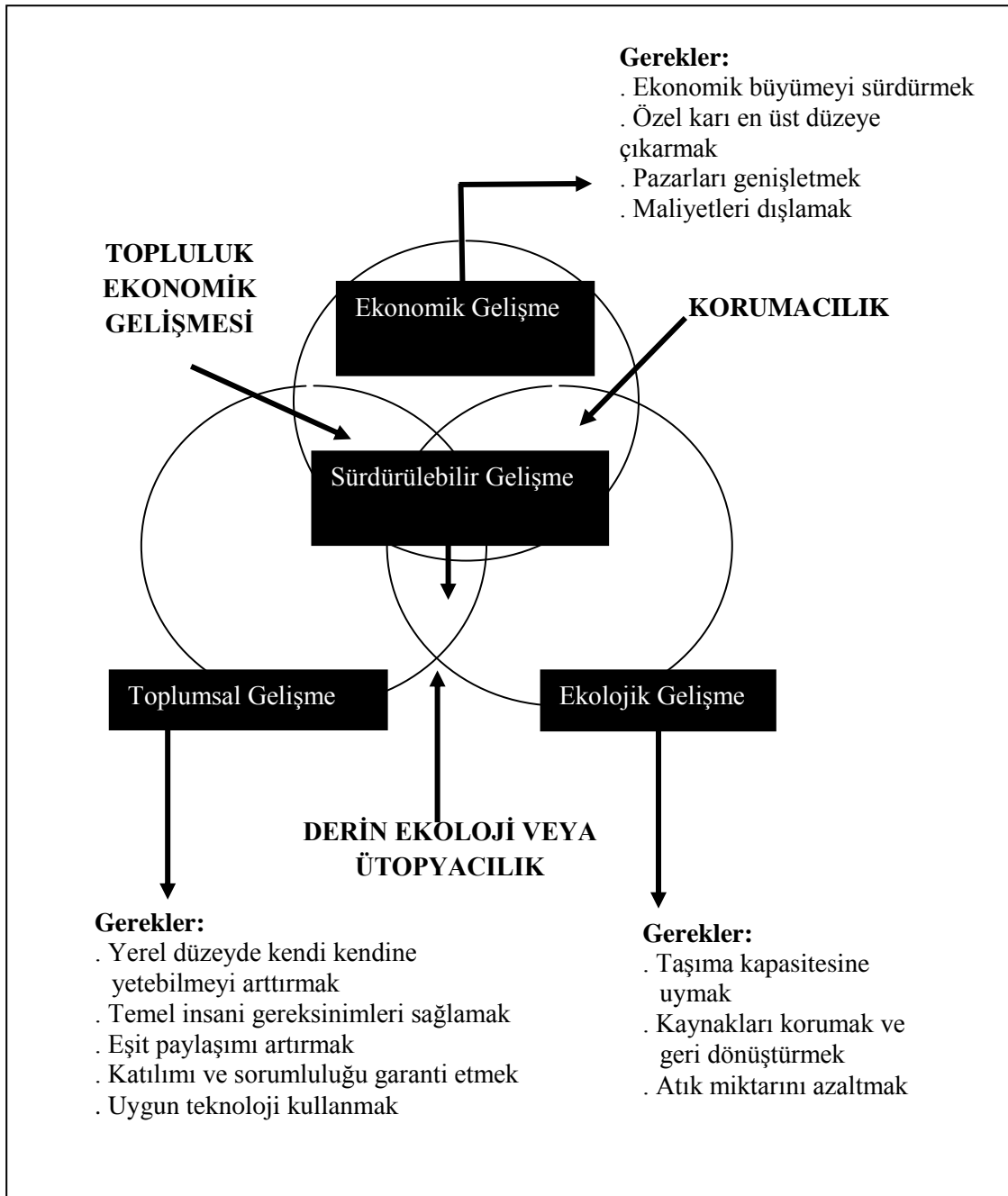
1.4 Sürdürülebilir Kalkınma Süreci

Sürdürülebilir kalkınmanın, temel çevresel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin, bu hizmetlerin dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığını tehdit etmeksizin, herkese sunabildiği bir gelişme olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle aşağıda şekil.1’ de görüldüğü gibi, sürdürülebilir kalkınma sürecinin ekonomik, toplumsal ve ekolojik olmak üzere üç farklı boyutundan söz edilmektedir. (Kahraman ve Türkay 2006: 81).

Ekonomik gelişme; ekonomik büyümedeki sürdürülebilirliği sağlamak; kar payı, maliyet ve pazar payının maksimizasyonu ile ilgilidir. Toplumsal gelişme yerel düzeyde kendi kendine yeterlilik, temel ihtiyaçları sağlamak, eşit paylaşım katılım ve

uygun teknolojiyi kullanmaktır. Ekolojik gelişme ise uygun taşıma kapasitesi, mevcut kaynakları koruma ve geri dönüştürmek ve atık miktarını azaltmaktır. Bu üç faktöründe ortak alanı sürdürülebilir bir gelişim modeline yöneliktir

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Süreci

Kaynak: ICLEI, IDRC ve UNEP, Yerel Gündem 21 Planlama Rehberi (UILA- EMME Türkiye tarafından Türkçe Basım), (1999): 2

“Sürdürülebilir kalkınma” kavramının, insanoğlunun geleceği üzerinde ne denli öneme sahip olduğu daha iyi anlaşıldıkça, başta hükümetler olmak üzere özel kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kişiler, kültürel, tarihi ve doğal varlıkların korunması, geliştirilmesi için çeşitli düzeylerde faaliyetler yürütmeye başlamışlardır (Akış 1999: 37).

1.5. Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel İlkeleri

Sürdürülebilir kalkınmanın bazı ekonomik, sosyal ve çevresel ilkeleri de söz konusudur:

1.5.1 Ekonomik İlkeler

Sürdürülebilir kalkınmanın hedefi ekonomik büyümeyi doğal kaynaklar kullanarak gerçekleştirmektedir. Çünkü ekonomik büyümenin süreklilik arz edebilmesi için ekolojik dengenin sağlanması gerekir. Eskiden klasik iktisatçılar için yenilemeyen doğal kaynaklar, kömür ve petrol yatakları, doğal gaz vb. ile sınırlı iken; günümüzde kirlenen hava ve su, erozyona uğramış topraklar, seyrelmiş ozon tabakası, vb. de korunması gereken kıt kaynaklar olarak ele alınmaktadır (Dietz ve Van der Straaten 1992 aktır. Akış 1999: 37).

Sürdürülebilir Kalkınmanın bazı ekonomik unsurları aşağıda belirtildiği şekilde mümkün olabilmektedir. Bu unsurlar sırayla (Burns ve Holden 1995: 219):

- Ekonomik faaliyetlerin yeniden dağıtımı ve kaynakların yeniden bölüşümü: Zorunlu gereksinimlerin karşılanması, tam bir gelişme potansiyelinin sağlanmasına bağlıdır. Sürdürülebilir gelişme, karşılanmayan bazı gereksinimlerin olduğu alanlarda öncelikle ekonomik bir gelişme gerektirir.
- Kaynakların kullanımına sınırlama getirilmesi: Sürdürülebilir gelişme, ikame olanakları olmayan kaynakların tüketim oranlarına bir sınırlama getirir.

- Ekonomik açıdan uygulanabilirlik: Toplumlar, hükümet politikalarının aşırı büyümeler için sınırlar getirebileceklerinin farkında olmakla birlikte ekonomik refah için çaba göstermek zorundadırlar.

1.5.2 Çevresel İlkeler

Sürdürülebilir bir gelişme için çevreye saygılı, onu koruyan ve geliştiren gelişme stratejilerinin uygulanması esastır. Çünkü toplumun gelişmesi ancak çevre ile uyumlu olduğu ölçüde sürdürülebilir olacaktır. Sürdürülebilir gelişme ancak aşağıda kısaca açıklanan temel unsurların sağlanması ile mümkün olabilecektir. Bu unsurlar (Burns ve Holden 1995: 220):

- Temel kaynakların korunması: Sürdürülebilir gelişme doğal sistemleri tehlikeye sokmamalı, atmosfer, su kaynakları, toprak ve canlı varlıklar ile dünyadaki yaşamı desteklemelidir.
- Kaynakları daha adil kullanma olanağı: Büyüme ekolojik tahribatlara yol açma dışında, kaynak kullanımı ve nüfus bakımından sınırlamalar getiremez. Ama onların bir sınırı vardır ve sürdürülebilirlik kaynakların uzun süre, daha adil kullanılması için çaba gösterilmesini gerektirir.
- Taşıma kapasitesi ve sürdürülebilir ürün: Kendini yenileyebilen kaynaklar ekosistemin bir bölümü olup, kaynakların kullanımının sistem üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurduktan sonra maksimum sürdürülebilir ürün tanımlanmalıdır.
- Türlerin çeşitlendirilmesi: Sürdürülebilir gelişme, bitki ve hayvan türlerinin korunmasını gerektirir.
- Olumsuz etkilerin en düşük seviyeye indirilmesi: Sürdürülebilir gelişme, ekosistemin tam olarak bütünlüğünü sürdürebilmesi için hava, su kalitesi ve diğer elementler üzerindeki zararlı etkilerin en aza indirilmesini gerektirir.

- Ulusal ve uluslararası alandaki siyasi sistem: Biyosfer bütün insanların ortak yaşam alanıdır ve küresel siyasal güvenlik açısından biyosferin katılımcı bir şekilde yönetilmesi ön koşuldur.
- Çevresel kalite: Ortak bir çevre politikası toplam kalite yönetiminin yaygınlaştırılması ile mümkündür.
- Çevresel kontrol: Etkili bir çevresel kontrol sistemi iyi bir çevresel yönetimin odak noktasıdır.

1.4.1 Sosyal ilkeler

Sürdürülebilir kalkınma, sadece ekonomik ve çevresel açıdan insan geleceği ile ilgili olmayıp aynı zamanda sosyo-kültürel açıdan da insanlığa daha iyi bir gelecek sağlamayı amaçlar. İnsan sosyal bir varlıktır ve insanın ekonomik ve fizyolojik ihtiyaçlarının yanında sosyo-kültürel ihtiyaçları da vardır. Bu nedenle odak noktasında insan olan sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ilkelerinin belirlenmesi ve dikkate alınması sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi açısından önemlidir. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlıklı, eğitilmiş ve bilinçli bir toplum gerçekleştirebilecektir. Sosyal ilkeler şunlardır (Burns ve Holden 1995: 219):

- Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir bir nüfus, eğitim, sağlık hizmeti ve aile planlamasını garanti etmektedir.
- Birim ve bölümler, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki ilişkileri geliştirir. Toplumdaki bireyleri karar aşamasının bir parçası yapar.
- Sürdürülebilir kalkınmayı sağlayan değer ve ahlakın gelişmesine katkı sağlamak, çevre ve ekonominin karşılıklı bağımlılığını göz önüne almak.

- Disiplinler arası çalışmanın artırılmasına katkı sağlar, bilim ve eğitim doğal sistemlerin anlaşılmasını sağlar.
- Sürdürülebilir kalkınma, sadece nüfus konusu ile ilgili olmayıp kaynakların dağılımı ile de ilgilidir. Sürdürülebilir kalkınma, demografik gelişmelerin ekosistemlerin potansiyel üretim kapasitesindeki değişiklikler ile de uyum içinde olmalıdır

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

2.1 Sürdürülebilir Turizm Kavramı ve Gelişimi

Sürdürülebilir Turizm, insanın etkileşim içinde bulunduğu ya da bulunmadığı çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği bir kalkınma şeklidir (Baş 1996: 342).

Sürdürülebilir Turizm, insanın ve çevrenin birlikte varlığı ile olasıdır. Temel yaklaşım, insanın doğal çevre üzerindeki etkisini en aza indirmek değil, ancak doğal çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst noktaya çıkarabilmektir (Çakılcıoğlu 2009: 1).

Sürdürülebilir Turizm, turizm endüstrisi, ziyaretçiler, çevre ve tatil yapan bireylere ev sahipliği yapan topluluklar arasındaki karmaşık etkileşimlerle yaratılan gerilimi azaltmayı planlayan olumlu bir yaklaşımdır (Bramwell ve Lane 1993: 2).

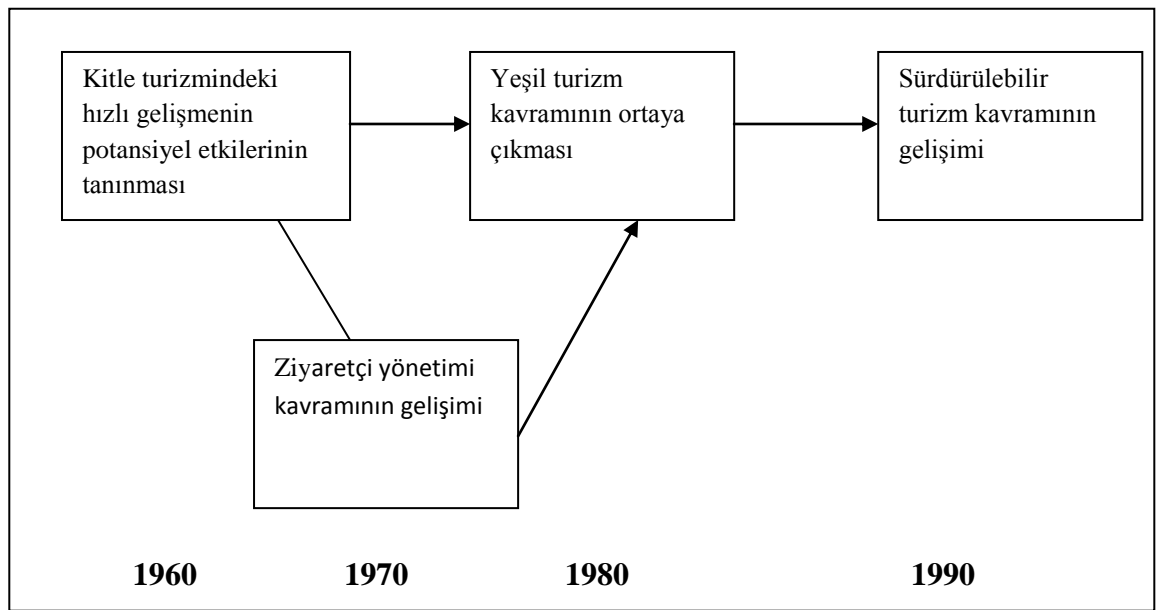
Aşağıdaki Şekil. 2’de Sürdürülebilir Turizm Kavramının kronolojik gelişimi yer almaktadır.

Sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkmasında 1960’ lı yılların en önemli turizm hareketlerini oluşturan kitle turizminin hızlı yükselişinden başlayarak, günümüze kadar turizmin geçirdiği tarihsel gelişim süreçleri etkili olmuştur. Kitle turizmindeki bu artışın toplum üzerindeki potansiyel etkilerinin tanınması bu yıllarda olmuştur. 1970’ li yıllarda turizmle ilgili yayınlarda, özellikle turizmin gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerindeki rolü ve olumsuz etkileri konularına dikkat

çekilmiştir. Yine bu yıllarda ziyaretçi yönetim kavramı ortaya çıkmıştır (Demir ve Çevirgen 2006: 100).

Özellikle 1980' li yıllarda turizm ve ev sahibi toplum arasındaki ilişkiler ilk defa detaylı olarak tartışılmaya başlanmıştır. Turizm ile ilgili bu tartışmalarla birlikte bu yıllarda “yeşil turizm kavramı” ortaya çıkmıştır (Swarbrooke 1999: 8).

Şekil 2: Sürdürülebilir Turizm Kavramının Kronolojik Gelişimi

Kaynak: Swarbrooke, (1999): 8.

Sürdürülebilirlik ve çevresel konular 1980' li yıllar süresince çevre ile ilgili eylemlerle kendini göstermeye başlamıştır. Bunun en önemli sonuçlarından biri, (1992) Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'dır. Bu konferansla sürdürülebilir kalkınma ile ilgili uygulamalar konusunda Gündem 21 ortaya çıkmış ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili ilkeler bütün dünyaya yayılmaya başlamıştır (Berry ve Ladkin 1997: 434).

Sürdürülebilir Turizm kavramı 1990 yıllardan beri çok yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram yerel toplumun önemini tanıyan ve turizmin ekonomik faydalarını en üst düzeye çıkarma arzusu taşıyan bir turizm yaklaşımıyla çevrenmiştir. Yine bu kavram 1995 yılında Avrupa Birliği tarafından turizm

konusunda basılan “ Yeşil Kitap” ile tanınmış ve sürdürülebilir turizm kavramının gelişimini açıklayan yaklaşımlar belirtilmeye çalışılmıştır (Swarbrooke 1999: 9).

2.1.1 Turizm ve Sürdürülebilirlik

Yaşanmakta olan somut deneyimlerden sonra artık yapılması gereken çevrenin sürekliliğine ve iyileştirilmesine yönelik uygun gelişme perspektifleri izlemektir. Ekonominin ve çevrenin iç içe olduğu bir sistemde bugünün ve gelecek nesillerin refahını birlikte düşünerek mevcut ve olası üretim ve tüketim şekillerinin çevreyle bütünleşmesini sağlamak esas hedef olmalıdır. Son yıllarda, dünya genelinde turizmde yaşanan olumsuz gelişmelerin önlenmesi, dengeli ve sağlıklı bir turizm için bazı yaklaşımların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşımlar içerisinde “Sürdürülebilir Turizm” kavramı ön plana çıkmaktadır (Avcıkurt 1996: 121).

Turizmde sürdürülebilirlik, günümüz turistleri ve yerel toplumlarının gereksinimlerini karşılarken öte yandan gelecek için korumacılığı ve fırsatların artırılmasını öne sürmektedir. Turizmde sürdürülebilir gelişmenin yaşam destek sistemleri, biyolojik çeşitlilik, zorunlu ekolojik süreçler ve kültürel bütünlüğü devam ettirirken, ekonomik, sosyal ve estetik gereksinimlerimizi karşılayabilecek şekilde tüm kaynakların yönetimine rehberlik ettiği şeklinde düşünülmektedir (İonnides 1995: 584) . Burada amaç kaynakların kullanımında sürekliliği; sürekli ve dengeli bir şekilde sağlamaktır.

Dar anlamda, yalnızca doğal verilerden yararlanılmasını ya da korunmasını kapsamamaktadır. Doğa, toplumsal ilişkilerden soyutlanarak, yalnızca fiziksel gerçekliği kapsamında ele alınmamaktadır. Turizmin sürdürülebilirliğinden söz edebilmek için, hem doğal hem de toplumsal olan yönlerin bir bütünlük içinde ele alınmasını gerekli olmaktadır (Koç 1996: 166).

Turizm açısından sürdürülebilirlik kavramı, turizmin kaynağı olan doğal, tarihi, kültürel toplumsal ve estetik değerlerin korunup geliştirilerek, çekiciliklerin devamını sağlamayı ifade etmektedir (Oral 1996: 197).

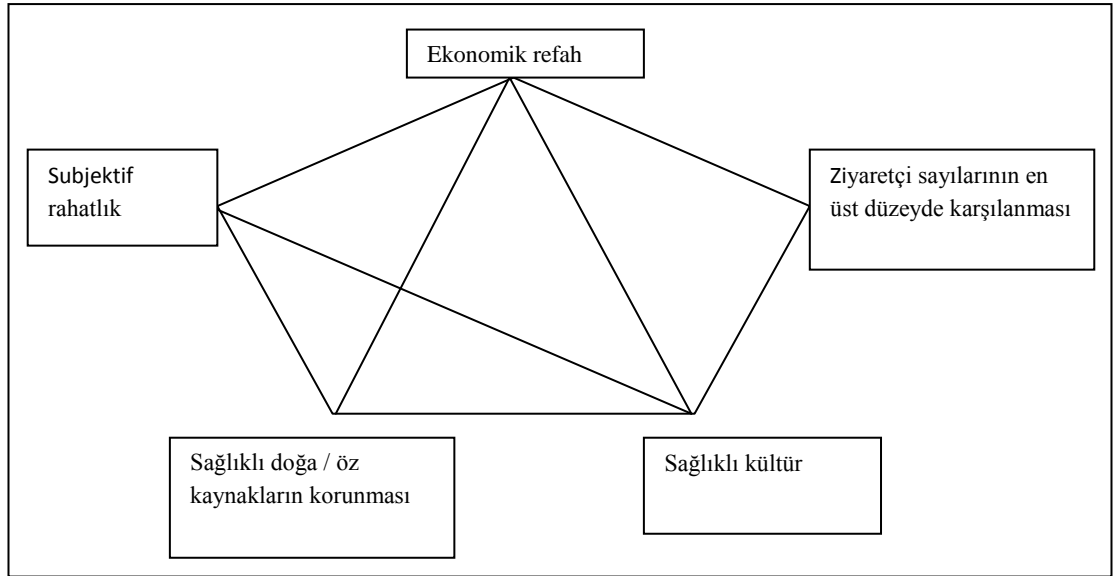
Goodall'e (1992) göre sürdürülebilir turizm artan sayıda ziyaretçilerin ihtiyaçlarını turist kabul eden toplumların hayat standartlarını iyileştirecek şekilde, çevresel ve kültürel değerleri de koruyarak karşılama anlayışına dayanır.

Müller'e (1993) göre ise; Sürdürülebilir turizmi "çevre ve sosyal uyumlu turizm" olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, nitelikli büyüme "artırılması mümkün olmayan kaynakların daha az kullanımı, çevrenin ve insanların daha az olumsuz etkilenmeleri ile elde edilecek her türlü yaşam kalitesinin artışı (yani ekonomik refahın ve subjektif rahatlığın)" şeklinde açıklanabilir.

Özetle sürdürülebilir turizm turizmin temel arzını oluşturan çevrenin zarar verilmeden korunduğu, sosyo- kültürel değerlerin bütünlüğü ekolojik dengenin biyolojik çeşitliliğin ve yaşamsal sistemlerin sürdürüldüğü bir yaklaşımdır. Diğer bir deyişle; Turistik arz değerlerin bulunduğu yerleri ziyaret edilen hem yerli hem de yabancı turistlerin ekonomik sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının giderilmesi bunun yanı sıra mevcut turistik arz değerlerinin gelecek nesillere olanaklar ölçüsünde zarar görmeden aktarıldığı bir ekonomik kalkınma biçimidir.

Müller (1993) çevre ve sosyal uyumlu turizmi köşe noktalarıyla "sihirli beşgen" olarak ifade etmektedir. Şekil.3' te görüldüğü gibi bu beşgen şu unsurlardan oluşmaktadır.

Şekil.3. Turizmin Gelişmesinin Sihirli Beşgeni

Kaynak: Müler, Hansruedi, (1993) : 27

Belirtilen tanımlarla birlikte günümüzde geçerli olan, sürdürülebilir turizmle ilgili turizm merkezli temel açıklamalar şunlardır (Goodall ve Stabler 1997: 280).

- Ev sahibi toplumun hayat standartları ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi bakımından hem kısa hem de uzun dönemde istek ve gereksinimlerin karşılanması,
- Ana hedef olarak turizm endüstrisi içinde artmakta olan yüzlerce turistin oluşturduğu talebin memnuniyetinin ve devamının sağlanması,
- Bundan önceki her iki amacında başarıya ulaşabilmesi için, doğal, kültürel ve altyapı gibi turizmin temelini oluşturan çevresel kaynakların korunması,
- Turizm endüstrisinin rekabetçiliğini ve varlığını sürdürmesinin sağlanmasıdır.

2.1.2 Sürdürülebilir Turizm İhtiyacını Doğuran Nedenler

Turizmin gelişmesinde öncelikle ekonomik faydaları maksimize etme üzerinde odaklanılmıştır. Hükümetler ve endüstri turizmdeki gelişmeyi aktif olarak desteklerken gerçekte maliyetler konusunu arka plana bırakmışlardır. Turizmin sosyo-ekonomik ve çevresel etkilerine daha az duyarlı kalmışlardır. Son zamanlarda turizmin giderek artan olumsuz etkileri açıkça görülmeye başlandığında, vurgulanan ekonomik yönü gözden geçirilir olmuştur (Godfrey 1996: 59). Turizmin sadece ekonomik boyutuna bağlı olarak mevcut koşullarda oldukça zordur. Bu nedenle turizm bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Turizmin sağladığı dövizler, yarattığı gelirler ve istihdam gibi önemli makro ekonomik etkileriyle birlikte, hızlı ve plansız gelişmesi birçok destinasyonu yoğun turist akımına maruz bırakmıştır. Bu nedenle turizm, özellikle Akdeniz Bölgesinde açıkça görülebilecek şekilde destinasyonların fiziksel ve kültürel çevresini hasara uğratmıştır. Kontrolsüz gelişme ile birlikte doğal ve kültürel kaynakların özelliklerinin bozulması sonuç olarak turizm talebinin azalmasına yol açmıştır (Saveriades 2000: 147). Bu da turistik arz potansiyeline sahip bölgelerin turistik arz ürünlerinin gelişimin olumsuz etkilemektedir.

Kültürel ve doğal kaynakların hızlı bir şekilde zarar görmeye devam etmesi durumunda turizmin de temelini oluşturan birçok kaynak yok olacaktır. Buna cevap olarak hükümetler; turizm endüstrisi ile birlikte belirli bir ölçekte, yerleşim ve turizm yönetimi ile ilgili politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Sadece ekonomik temele dayalı olmayıp sosyal ve çevresel değerleri dikkate alan bu gelişme sürdürülebilir turizm gelişimi olarak adlandırılmıştır (Godfrey 1996: 58).

Turizmin herhangi bir destinasyon da yaratabileceği olumlu ve olumsuz etkiler arasında bir dengenin sağlanmasında hem o yerin fiziksel çekicilikleri, ekonomik ve sosyal yapıları, ekonomik ve turizmdeki gelişmenin derecesi gibi özellikler hem de ziyaretçilerin çeşitleri ve özellikleri etkili olmaktadır. Bu özellikler,

turistlerin sosyo-ekonomik açıdan sınıflandırılması, memnuniyet dereceleri, kalış süreleri, destinasyonun kullanım seviyesi ve turistik faaliyetlerin türlerini kapsar. Özellikle kitle turizminin destinasyona genellikle az bir ekonomik katkı sağlarken, birçok sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu meselelere cevap olarak, 20. Yüzyılın sonlarında turizm pazarında hem tüketiciler hem de üreticiler açısından davranışların değiştiği ve turizmde sürdürülebilir gelişme ihtiyacının vurgulandığı görülmüştür. Özellikle turizmin yerel çevre ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerinin farkına varılması kitle turizminden alternatif diğer turizm türlerine doğru bir arayışı teşvik etmiştir (Copper ve Özdil 1992: 377).

Bozulmamış doğa parçaları, yeryüzünde giderek kıtlaşan kaynaklar arasındadır ve ekonomik değerleri hızla artmaktadır. Turizmin sürdürülebilirliği bu kıt kaynakların korunmasına bağlıdır (Oral ve Şenbük 1996: 197). Sürdürülebilir turizm ihtiyacını ortaya çıkaran temel düşünce, turizm kaynağını oluşturan çevresel değerlerin uzun dönemde bozulmadan ya da ortaya çıkarabilecek olumsuz etkileri en aza indirecek şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Bir bölgede turizmin gelişim süreci içinde çevreye yaptığı olumlu etkilerin yanında olumsuz etkileri de görülmektedir. Sürdürülebilir turizm anlayışı, turizmin çevre üzerindeki olumlu etkileri arttırmayı ve muhtemel olumsuz etkilerini ise ortaya çıkmadan önlemeyi amaçlamaktadır. Çünkü belirli bir noktadan sonra turizmin çevre üzerinde yaratabileceği tahribatı giderebilmek ya mümkün olmamakta ya da ekonomik maliyeti turizm yatırımlarının hedefini aşacak kadar yüksek olmaktadır (Demir ve Çevirgen 2006: 117).

2.1.2.1 Turizm ve Çevre Etkileşimi

Turizm ve çevre ortak bir ilişkiyi simgeleyen kavramlardır. Çevre bir turizm kaynağı olma özelliği taşıırken, turizmin en önemli etkileri de çevreye olmaktadır. Bu ilişkilerin yaşamsal nitelikte olduğu, turizmin var olması için çevrenin yaşaması gerektiği ortadadır (Küçüktopuzlu 1991: 246). Turizmin temel sermayesi ve varlığı tamamen bozulmamış bir çevreye bağlıdır.

Inskeep'e (1991) göre; Turizmle çevre arasında üç önemli unsur bulunmaktadır:

- Fiziksel çevrenin birçok unsuru turistler için çekim kaynağıdır.
- Turizm tesisleri ve altyapısı, çevrenin bir yönünü teşkil eder.
- Turizmin gelişmesi ve bir alanın çevresel kullanımı çevresel etkiler yaratır.

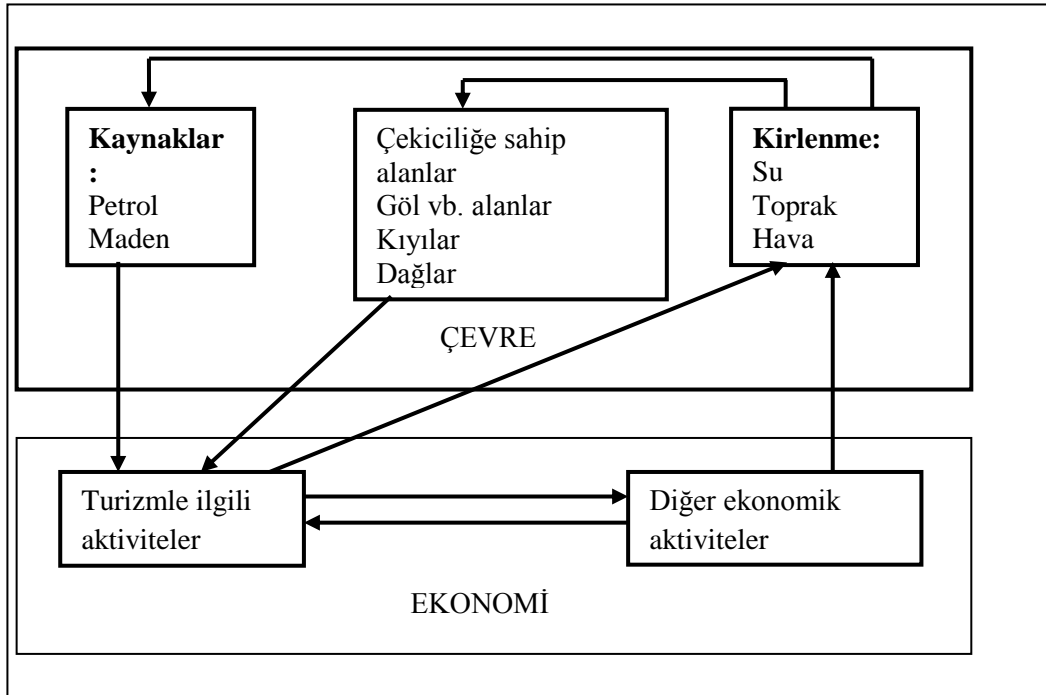
Turizmin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi ve anlaşılması, sektörün sağlıklı gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Kaynak kullanımında temel olumsuzlukların ve çevresel etkilerin önlenmesi için yaşam tarzında ve sisteminde temel değişiklikler yapılması gerekmektedir (Trainer 1997: 1221).

Turizm kaynağını oluşturan çevrenin sürekli ve dengeli bir şekilde yönetilmesi, bu kaynağın tahrip edilmesinin aksine kalitenin artırılmasına neden olacaktır. Bir ülkenin turizm potansiyelini oluşturan sosyal, tarihi, doğal ve kültürel değerlerin turizm faaliyetlerinin sürekliliği için korunması ve durumların iyileştirilmesi gerekmektedir (Demir 1995: 48).

2.1.2.1.1 Turizm ve Fiziksel Çevre

Turizmin çevresel etkileri bakımından çevre ile oluşan etkileşimi çeşitli yönlerden Şekil 4' de görülmektedir. Bu etkileşim temelde iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlki turizmin çevre ile doğrudan etkileşimi, ikincisi ise, diğer ekonomik faaliyetlerin yarattığı çevresel değişikliklerden kaynaklanan etkilerdir.

Şekil.4. Turizm ve Çevre Etkileşimi

Kaynak: Bramwell vd., (1996): 36

Doğal kaynakların yok edildiği, havanın, suyun ve toprağın kirlendiği sağlıklı bir çevre çekiciliğini yitirecek ve turizmin böyle bir çevrede gelişmesi mümkün olmayacaktır. Turizminin doğal çevrenin bozulmasında ekonomik bir faaliyet olarak kuşkusuz olumsuz etkileri de vardır. Fakat bu kirlenmenin tek sorumlusu olarak turizmi göstermek yanlış olacaktır. Turizmin doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olduğu sektörlerin de çevresel kaynakların tahribinde önemli etkileri bulunmaktadır. “ Örneğin endüstriyel faaliyetler ve ulaşımdan kaynaklanan hava kirliliği nedeniyle Almanya, Avusturya, İsviçre gibi Orta Avrupa ülkelerinin çeşitli bölgelerinde ormanlar azalmıştır. Bu durumun muhtemelen bu bölgelere gelen çok sayıda ziyaretçiyi olumsuz etkileyeceği açıktır (Bramwell 1996: 38).

İyi yönetilen ve kontrollü bir şekilde gelişen turizm faaliyeti belirtilen çevresel değerler üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır. Bu etkilerin derecesi ne kadar yüksek olursa, turizmin sürdürülebilirliği o oranda sağlanabilecektir. Dolayısıyla turizmden elde edilen gelir de artacaktır. Çünkü turizmin varlığı ve gelişmesi her

şeyden önce temiz ve doğası bozulmamış bir çevreye bağlıdır. Bu çevre olmadan turizmin sürdürülebilirlik özelliğinden bahsetmek zordur.

2.1.2.1.2 Turizmin Fiziksel ve Yapay Çevre Üzerindeki Etkisi

Turizmin etki ve sonuçları birbirleriyle örtüşmüş haldedir. Gerçekte ekonomik etkileri çevresel etkilerden ayırmak mümkün değildir. Her etki olumlu ya da olumsuz olsun mutlaka bir karşılık verir. Turizmin gelişmesinin çevreyi hangi yollarla etkilediği turizm ve çevre ilişkisiyle incelenmektedir (Ceylan 2001: 170).

Çevre ile ilgili konular geniş ölçüde bir değiş- tokuş içerir. Gelişmeye yönelik faaliyetler arttığında daha fazla doğal kaynak kullanılmış olmakta ya da yeni işletmelerin açılmasıyla kirlilik artabilmektedir. Kısa dönemli ekonomik yararların ortaya çıkması kabul edilebilir bir durum olarak görülemez (Doswell 1997: 127).

Çevre ve doğal kaynak tabanına dayalı olarak gelişen ve çok yönlü bir faaliyet olan turizmde, çevreyle ilişkiler iki yolla ortaya çıkmaktadır. Bir yandan çevresel kaynaklar, turizm ürününün üretimi için gerekli kritik kaynaklardan birini sağlarken, diğer yandan da turizm üretimi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak çevre üzerinde negatif etkiler yaratır. Buna ek olarak turizmin diğer bir etkisi de çevresel kaynakları tüketerek değişikliğe uğratmasıdır (Kocasoy 1987; Uslu 1990; Ataç 1986 aktaran Ceylan 2001: 172).

- **Turizmin Fiziksel ve Yapay Çevre Üzerinde Olumlu Etkileri**

Turizm endüstrisi iyi bir şekilde planlandığında ve etkin bir şekilde kontrol edildiğinde çeşitli şekillerde çevrenin devamını ve sürekliliğini sağlamaktadır. Turizmin fiziksel ve yapay çevre üzerindeki olumlu etkilerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Turizm deniz yaşamı, ulusal ve bölgesel parkların geliştirilmesi dahil önemli doğal alanların ve yabani hayatın korunmasına yardımcı olmaktadır.
 - Turizm turistler için çekicilik unsuru oluşturan, arkeolojik, tarihi ve sit alanlarını korunmasına ve bu mekânlara ilgi uyanmasına neden olmaktadır.
 - Turizm sayesinde turistik arz potansiyeline sahip bölgelerde çevre bilinci ve kalitesini geliştirmektedir.
 - Bir bölgede veya yörede turizmin gelişmesi, anı zamanda çevresel fayda olarak yollar, havaalanları, su temini, kanalizasyon, haberleşme, oto parklar gibi altyapı donanımları ve hizmetlerinin de gelişmesini sağlar.
 - Turizm sayesinde birçok sit, tarihi ve kültürel değerlere bağlı olarak milli kültürü koruma duygusu da ön plana çıkmaktadır.
- **Turizmin Fiziksel ve Yapay Çevre Üzerinde Olumsuz Etkileri**

Turizmin plansız bir şekilde gelişmesi ve çevrenin sağlıksız bir şekilde yönetilmesi durumunda buna bağlı olarak turistik bölgelerde olumsuz çevresel etkiler oluşması kaçınılmazdır. Bu etkileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Turistik yerleşim doğal çevreyi tahrip etmekte, doğal ve fiziksel dengesi değişmektedir.
- Turizm bölgedeki ve yöredeki doğal manzaranın bayağılaşmasına neden olmaktadır.
- Turizm siteleri ve arkeolojik alanları maddesel olarak kirletmektedir.
- Turizme bağlı olarak gelişen havayolu ulaştırmasının yarattığı hava kirliliği büyük boyutlara ulaşmaktadır.
- Turizm su, nehir, denizi kirletmektedir.
- Turistik üst yapı (konaklama, bar, restaurant ve eğlence yerleri) gürültü kirliliğine neden olmaktadır.
- Turistik mal ve hizmetin hem üretiminde hem de tüketiminde geriye kalan zararlı atıkların çevreye vermiş olduğu zararlar,

- Turizmin mevsimsellik özelliğinden dolayı, turistik arz ve talebin belirli dönemlerde yoğunlaşması, buna bağlı olarak turistik bölgelerde aşırı kalabalık ve izdihamın çevreye tehdit edici boyutlara ulaşması,
- Ekolojik aksaklıkların oluşması (bitki ve hayvan soylarının yok olması, yaban hayatın tahrip olması),
- Turizmin gelişmesine bağlı olarak bölgedeki doğal jeolojik oluşumların tahribata uğraması,
- Görsel kirliliğe bağlı olarak çarpık kentleşme ve betonlaşmanın hızlı artışı,
- Altyapı sorunlarının oluşmasına neden olmaktadır,
- Tarımdaki verimli arazilerin turizm amaçlı kullanılması sonucunda dikili alanların daralması ve yok olması,
- Turizm faaliyetleri sonucunda piknik alanlarında meydana gelen orman yangınları ve çevre kirliliği,
- Tarihsel mekânlardaki aşırı nüfus yoğunluğu ve çekilen fotoğrafların bu mekânları yıpratması; ayrıca turistik bölgelerde, tarihi alanların çevrelerinde yapılan altyapı çalışmalarının yıpratıcı etkileri (Özhan 1991: 166).

Turizmin doğal çevre üzerindeki başlıca olumsuz etkileri Dünya Turizm Örgütü tarafından belirtilmiştir:

Tablo 1. Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Etmenler	Doğal Çevre Üzerine Etkisi	Açıklama
Aşırı kalabalık	Çevre stres, hayvanlarda görülen davranış değişiklikleri	Rahatsızlık, kalitede azalma, daha iyi düzenlemeye veya kapasite sınırlandırılmasına duyulan gereksinim
Aşırı gelişme	Köy – kentlerin ortaya çıkması, aşırı yapılaşma	Plansız kentleşmenin getirdiği sonuçlar
Rekreasyon: <ul style="list-style-type: none"> • Hız botları • Balıkçılık • Av safarileri 	Yabani yaşamın yok edilmesi Kaynakları tüketme	Ses kirlenmesi, aşırı kullanma, yavrulama dönemlerinde daha korunmasız olma
Kirlenme: <ul style="list-style-type: none"> • Ses (radyolar, vb.) • Atık • Kötü kullanma 	Doğal seslerin bozumu Doğal çevrenin yok edilmesi Yabani yaşam yerlerini çöplüğe çevirme	Yabani yaşam unsurlarını rahatsız etme Türleri tehlikeye atma Doğal özelliklerin yok edilmesi
Yaban hayvanların beslenmesi	Davranış değişikliği- turistler için tehlikeye arz etme	Orada yaşayan hayvanların bölgeden ayrılmaları
Motorlu Araçlar: <ul style="list-style-type: none"> • Hızlı Kullanım • Oto yollar harici kullanım 	Doğal yaşamın yok olması Toprak ve bitki örtüsüne zarar	Ekolojik değişiklikler, toz yabani yaşam üzerine rahatsızlık
Diğerleri: <ul style="list-style-type: none"> • Hatıra toplama • Kamp ateşleri • Yollar ve kazılar • Yapay su delikleri, tuz üretimi • Egzotik bitkiler ve hayvan yetiştirme 	Doğal çekiciliklerin yitilmesi Doğal süreçlerin kesintiye uğratılması, yaban hayatının çeşitliliğinde azalma, Hayvan çevresinin yıkımı ve kaybı Doğal olmayan bir yabani hayatın yaratılması Bitki örtüsüne zarar verme Vahşi hayvanlarla rekabet	Deniz kabukları, tropiler, nadir bitki koleksiyonları Doğal enerji akımının kesintiye uğraması Gereksinim duyulan toprağın Başka yere taşınması, Halkta kafa karışıklığı

Kaynak: WTO, (1997): 257.

Turizm ve Çevre arasındaki ilişkiyi genel olarak değerlendirdiğimizde aralarında iki yönlü bir ilişki söz konusudur. Çevrenin turizmin yaratıcı elemanlarını oluşturduğu, bununla birlikte turizmin çevrenin tahrip edici bir elemanı da olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra turizm çevrenin koruyucu bir vasıtasını da oluşturmaktadır. Bu durum turizm ve çevre ilişkilerinde bir çelişkinin varlığını ortaya koymakla birlikte, aynı olayın tamamlayıcı özelliğinden kaynaklanan ve turizmin iyi organize edilmesiyle, çevreyi koruyucu fonksiyonuna etkinlik kazandırmaktadır (Olalı ve Timur 1988: 365).

2.1.2.2 Taşıma Kapasitesi ve Turizm İlişkisi

Bütün ekonomik faaliyetlerde, kullanılan kaynaklar açısından bir sınır sorunu bulunmaktadır. Kontrolsüz bir ekonomik gelişme, gerçekleştiği çevrede kaynaklar üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Turizm endüstrisi için de temel çekiciliğini oluşturan çevresel kaynakların, kendini yenileyebilmesi, koruma kullanma dengesi içinde uzun dönemli kullanılarak, gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde taşıma kapasitesi kavramı önemli bir rol oynamaktadır (Demir ve Çevirgen 2006:155).

Turizm uygun bir planlama ve kapasite kontrolü olmadan gelişmesi çeşitli sorunlar yaratır. Özellikle ekonomileri büyük ölçüde turizm endüstrisine dayalı gelişmekte veya az gelişmiş olan ülkelerde bu sorunlar görülmektedir. Turizme açılacak bölgeler seçilmeden önce, onların yeni olanaklar, faaliyetler ve turistler ile ilgili olarak kapasiteleri belirlenmelidir (O'Reilly 1986: 255). Ayrıca burada üst yapıyla birlikte altyapı hizmetlerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

2.1.2.2.1 Taşıma Kapasitesi Kavramı

Taşıma kapasitesi ile ilgili birçok tanım söz konusudur. Genel olarak değerlendirdiğimizde:

Uslu'ya (1991) göre; Bir bölge veya yörenin taşıma kapasitesi, kullanımı hedeflenen çevresel ortamda, gerek kullanıcıların gerekse söz konusu ekosistemin sağlığı ve dokunulmazlığını bozmadan bu ortama yüklenebilecek kullanım şekli ve yoğunluğunu belirler.

Küçüktopuzlu'ya (1990) göre; Taşıma kapasitesi, çevreden yararlananların tatmin derecesini azaltmadan ve çevrenin değer kaybetmesine neden olmadan hizmet ve faaliyet kapasitesinin devamlılığını ifade eder.

Sürdürülebilir yönetim anlayışının önemli araçlarından biri olan taşıma kapasitesi kavramı, jeolojik, manzara ve ekolojik açıdan hassas çevrelerin korunması ve ekonomik gelişmeye olanak sağlanması bakımından, kaynakların muhafaza edilmesi ve kullanımında sınırlama getirilmesini sağlayacak bir yöntem olarak önerilebilir. Günümüzde taşıma kapasitesi konusu, gelişim planları, stratejik gelişim projeleri ve genel olarak planlama ve yönetim literatüründe yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu durum, planlama ve yönetimle ilgili çalışma ve uygulamalarda çevresel konulara verilen öneminin arttığına bir göstergesidir. Özellikle günümüz ve gelecek nesilleri ilgilendirmesi bakımından taşıma kapasitesinin, kaynakların aşılması gereken kapasite limitlerini belirleyen sürdürülebilir gelişme kavramıyla çok yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Parpairis 1998: 203).

Günümüzde Taşıma kapasitesi, maksimum sayıda insanın ortamdaki almış oldukları hizmet kalitesinde bir azalma olmadan ve çevre üzerinde olumsuz bir etki oluşturmadan bir alanın kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır. Taşıma kapasitesi kavramının hem ekolojik, hem de sosyolojik boyutları vardır. Ekolojik taşıma kapasitesi, bölgenin ekolojik değerinde bozulma olmadan barındırabileceği en çok turist sayısını; sosyal taşıma kapasitesi ise, turistlere karşı bölge halkının hoşgörü düzeyinin sınırını tanımlamaktadır (Akış 1999: 37).

2.1.2.2.2.Turizmde Taşıma Kapasitesi

Turizmde taşıma kapasitesi, hem fiziksel çevre, hem de yerel toplumun ve ziyaretçilerin deneyim kalitesinin devamını sağlayacak denge durumunu ifade eder. Bu iki alanda mümkün olduğunca az bozulma olmalıdır. Bu denge, ürünün kendi içinde ya da çevre üzerinde olumsuz bir değişiklik yaratmaksızın, bir alanı (plaj, resort vb.) kullanacak maksimum turist sayısını ifade eder. (O'Reilly 1986: 254).

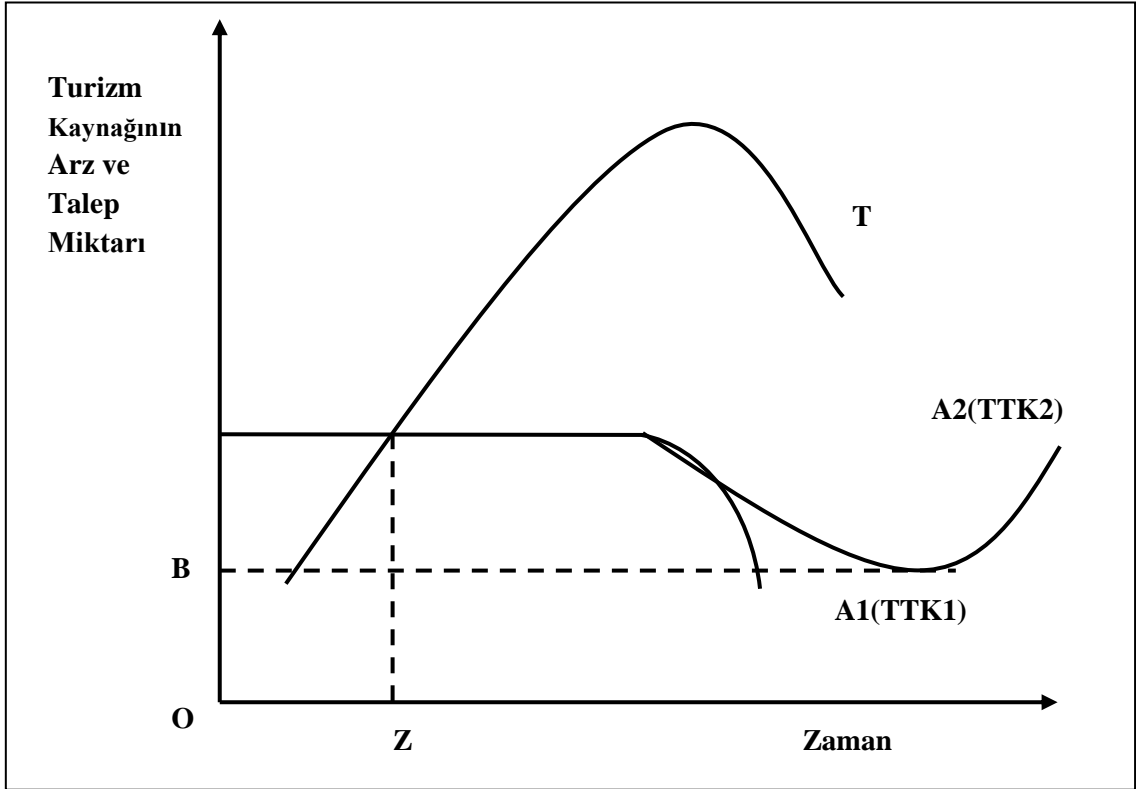
Çevresel bozulmanın önlenmesinde en etkili çözüm, bölge turizminin sınırlandırılması olacaktır. Sınırlandırmadan kasıt, bölgenin ne büyüklükte bir turizm faaliyetini kaldırabileceğinin sınırlarının önceden ortaya konmasıdır. Turizminin gelişimin sınırlandırılması, aşırı kullanımdan doğan baskının ve destinasyonun doğal kaynaklarının ve kültürel mirasının sömürülmesinin önlenmesi için geçerli bir yöntem oluşudur.

Turistik bir alanın keşfinin ardından sayısı sürekli artan bir turistik akım başlamakta ve doyuma ulaştığı aşamayı, kabul edilebilirlik sınırının zorlanmaya başladığı diğer bir aşama izlemektedir. Olgunlaşma aşaması olarak ifade edilen bu aşamada, turist artışında bir yavaşlama gözlemlenmekte ve turizmin, yörenin ekonomik yapısına, sosyo-kültürel yapısına ve yapay çevreye etkisi ortaya çıkmaktadır. Turist sayısı, taşıma kapasitesinin en üst düzeye ulaştığında doyum olgusu başlayarak doğal yapay ve çevre üzerindeki baskıların artmaya başladığı gözlenmektedir. Bu doyum noktasında bozulma belirtileri arttıkça yöre turist kimliğini hızla yitirmeye başlar (Karaman 1996: 99).

Bu durum bir turistik alana yönelik talep ve turistlere sunulan kaynakların arzı (turizm taşıma kapasitesi) arasındaki eş zamanlı ilişkiyi gösteren bir şekil ile açıklanabilir. Şekil 5'de Z noktasına kadar talebin artışı turistik kaynaklar üzerinde olumsuz bir etki meydana getirmemektedir. Bu noktadan sonra talepteki artış kaynaklar üzerinde bir baskı yaratmaya başlamaktadır. Fakat bir süre daha turistik taşıma kapasitesi bu baskıyı karşılayabilir. Talebin artmaya devam etmesi ile taşıma kapasitesi için artık iki durum söz konusudur. TTKİ (Turizm Taşıma Kapasitesi),

talepteki aşırı artışla birlikte azalma göstermiş, hatta OB seviyesine düşmüştür. (Collins 1999: 98).

Şekil.5. Turizm Kaynağının Arz ve Talebi

Kaynak: Collins, (1999): 98

Bu seviyede artık talep azalsa da kaynakların kendini yenileyebilmesi olanaksız hale gelmiş ya da bazıları yok olma tehlikesiyle karşılaşmıştır. Örneğin yöredeki flora ve faunanın zarar görmesi ve bazılarının yok olma noktasına gelmesi gibi. Diğer durumda aşırı talebin yarattığı baskı ile TTK2 yine azalacak, fakat ziyaretlere sınırlamalar getirilmesi, kontrolün arttırılması ve yoğun eğitim ve bilinçlendirilme çalışmaları gibi geç kalınmadan alınacak bazı iyileştirici önlemler ve müdahalelerle turizmin arzından bağımsız kaynaklar üzerindeki baskı azaltılarak, kendini yenileyebilmesi mümkün olabilecektir. Bununla birlikte taşıma kapasitesinin iyileştirilmesinin ardından turizm talebinin azalacağını bir garantisi yoktur. Mevcut turizm arzından bağımsız doğal kaynak rezervleri göz önüne alınarak, sürdürülebilir gelişimi ile uyumlu olacak seviyede turizmin gelişmesine müdahale edilerek, kaynakların arzında sınırlamaya gidilmelidir. Kaldı ki taşıma kapasitesi

belirlenmemiş bir çok destinasyon bulunmaktadır. Bu durumda ancak kaynaklar üzerindeki hasarlar somut olarak ortaya çıktıktan sonra önlem alınmaya çalışılmaktadır. Bu ise, hem çok yüksek maliyetle olmakta hem de kalıcı hasarlara yol açmaktadır. Buna bağlı olarak, taşıma kapasitelerinin aşılması durumunda çevre kalitesi de azalmakta ve bu noktadan itibaren turistik talep de düşmektedir.

Turizm endüstrisinde taşıma kapasitesi, turizmdeki gelişmesinin doygunluk aşamasında ortaya çıkan sorunların bir sonucu olarak geliştirilmiştir. Taşıma kapasitesi, ziyaretçilerin deneyimlerinde bir azalmaya neden olmadan ve çevre üzerinde kabul edilemez bir değişime yol açmaksızın bir alanı kullanabilecek maksimum insan sayısıdır. Taşıma kapasitesinde sadece bölgedeki insanların sayısı değil, aynı zamanda turistlere vaat edilmiş rekreasyon ve eğlence faaliyetlerinin çeşitleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü bazı faaliyetler çevreye diğerlerinden daha fazla zarar vermektedir (Lawrence 1994: 263).

Taşıma kapasitesi analizi turizm kaynaklarının etkin ve dengeli kullanımını, ziyaretçi kullanımı ve gelişmenin üst sınırını sistematik olarak tespit ederek turizm ve rekreasyon planlamasında geniş bir şekilde kullanılmayı amaçlamaktadır. Taşıma kapasiteleri hem gelişmemiş bir turistik alanda, hem de turistik alan yaşam dönemi içinde durgunluk seviyesine ulaşmış ya da bu seviyeyi geçmiş turistik gelişmeler için belirlenmelidir. Turizmde aşırı ve kontrolsüz gelişmeden kaynaklanan bazı çevresel ve sosyal sorunlar karşısında, taşıma kapasiteleri planlama sürecinde ve kontrole yönelik bazı uygulamalar yapılmak istendiğinde belirlenmektedir. Oysa bunların önceden tahmin edilerek belirlenmesi ve optimum gelişme planlarının hazırlanması, sonradan ortaya çıkacak sorunların giderilmesi için yapılacak çabalardan daha ekonomik olacaktır (Inskeep 1991: 145).

2.1.2.2.3 Sürdürülebilir Gelişme ve Taşıma Kapasitesi

Taşıma kapasitesi, çevrenin korunması ve sürdürülebilir turizmin temel prensiplerinden biridir. Turizm taşıma kapasitesi, turizmin sürdürülebilir gelişmesine fırsat sağlaması bakımından, kaynakların kıt oluşu nedeniyle turizmde ki gelişmenin

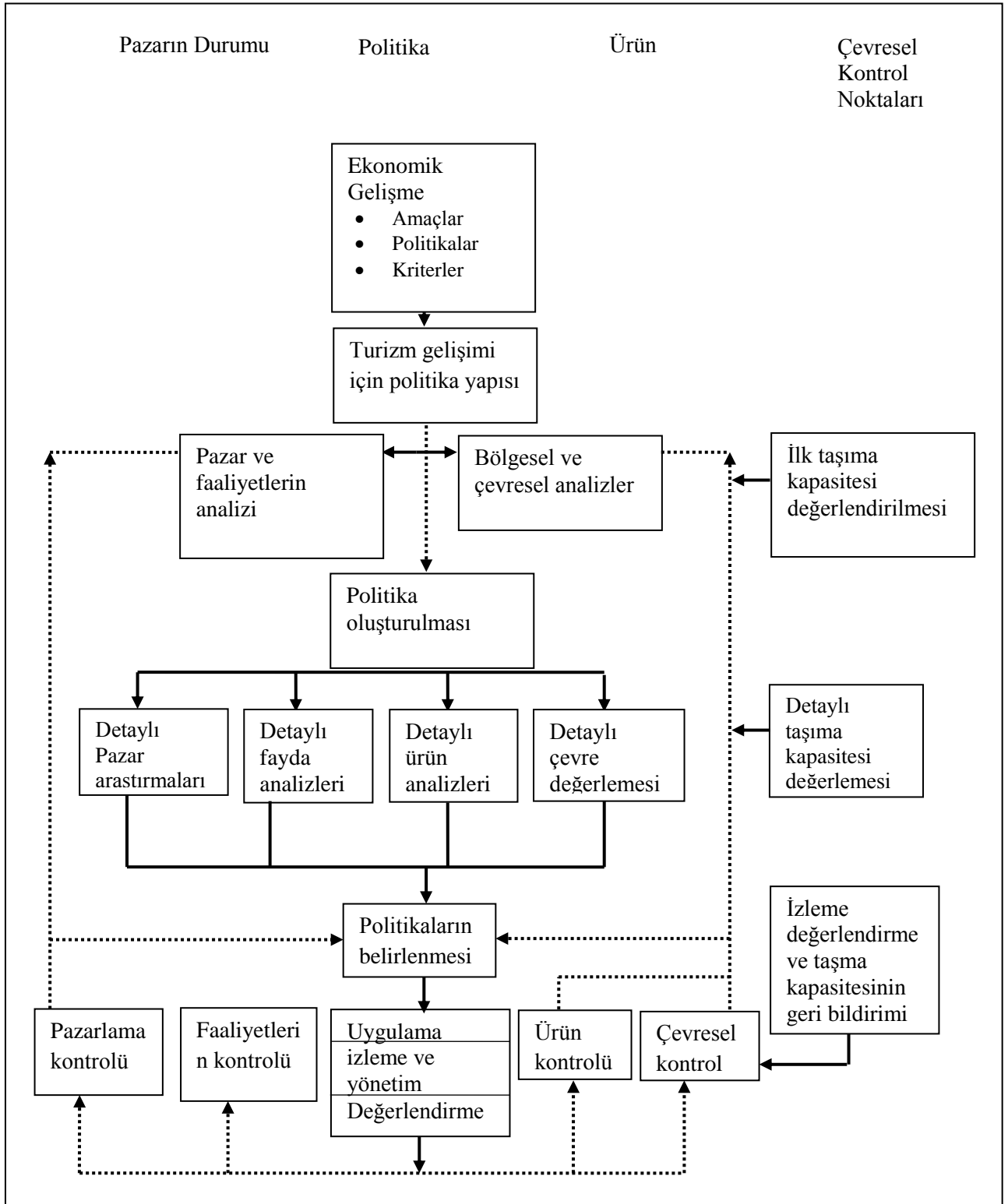
de bir sınırı olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle taşıma kapasitesi ulusal, bölgesel ya da yerel ölçekte turizmin, geri dönüşü olumlu bir ürün haline nasıl getirilebileceğini ve onun olumsuzluklarında nasıl sakınılabileceğini ifade eder (Wahap ve Pigram 1997: 281).

Hızla yayılan kitlesel turizm hareketlerinin birçok alanda görülen kalabalık, deneyimlerdeki azalma gibi olumsuz etkileri özellikle kıyı yerleşimleri gibi hassas çevrelerde belirli seviyelerde bozulmalara yol açmaktadır. Bu durumda çevresel taşıma kapasitesi, kaynakların planlanması ve kullanımında turizmin sürdürülebilir gelişmesine katkı sağlayacak önemli araç olarak görülmektedir (Parpairis 1998: 250).

Taşıma kapasitesi kavramı birçok rekreasyon projelerinde ve turizm araştırmalarında faydalı kavramsal araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle turizm planlamacılarına destek sağlaması, çevresel sorunlara, hem yerel toplumun hem de turistlerin deneyim kalitelerine dikkat çekmesi ve bazı özellikli amaçların ve hedeflerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayan bir araç olması bakımından önemlidir. Bu yüzden turizmin gelişmesi, turizm planlaması ve yönetiminde bir uygulama aracı olarak gereklidir. Bu gereklilik çeşitli ülkelerdeki fazla esnek olmayan turistik arz kaynakların, turistik talebe bağlı olarak ortaya çıkan yoğunlaşma nedeniyle bozulma ya da yok olma riskine karşı kontrollü kullanılması zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Turizm gereksinimlerinin tatmini, turistik alanlardaki toplumun sosyal ve ekonomik beklentilerine, bulunulan çevreye ve hepsinden önemlisi temel çekiciliği oluşturan doğal kaynaklar, kültürel ve tarihi alanlara zarar vermemelidir. Bu nedenle turistik gelişme kabul edilemez çevresel bozulmaları ve beklenmedik olumsuzlukları göz önünde bulunduran doğal ve fiziksel taşıma kapasitesi sınırlarında beklentileri karşılayacak şekilde planlanmalıdır (Parpairis 1998: 252).

Taşıma kapasitesi kavramının turizm politikası ile birlikte nasıl uygulanabileceği Aşağıdaki Şekil 6' da gösterilmiştir. Buna göre sürdürülebilir gelişme sürecinde taşıma kapasitesine yönelik değerlendirmeler; politikanın oluşturulması, detaylı araştırmalar, uygulama ve kontrol olmak üzere üç aşamada yapılmaktadır.

Şekil.6. Turizmde Sürdürülebilir Gelişme ve Taşıma Kapasitesi

Kaynak: Mcmtrye, (1993): 25

Turizmin sürdürülebilir gelişmesinde, müşteri memnuniyeti ve çevre kalitesinin devamlılığı için taşıma kapasitesinin belirlenmesi gereklidir. Çünkü turizm ürününün kalitesi azalırrsa sonuçta turizmden elde edilen gelirler de düşecektir.

Son yıllarda kalkınma planları ve projelerinde, genel olarak planlama ve yönetim literatüründe çok sık kullanılması bakımından çevresel taşıma kapasitesi önemli rol oynamaktadır. Özellikle sürdürülebilir gelişme kavramı ile yakın ilişkisi olan bu yaklaşımdan çok sık söz edilmektedir. Hem günümüzdeki hem de gelecek nesiller düşünülerek, kaynakların belirlenen kapasite sınırları aşılmamalıdır.

2.1.2.3 Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)

Taşıma kapasitesi analizi, yeni açılacak veya mevcut turistik alanların kapasite sınırlarını tespit etmekle birlikte, turizmin çevresel ve sosyo ekonomik etkilerinin değerlendirilmesi ve kontrolü işlevini yerine getirmez. ÇED; turizmin muhtemel olumsuz etkilerini değerlendirilmesi ve kapasite limitlerine uygun bir gelişimin sağlanması bakımından taşıma kapasitesini bütünleyen bir uygulamadır (Demir ve Çevirgen 2006: 167).

2.1.2.3.1 Çevresel Etki Değerlendirmesi Kavramı

Günümüzde ekonomik kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçası olan çevre yönetimi konusu büyük önem taşımaktadır. Çevre yönetim planlamasının ana hedefi de, ekolojik döngülerin ve genetik çeşitliliğin korunması ve yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmenin temel koşulu, gerekli bilgilerin toplanması ve hazırlanan projelere ilişkin değerlendirmelerin etkin araçlarla yapılmasıdır. Çevre yönetimindeki etkin araçlardan birisi de ÇED dir. ÇED' in düşünsel çevresi çok eskilere uzanmakla birlikte, ilk kez 1970 yılında ABD' de yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası yasası ile yasal bir uygulama aracı haline almıştır. Yasal yönetsel ve bilimsel açılardan gelişme kaydeden ÇED' in, günümüzde Dünya Bankası tarafından kredilendirilecek projelerle yapılması zorunlu hale gelmiştir (Ertürk 1994: 197).

Uslu'ya (1994) göre, ÇED planlamanın ilk aşamalarında uygulanması gereken bir yöntemdir. Planlanan faaliyetin ne olacağı konusunda karar verildikten ve kesin projeler gerçekleştirildikten sonra ÇED yapılamaz.

Barth'a (1990) göre, “ Bir aktiviteyi ve onu düzenli bir şekilde geliştiren seçeneklerini, yaratabilecekleri çevresel sonuçlar için tamamen objektif ve tarafsız olarak planlı bir şekilde belirlemek ve değerlendirmektir. Böyle bir çalışmanın berraklığı, açıklığı ve önerdiği sonuçlar, hem kamuoyunu, hem de ilgili uzman kuruluş ve kurumları ikna edici rol oynayacaktır”.

Tanımlardan anlaşılacağı üzere ÇED, çevre koruma yöntemleri içerisinde ilk önce alınması ve üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Ancak bu şekilde, mevcut ekolojik, sosyo- kültürel değerler göz önünde tutularak, yapılacak yatırımların ekolojik, sosyo- kültürel ve doğal çevre değerlerine zarar vermeyecek şekilde gerçekleştirilmesi olanaklı olabilecektir (WTO 1997: 20).

2.1.2.3.2 Turizmde Çevresel Etki Değerlendirmesi

Turizmin bir ülke ya da bölgede arzu edilen şekilde gelişmemesinin nedenlerinden biri de turizmin ortaya çıkarabileceği etkilerin önceden belirlenebilmesi ve kontrollü bir gelişmeyi sağlayacak olan ÇED çalışmalarının ihmal edilmesidir. ÇED, bir bölgenin turizme açılmadan ya da turistik yatırımların daha yatırım kararı aşamasında iken yapılması gereken, sürdürülebilirliğin sağlanmasındaki en önemli araçlardan birisidir. Turizm planları yapılırken özellikle çevre yönetimi konusunda en faydalı çalışmalardan biri olan ÇED' in öncelikli yapılması gerekmektedir (Demir ve Çevirgen 2006: 169).

Turizmin ÇED yapılmadan hızlı ve planlı gelişmesi genellikle yerel ekonomileri bozar, önemli kirliliklere neden olur, yerel kültürü ve çevreyi tahrip eder. Öte yandan planlı bir şekilde gelişen turizm muhtemelen yerel yaşam standartlarını yükseltir, mikro ve makro olarak sosyo- ekonomik olumlu etkilere

neden olmaktadır. Etki değerlendirmesi bu yüzden turizm endüstrisinin olumlu gelişmesine bir katkı sağlamaktadır (Eber 1992: 17).

ÇED, turizmdeki gelişme türünün ya da leğinin uygun olup olmadığı ve yöreye, bölgeye ya da ülkeye net faydalar sağlayıp sağlanmadığının değerlendirilmesi için gereklidir. Kısacası gelişmenin sürdürülebilir olup olmadığını belirler. ÇED, turizmin ekonomik fayda ve dezavantajları, istihdam yaratma ve azaltma, çevresel gelişme ve müdahale, kültürel gelişme ve bozulma gibi ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi açısından önemlidir (Eber 1992: 17).

ÇED' in hazırlanması turistik olanakların oluşturulmasındaki talepleri de kapsamaktadır. Bu süreç önerilen turistik gelişmelerin muhtemel çevresel etkilerini, detaylı olarak inceleyip, sorgulamaktadır. Bu sürecin en önemli kısmını, etkileri minimuma indirmek için yapılan değerlendirmelere dayalı öneriler oluşturmaktadır (Gee 1997: 265).

2.1.3 Sürdürülebilir Turizm Planlaması

Turizm Planı: Turizm endüstrisinde optimal hedefleri, bu hedeflere ulaşmak için kullanabilecek kaynakların, alınacak önlemlerin belirlenmesi ve hedef- kaynak - önlem arasında ülkelerin siyasi rejimine, ekonomik sistemine göre küresel analize dayalı gerçekçi bir uyumun kurulmasıdır (Olalı 1990: 75).

Burada amaç ileriye görmek, ileriye keşfetmektir. Diğer bir deyişle amaçlar ile optimal hedeflere ulaşmaya tahsis edilmiş ve küresel analize dayalı belirli araçların koordine edilmesidir.

Sürdürülebilir turizmi gerçekleştirebilmenin temel şartı turistik arz değerlere sahip bölgelerin taşıma kapasitelerinin sağlıklı bir şekilde belirlenmesidir. Burada amaç bu bölge veya yörelerde yerli ve yabancı turistlerin almış oldukları hizmet kalitesinde herhangi bir düşüş olmadan, doğal tarihi ve sosyo-kültürel evre zarar

görmemektedir. Bu da ancak sürdürülebilir turizm planlamasıyla mümkündür. Burada amaç turizm talebi ile arzı arasında bir denge sağlamaktır.

Planlama da amaç; turizm sektöründe optimal hedeflerin, bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak turistik arz kaynakların, alınacak önlemlerin belirlenmesi ve bu hedef- kaynak-önlem arasında ülkenin siyasal rejimini, ekonomik sisteme ve turizm politikasına göre küresel analize dayalı geçekçi bir uyumun kurulmasıdır (Olalı 1990: 75).

Böylelikle turizm planlaması ile ileriye görmek, keşfetmek ve ileride yaşanacak bir takım aksaklıklara da önceden önlem almaktır. Turizm arz değerlerinin iklim, çevre, tarih ve sosyo- kültürel değerlere bağlı olması inelastik bir özellik kazandırmakta ve bunları turizm talebiyle uyumlu bir hale getirmekte; hem ulusal hem de uluslar arası piyasalarda büyük bir önem arz etmektedir. Bu mevcut arz değerlerini gelecek nesillere imkânlar dâhilinde sunmak önemlidir.

Sürdürülebilir turizm planlamalarında göz önünde bulundurulması gereken hususlar aşağıda verilmiştir (Olalı 1990: 76-77):

- Bölgenin veya yörenin mevcut turistik arz değerleri (tarihi, doğal ve sosyo-kültürel) envanterinin güçlü ve zayıf yönleriyle ortaya çıkarılması,
- Bölgenin veya yörenin taşıma kapasitesinin saptanması,
- Turizm arz göstergelerinin yüksek olduğu bölgelerde mevcut üst yapıların korunması ve yerel yapılaşmayı bölgenin ihtiyaçları dâhilinde kontrolünün sağlanması,
- Bölgede yerel yönetimleri denetimi ve gözetimi altında çevreye saygılı ve otantik mimariye önem verilmesi,
- Bölgenin ekolojik, tarihi, doğal ve sosyo- kültürel zenginliği ile uyumlu çevre düzenleme çalışmalarına ağırlık verilmesi,
- Doğal, sit alanları ve kırsal çevrenin de geleceğin turizm alanları olarak korunması,

- Bölgede farklı turizm türlerinin daha çok turizm talebine göre değil, mevcut arz değerlerine göre düzenlenmesi,
- Turizm arzı ve talebine göre alt yapını düzenlenmesi,
- Sürdürülebilir turizmin gelişmesi ve korunması için bölge halkının turizm konusunda bilinçlendirilmesi,
- Turizmin mevsimlikten çıkarılması ve yılın on iki ayına yayılması
- Bölge de çevre kirliliğinin en aza indirilmesi,
- Güneş enerji, jeo-termal enerji, rüzgâr, akarsu enerjileri gibi çevreye zarar vermeyecek enerji kullanımına ağırlık verilmesi ve yatırımların tercih edilmesi,
- Toplumsal ve kültürel kimliğin korunması,
- Yerli ve yabancı turistlerin bir takım yerel etkinliklere katılmasını sağlayarak, doğa ile iç içe isterlerse yerel tarım, hayvancılık vb. faaliyetlere katılarak, ekolojik dengenin korunmasına katkıda bulundurarak dinlenme imkânlarının sağlanması,
- Turistik yatırımların bir bölgede kontrollü bir şekilde sağlanması ve bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda uzun vadeli olması şeklinde özetlenebilir.

Sürdürülebilir turizmin sağlıklı ve planlı bir şekilde gelişmesi yukarıda belirtilen hususlar göz önünde tutularak belirlenmesi ile mümkündür. Bu hususlar aynı zamanda sürdürülebilir turizmin geleceği açısından da yaşamsal bir önem taşımaktadır.

2.1.4 Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri

Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinde temel ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelere dayalı olarak faaliyetlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Turizm sektörüne rehberlik edebilecek temel ilkeler şunlardır (Garrod ve Fyall 1998: 199).

- **Kaynakların sürdürülebilir kullanımı:** Doğal, kültürel ve sosyal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı hayati önem taşır ve uzun dönemde iş alanlarının yaratılması anlamına gelmektedir.

- **Aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması:** Turizmin kalitesini yükseltmek ve uzun dönemde çevresel tahribatların yenilenme maliyetlerinden kaçınmak için aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması gerekmektedir.
- **Çeşitliliğin sürdürülmesi:** Doğal, kültürel ve sosyal çeşitliliğin devamının sağlanması ve geliştirilmesi uzun vadede turizmin sürdürülebilirliği açısından zorunludur.
- **Turizmin planlama kapsamına alınması:** Turizm, çevresel etki değerlendirilmesi sorumluluğu içinde, ulusal ve yerel stratejik planlama sistemi ile birlikte ele alındığında uzun süre varlığını sürdürebilir.
- **Yerel ekonomilerin desteklenmesi:** Turizm, çevresel fayda ve maliyetleri göz önünde bulundurarak hem yerel ekonomileri korur ve destekler hem de çevresel tahribattan sakınır.
- **İlgili gruplara ve halka danışma:** Turizm endüstrisi ve yerel toplumlar, organizasyonlar ve kurumların, aralarında çıkabilecek muhtemel sorunları çözmek ve uzun süre birlikte çalışabilmek için bu konuları birbirlerine danışmaları gerekmektedir.
- **Personel eğitimi:** Her seviyede gereksinim duyulan, yerel personeli de kapsayan ve sürdürülebilir turizmle bütünleşmiş bir personel eğitimi turizm ürününün kalitesini genişletir.
- **Sorumlu bir turizm pazarlaması anlayışı:** Turizme tam ve güvenilir bilgi sağlayan pazarlama, destinasyonun doğal, kültürel ve sosyal çevresinin saygınlığını ve müşteri memnuniyetini artırır.
- **Araştırma sorumluluğu:** Süre gelen araştırma ve gözlemlerle toplanan verilerin ve analizlerin sektör tarafından etkili kullanımı, sektöre, tüketicilere

ve destinasyonlara fayda sağlaması ve sorunların çözüme yardımcı olması açısından gereklidir.

Sürdürülebilir turizmle ilgili olarak belirtilen temel prensipler göz önüne alındığında bazı turizm türlerinin diğerlerine göre daha sürdürülebilir olduğunu söylemek mümkündür. Her turizmin sürdürülebilir olması için bu şartların uygulanması gereklidir. Konu bu açıdan incelendiğinde sürdürülebilir turizmin uygun ve uygun olmayan şekilleri aşağıdaki tabloda şu şekilde gösterilmektedir (Swarbrooke 1999: 19).

Tablo 2. Sürdürülebilir Turizm ve Diğer Turizm Şekilleri

Sürdürülebilir turizm kavramına uygun turizm şekilleri	Sürdürülebilir turizm kavramına uygun olmayan turizm şekilleri
<ul style="list-style-type: none"> • Ekoturizm • Kültürel turizm (yörenin kültürü ve tarihini öğrenmek isteyen ziyaretçileri kapsar) • Terk edilmiş alan ve mekânlar için yeni kullanım imkanı sağlayan çekicilikler • Küçük ölçekli kırsal çiftlik turizmi (çiftliklere gelir sağlar) • Sorumlu turizm (turistlerin çevrenin korunması ile ilgili faaliyetlere katılması) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kitlese kıyı turizmi • Fiziksel çevreye hasar veren aktivitelere dayalı seyahatler (dağ bisikleti, kayak vb.) • Cinsiyetin ön planda tutulduğu seyahatler (AİDS vb. hastalıkların yayılmasına neden olur) • Kontrolsüz yapılan faaliyetlere dayalı tatiller (avlanma, balık tutma gibi) • Hassas çevrelere yapılan kitlese ziyaretler (Antarktika, yağmur ormanları gibi)

Kaynak: Swarbrooke, (1999): 19

Tablo 2 incelendiğinde, yerel toplumun sosyo- kültürel değerlerinin olumsuz etkilenebileceği çeşitli hususlar görmekteyiz. Örneğin, cinselliğin temel çekiciliği oluşturduğu seyahatler yerel halk ve turistler açısından, genel sağlığı bulaşıcı hastalıklar nedeniyle tehdit etmekte ve bunların insanlar tarafından başak bölgelere yayılmasına neden olmaktadır. Diğer turizm şekilleri de gidilen alanlarda çeşitli

yönlerden doğal, kültürel ve sosyal çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Görüldüğü üzere, bu durum sürdürülebilir turizm ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Her turizm türü için daha sürdürülebilir bir gelişimin sağlanması için bu ilkelerle uyumlu olarak çaba gösterilmesi gerekmektedir.

2.1.4 Sürdürülebilir Turizmin Amaçları

Sürdürülebilir turizmin öncelikli amacı, turizmin ortaya çıkardığı olumlu etkilerin devamının sağlanmasıyla beklenen faydalara ulaşabilmektir. Sürdürülebilir turizmin faydalarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (McIntyre 1993: 11):

- Sürdürülebilir turizm, turizmin doğal, kültürel çevre ve insanlar üzerindeki etkilerinin anlaşılmasını teşvik eder.
- Sürdürülebilir turizm, fayda ve maliyetlerin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlar.
- Turizm, hem doğrudan turizm sektörüne hem de sektörü destekleyen diğer sektörlerle yerel istihdam sağlar.
- Turizm, oteller ve diğer ağırlama hizmetleri, yiyecek içecek hizmetleri, ulaşım sistemleri, el sanatları ve rehberlik hizmetleri gibi yerli endüstrileri uyararak verimliliği artırır.
- Turizm, ülke için döviz kaynağıdır ve yerel ekonomiye yeni para ve sermaye girişi sağlar.
- Turizm, özellikle tarımsal istihdamın düzensiz ve yetersiz olduğu alanlarda yerel ekonomide çeşitlilik sağlar.
- Sürdürülebilir turizm, turizm ve diğer amaçlarla mevcut kaynakları kullananların bir arada yaşayabilmesi için yerel nüfus da dâhil olmak üzere, toplumun bütün kesimleri arasında karar alma mekanizmalarının oluşturulması için çaba harcar. Ekosistemin taşıma kapasitesine uygun bir gelişmeyi sağlayacak şekilde çeşitli bölgelere ayrılmış ve planlı bir turizm gelişimini gerektirir.

- Turizm, yerel ulaşım, haberleşme ve toplumun diğer altyapı hizmetlerinin gelişmesini hızlandırır.
- Turizm, yerli ve yabancı turistler kadar yerel toplum tarafından da kullanılabilen rekreasyon imkanları yaratır. Aynı zamanda tarihi eserlerin ve bölgelerin, arkeolojik alanların korunması için belirli bir ödeme yapılmasını teşvik ederek bu alanların korunmasına yardımcı olur.
- Sürdürülebilir turizm kapsamında doğa turizmi, yetersiz tarım alanlarının verimli kullanımını ve doğal bitki örtüsü ile kaplı arazilerin bozulmadan kalabilmesini teşvik eder.
- Yine bu kapsamda kültürel turizm, yerel toplumun saygınlığını artırır ve farklı yaşam biçimlerine sahip insanlar arasında iletişimi ve birbirini anlama fırsatını sağlar.
- Çevresel açıdan sürdürülebilir turizm, doğal ve kültürel kaynakların toplumun ekonomik ve sosyal refahı ve bunların korunmasına yardımcı olunması açısından önemini gösterir.
- Sürdürülebilir turizm, turizmin etkilerini izler, değerlendirir ve yön verir. Çevresel sorumluluğa sahip güvenilir metotlar geliştirir ve oluşabilecek herhangi bir olumsuz etkiyi giderir.

Sürdürülebilir turizmin ortaya çıkardığı bu çok yönlü faydalarla birlikte temel amaçları şunlardır (Gee 1997: 255):

- Yerel toplumun yaşam kalitesini arttırmak,
- Nesiller arasında ve mevcut neslin içinde eşitlik ilkesini korumak,
- Ekolojik sistemler ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesiyle, çevre kalitesini korumak,
- Toplumun sosyal ve kültürel bütünleşmesini sağlamak,
- Ziyaretçiler için yüksek kalitede bir deneyim sağlamak.

2.1.6 Sürdürülebilir Turizmin Başarı Koşulları

Sürdürülebilir turizmin başarısı için kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum örgütleri, yerel toplum gibi çok yönlü bir katılımın sağlanması gereklidir. Bu çerçevede turizmin sürdürülebilirliği açısından izlenmesi gerekli kurallar aşağıdaki gibidir: (Wahap ve Pigram 1997: 283).

- Genel turizm politikası, ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerde izlenmesi gereken sürdürülebilir turizm amaçları ile birleştirilmelidir.
- Planlama, gelişme ve turizm faaliyetleri için belirlenen sınırlayıcı faktörler, devletin çeşitli bölümleri, kamu ve özel sektör şirketleri, toplumdaki gruplar ve uzmanları kapsayacak şekilde bütünleştirilmelidir. Böylece başarı için mümkün olan en geniş güvence sağlanmış olacaktır.
- Turizmde gelişme projelerinin planlanmasında, insanların fiziksel ve inşa edilmiş çevreler üzerindeki ve uygun sosyo-ekonomik kullanımlarla ilgili olarak doğal ve kültürel değerlerin korunması öncelikli konu olarak ele alınmalıdır.
- Turizm sektöründe rol oynayan tüm grupların doğa, kültür, ekonomi, toplumun değer sistemleri, politik yapılar, sosyal sınıflandırma ve öncü gruplarla ilgili olarak koruyucu kurallara, ahlaki ve dürüst davranışlara bağlı olarak hareket etmesi turizmin geleceği açısından güvence oluşturacaktır.
- Ulusal gelişme turizm politikası ile uyumlu olarak turizm gelişme projelerinin bölgesel dağılımında, ekonomik açıdan sıkıntı çeken çeşitli alan ve bölgeler arasında turizm faydalarının adil bir şekilde bölüştürülmesi ve eşitlik fikri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Turizmin faydaları ve olumsuz etkilerinin nasıl azaltılacağı konularında toplumsal bilinç oluşturulmalıdır.

- Yerel halk, devlet, işletmeler, finansal kurumlar ve üniversiteler tarafından sağlanacak gerekli yardımlarla planlama ve gelişmede öncülük rolü üstlenmesi konusunda cesaretlendirilmelidir.
- Turizm ürünleri ve turizm pazarındaki değişikliklere cevap verecek turizm gelişme projelerinden mümkün olan tüm faydaları elde edebilmek için bilimsel, uygulamalı değerlendirmeler ve kontrole dayalı uzlaşmacı bir program, turizm planlaması ve yapılacak faaliyetlerin tüm aşamaları süresince dikkatli bir şekilde uygulanmalıdır. Eğer turizm gelişme projelerinin sürdürülebilirliği sağlanacaksa bu gereklidir.

Aşağıdaki tablo 3' de Turizmdeki gelişme şekilleri arasındaki karşılaştırmalar verilmiştir. Sürdürülebilir turizmde başarılı olunması için turizmdeki sürdürülebilir ve sürdürülebilir olmayan gelişmenin farklılıklarının belirlenmesi son derece önemlidir.

Tablo 3. Turizmde Sürdürülebilir ve Sürdürebilir Olmayan Gelişme

Sürdürülebilir	Sürdürülebilir olmayan
<p>Genel Kavramlar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yavaş gelişme • Kontrollü gelişme • Uygun ölçekli • Uzun dönemli • Kaliteye yönelik • Yerel kontrol <p>Gelişme Stratejileri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Önce plan sora gelişme • Kavrama dayalı plan • Tüm çevreyi göz önüne alan • Baskıların ve faydaların yayılması • Yerel yatırımcılar • Yerel mimari <p>Turist Davranışları</p> <ul style="list-style-type: none"> • Küçük gruplarla seyahat • Yerel dili öğrenme isteği • Sağılı ve hassas • Sesiz • Tekrar ziyaret eden • Bazı zihinsel hazırlıkları gerektiren 	<p>Genel Kavramlar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hızlı gelişme • Kontrolsüz gelişme • Uygun olmayan ölçekte • Kısa dönemli • Miktaraya yönelik • Uzaktan kontrol <p>Gelişme Stratejileri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Plansız gelişme • Projeye dayalı plan • Sadece çekiciliğe sahip kısmına odaklı • Kapasitenin artırılması • Yabancı yatırımcılar • Yerel olmayan mimari <p>Turist Davranışları</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalabalık gruplarla seyahat • Yerel dili öğrenme çabası yok • Yoğun ve hassas olmayan • Gürültülü • Muhtemelen tekrar gelmeyen • Çok az ya da hiç gerektirmez

Kaynak: Swarbrooke, (1999): 15

Tablo 3' de görüldüğü gibi; sürdürülebilir turizmin genel olarak kontrolü, yavaş, planlı, yerel topluma saygılı bir şekilde gelişmesi gibi konuları içermesi dikkat çekicidir. Bu şekilde bir gelişen bir turizm hem yerel toplum ve turistler, hem doğal ve kültürel kaynaklar açısından olumlu etkiler yaratacak ve gelecek nesiller için de

bu etkiler devam edecektir. Tersine bir gelişmenin ise turizmin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyeceği açıktır.

Güneş'e (1995) göre, sürdürülebilir turizm başarısı açısından aşağıda belirtilen konulara öncelik duyulmalıdır:

- Turizmin kaynağı olan çevrenin uzun dönemdeki sürdürülebilirliği, kısa vadeli düşüncelerle zarara uğratılmamalı, korunarak gelecek nesillere aktarılmalıdır.
- Turizm, ziyaretçilerin yanı sıra bulunduğu alan ve topluma da fayda sağlayan potansiyele sahip pozitif bir aktivite olarak kabul edilmelidir.
- Turizm ve çevre arasındaki ilişki, çevreyi uzun dönemde sürdürülebilir hale getirecek şekilde düzenlenmelidir. Turizmin doğal kaynaklara zarar vermesine, gelecekte hoş olmayan ortamlar yaratmasına ve çevre üzerinde kabul edilemez etkiler oluşturulmasına izin verilemez.
- Turizm faaliyetleri ve gelişmeleri, ölçüğe ve doğaya ve içinde yer aldıkları alanın karakter özelliklerine uyum göstermelidir.
- Herhangi bir turistik alan ile ziyaretçilerin ihtiyaçları ve o yörede yaşayan halk arasında uyum sağlanmasına çalışılmalıdır.
- Hareket halindeki bir dünyada, bazı değişiklikler kaçınılmazdır ve bu değişiklikler, çoğunlukla fayda sağlar. Ancak bu değişikliklere söz konusu ilkelere vazgeçmeksizin yer verilmelidir.
- Turizm endüstrisi, yerel otoriteler ve çevreci kuruluşlar belirtilen bu prensiplerle uyum içerisinde olmak ve bu prensiplerin uygulanabilirliği için bir arada çalışmakla yükümlüdürler.

2.2 Kültür Turizmi

2.2.1 Kültür Turizmi Kavramı

Kültür, toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerleriyle tarih, felsefe, ahlak, bilim, sanat, teknik, spor, ekonomi, sanayi, eğitim, hukuk, sağlık, turizm vb. alanlardaki varlığının, süreçlerinin, etkinliklerinin gelişmelerinin oluşturduğu bir bütündür (Tunç ve Sa 1998: 31).

XIX. yüzyılda Antik Mısır Uygarlığı'nın doğurduğu merak kaygısı ile birlikte Avrupalı'nın Kültür Turizmi'ne ilgisi başlar. Mısır, Anadolu, Yunanistan, İtalya vs. Önceleri aristokrat ve burjuvaların, her sınıftan insanın görme ve öğrenme duygularını kamçılar. Turizmin başlangıcı çoğunluğun sandığı gibi güneş ve deniz değil, kültür gezileri, bilinmeyi bilme, görülmeyeni görme, öğrenme içgüdüsüdür (Genim 2002: 205).

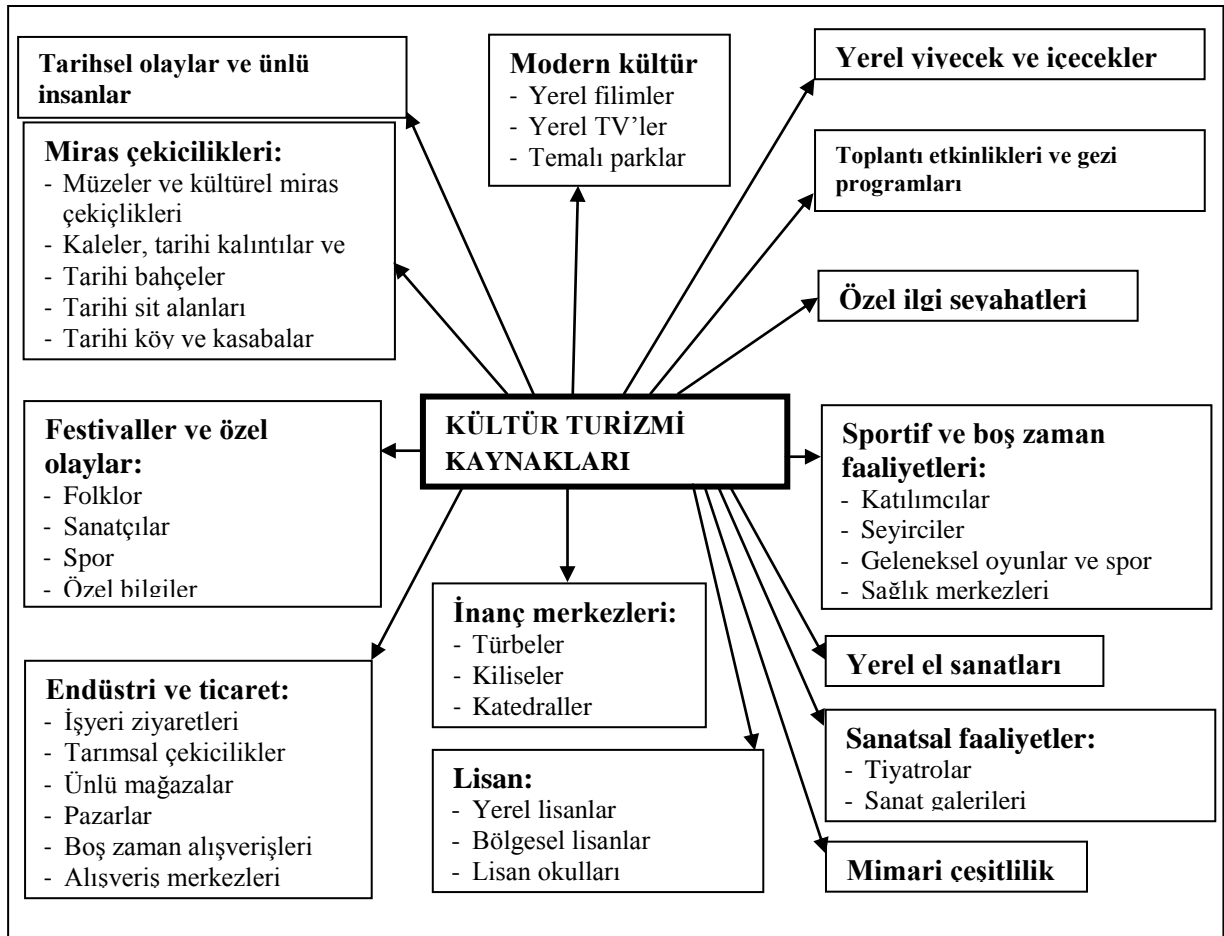
Kültür turizmi yeni kültürleri tanıma, geçmişteki kültürleri merak etme temeline dayanan, insanların kendi kültürlerinin eğlence yanlarıyla birlikte diğer gruplarının kültürüne de açık olan yanlarıyla ilgili turizm faaliyetlerinin tümünü kapsar. Kültürel turizm; insanların kültürel açıdan zengin yöreleri görmek, gittikçe kaybolan yaşam biçimlerini öğrenmek ve izlemek, kültürel değerleri bir anı olarak toplamak amacıyla yaptıkları gezilerle ilgili bir turizm çeşididir. Özellikle geziye katılan insanlar kırsal yerleşim yerlerine gitmek, yerel halkın yemeklerini tatmak, halk gösterilerini izlemek, festivallere katılmak ve eski el sanatlarını görmek istemektedirler (Avcıkurt 2003: 10).

Kültür turizmi bir bölgenin kültürel değerlerinin temel çekim öğesi olduğu bir turizm çeşididir. Bu değerler bazen bölgede yaşayan insanların yaşam şekilleri, bazen bölgede yaratılan sanatsal objeler ve bazen de sanat eserlerinin sergilendiği müzelerdir. Özellikle gelişmiş ülkelerde kültür turizmi kapsamında değerlendirilen turistik çekim öğeleri sanat eserlerinin sergilendiği müzeler, tiyatro, opera ve benzeri müzikal etkinliklerdir. Az gelişmiş ülkelerde ise o ülkeye özgü; meydana getirilen

sanat eserleri, el sanatları, geleneksel yaşam şekilleri, yerel toplumun günlük yaşamda kullandığı araçlarından inanış şekillerine kadar her olgu ve objedir (Kahraman ve Türkay 2006: 41).

Turizmin bir çeşidi olan kültür turizmi, bir turistik ürün olarak oldukça popülerdir. Günümüzde insanlar, turistik çekicilikler açısından alışılmışın dışında, farklı ve özgür destinasyonlar talep etmektedirler. Kültür Turizmi uluslar arası turizm hareketlerinin hız kazanması sonucunda, son kırk yıllık süre içinde önemli artışlar göstermiş ve Dünya Turizm Örgütü' nün yaptığı tahminlere göre de, bu artış trendinin özellikle Avrupa, Ortadoğu ve Asya bölgelerinde devam edeceği ifade edilmektedir (Kızılırmak ve Kurtuldu 2005: 100). Aşağıdaki şekil. 7'de Kültür Turizmini oluşturan kaynakların çeşitliliği görmektediriz:

Şekil.7. Kültür Turizmi Kaynakları

Kaynak: Richards, (2001).

Kültür turizmi kaynakları dâhilinde; Kültür- Turizm ilişkisi incelenecek olursa; eski sanat eserlerinin, Tarihi yapıların, müzelerin, eski uygarlıklara ait kalıntıların görülmesi amacıyla yapılan seyahatler, araştırma ve inceleme için yapılan geziler kişilerin ufuklarını açmakta ve kültür turizmini oluşturmaktadır. Ayrıca kültür turizminin temelinde değişik amaç ve sebepler yatmaktadır. Tarihi yapıların eski sanat eserlerinin, müzelerin ziyaret edilmesi, araştırma ve keşif için yapılan seyahatler, kişilerin bilgi ve görgülerini arttırmak vb. amaçlarla yapılan gezileri kapsar. Değişik medeniyetlerden kalma eserler, şehirler köyler ilginç folklorik yapı, tabii değerler ile el sanatları, dokumacılık vb. nedenler ile kültürel turizm faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler (Perçin ve Güzel 2008: 480):

2.2.2. Kültür Turizminin Çeşitleri

Turizm ekonomisi içerisinde önemli bir yere sahip olan Kültür turizmini güncel kültür turizmi ve tarihsel kültür turizmi olarak ikiye ayırmak mümkündür (Tekarslan 1995' den aktaran: Hacıoğlu ve Avcıkurt 2008: 192).

- **Güncel Kültür Turizmi:** Etkinlikler önemli rol oynamaktadır. Bu etkinlikleri izleyici sayıları göz önünde bulundurulduğunda yöresel etkinlikler, küçük bölgesel etkinlikler, önemli bölgesel etkinlikler, ulusal ve uluslararası büyük etkinlikler olarak sınıflandırılabilir.

- **Yöresel etkinlikler:** Çeşitli müzik, tiyatro gruplarının gösterisi; resim sergileri, yöresel festivaller (karpuz, kiraz festivali, deve güreşi, yağlı güreş organizasyonları, panayırılar vb.).
- **Küçük bölgesel etkinlikler:** Çeşitli ticaret ve sanayi fuarları (Uluslararası İzmir Fuarı, Selanik Fuarı, vb), özel mesleki fuarlar ve sergiler (banyo fuarı, turizm fuarı, kuyumculuk fuarı, vb).
- **Önemli Bölgesel Etkinlikler:** İstanbul Müzik Festivali, vb.
- **Ulusal Etkinlikler:** Rio Karnavalı, Cannes Film Festivali vb.
- **Uluslararası Büyük Etkinlikler:** Dünya Kupası, Olimpiyat Oyunları, vb.

- **Tarihsel Kültür Turizmi:** Ulusal sınırlar içinde kalan tarihi kültür mirasının belli bir turistik organizasyon yardımıyla gösterilmesi esasına dayanmaktadır.

2.2.3. Kültür Turizminin Bir Ülkenin Sosyo- Ekonomik Yaşantısına Etkileri

Avrupa Topluluğu'nca 1989 yılında yapılan araştırmaya göre Avrupa'daki bölgesel kültürlerin, kültürel turizm üzerindeki etkileri ve kırsal ekonomilere yansımaların irdelenmiştir. Yapılan tüm araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular, kültür turizminin gelişiminin, turizmin genel gelişiminden büyük ölçüde etkilendiğini ve yörenin sosyo- ekonomik yapısını değiştirdiğini göstermektedir (Thornburn 1986: 16).

Kültürel turizminin yörenin sosyo-ekonomik yaşantısı üzerindeki etkileri şöyle sıralanabilir (Richards 1994: 104- 105).

- Ülkelerin orta miraslarını öğrenmede toplumlara fırsat sağlanması
- Bölgenin kültürel değerlerini ve yaşamını tanıtmaya olanağı yaratarak, bölgeye dışarıdan gelen turistleri etkilemesi,
- Uluslararası işbirliğinin ve özelliklerinin ortaya çıkarılması,
- Bölgenin kültürel yapısının geliştirilmesi,
- Bölgede aile pansiyonculuğunun gelişmesi sonucunda yörede oturanlar için bir gelir kaynağı oluşturması,
- Bölgede farklı dillerin öğrenilmesini kolaylaştırması,
- Yörede yeni mesleklerin geliştirilmesi,
- Bölgede altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi,
- Bölgede kültürel değerlere bağlı olarak turizmin gelişmesi aynı zamanda sektöre doğrudan girdi sağlayan turizm sektörünün gelişmesi,
- Bölgedeki sektörlerin gelişmesini sağlaması,
- Milli kültürü sahiplenme ve koruma bilincinin gelişmesi,

- Ekonomik faaliyetleri kısıtlı bölgelerde dahi gelir ve istihdam yaratması,
- Turizm sezonunun uzatılması ve turizm coğrafyasının genişletilmesi,
- Doğal çevrenin duyarlı şekilde korunması.

Toplumların kültürel özellikleri bölgelere, hatta yörelere göre değişkenlik ve çeşitlilik göstermektedir. Bu zengin yelpaze doğal olarak her yörenin kendine ait sosyo- ekonomik yapıları ile de yakından ilişkilidir. Toplumların değer yargılarındaki, inanışlarındaki, yaşam biçimlerindeki bu farklılıklar ulusal ve uluslar arası turizmde yöreselleşmeye zengin oluşturabilmektedir (Batman ve Oğuz 2008: 193).

2.2.4. Kültür Turizmi Boyutunda Yöreselleşme

Seyahatin tarihçesi incelendiğinde, antik çağlara dek uzandığı görülür. Bu çağda Eski Mısır, Yunan ve Roma Uygarlıklarında dinsel amaçlı ziyaretler çoğunlukta olup, bu seyahatlere katılanlar hac, tapınak ziyaretleri kutsal topraklara gezilere yönelmişlerdir. Toplumların kültürel bilincinin yükselmesine paralel olarak da, dinsel amaçlı yerlerle birlikte eski medeniyetlerin sergilediği ören yerleri, anıtlar müzelere ziyaretlerin arttığı gözlenmektedir. Bu alanlar yanında, yerli halkın yaşam biçimi, törenleri, bayramları alışkanlıkları, kısacası gelenekleri de ilgi uyandırmaya başlamış, böylece yöresel kültüre olan turizm talebineki artış dikkat çekici noktaya ulaşmıştır (Küçükaltan 2003'den aktaran Batman ve Oğuz 2008: 193).

Turizmin kültürel önemini açıklayabilmek için, kültür ve turizm arasındaki bağlantıların incelenmesi gerekir. Bu bağlantılar ise iki şekilde ortaya çıkmaktadır (Usta 2001: 87):

- Kültürel turizmin yol açması.
- Turistlerin gittikleri, gezdikleri yerlerin kültürel etkinlikleri.

Yöresel etkinlikler bir kısım araştırmacılar tarafından “ kültür turizmi” kapsamında irdelenirken, bu etkinliklerin “özel ilgi turizmi” çerçevesinde değerlendirileceğini iddia edenler de bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre yöresel sanat ve festivaller, ulusal ve uluslar arası turizmde büyüyen bir Pazar payına sahip olup, özel ilgi pazarında sanat ile kültürün önemli bir yeri bulunmaktadır.

Turizmde yöreselleşme; “ Bir yörenin kültür öğelerini de oluşturan sanat, kültür, din, dil, edebiyat ve geleneklerinin korunması, değerlendirilmesi ve tanıtılması” şeklinde tanımlanmaktadır. El sanatları, geleneksel sanatsal ve sportif etkinlikler, yöre halkının geçmişini, yaşantısını ve inançlarını yansıtan arkeolojik alıntılar ile dinsel mekânlar, edebi faaliyetler, törenler (doğum, evlenme, cenaze vb.), töreler, kısacası tüm folklorik değerler bu kapsamda ele alınabilecek belli başlı yöresel etkinliklerdir. Turizm sayesinde sanat, müzik, dans, otantik ürünler topluca “ kültür” olarak pazarlanırken, aynı zamanda ulusal, bölgesel ve yerel boyutlarda kültürel aktiviteler ve sanat ürünlerinin yaşatılması, sunulması da turistlerin ilgisine yol açmaktadır (Batman ve Oğuz 2008: 194).

2.2.5 Kültür Turizminin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için temel şartlardan bir tanesi dış satımın arttırılmasıdır. Bu ülkelerde ekonomik gelişme ve çağdaşlaşma için geleneksel tarım ekonomisinden endüstriyel ekonomiye geçiş bir zorunluluktur. Ancak böylesine bir değişim büyük miktarda; sermaye, yabancı döviz kazancı ya da dış borçlanmayla mümkün olmaktadır. Bu durum endüstriyelleşme için gerekli finansman kaynaklarını yaratmak amacıyla ülke yöneticilerini turizm sektörüne yöneltmektedir (İçöz ve Kozak 1998: 159).

Turizm kalkınma için ihtiyaç duyulan döviz girdisini sağlar. Turizmden elde edilen gelirler, yabancı ülkelere alınan ekonomik yardımlara göre daha düşük üstünlüklere sahiptir. Çünkü politik ve ekonomik kısıtlamalardan uzaktır ve herhangi bir baskı aracı olarak kullanılamaz. Diğer yandan turizm, tarımsal ürün ve hammadde ihracatından da çok daha fazla bir

üstünlüğüne sahiptir. Her şeyden önce, turizm mal ve hizmetlerinin fiyatları, gelişmekte olan ülkenin geleneksel ihracat ürünlerinin fiyatlarına oranla çok daha fazla denetimi altındadır. Ayrıca turizm, gelişmekte olan ülkenin ihracatı için bir çeşitlendirme imkânı yaratır ve döviz gelirindeki büyük dalgalanmaları da ortadan kaldırır (Çeken 2008: 7).

Turizm sektörünün, bölgesel kalkınma ve kaynakların etkin kullanımı konusunda büyük bir yeri ve önemi vardır. Özellikle bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde turizm sektörü, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişme imkanına sahip olmayan ama zengin bir kültür turizm arzusu verilerine sahip bölgelerin, planlı ve etkin bir turizm politikaları uygulamaları sonucunda turistik yönden dengeli bir şekilde kalkınmalarını sağlayacaktır (Braden ve Winer 1980: 37).

“ Deniz- güneş turizmi ” ile kültür turizmi’ nin ekonomik yararlarını karşılaştırdığımızda aşağıdaki gibi bir tablo ile karşılaşmaktayız:

Tablo.4. Deniz- Kum- Güneş Turizmi ile Kültür Turizminin Ekonomik Yararlarının Karşılaştırılması

Deniz- Kum- Güneş Turizmi	Kültür Turizmi
Sadece bir yöreye/ bölgeye yapılması nedeniyle oradaki tesislere yararlıdır.	En az 3 veya 4 bölgeye yapılması nedeniyle yarar tüm bölge yatırımlarına dağıtılmaktadır.
Bölge halkı turizm hareketlerinden sınırlı yararlanmaktadır	Bölge halkı turizm hareketlerinden geniş oranda pay almaktadır.
Orta gelir grubuna hitap etmesi nedeniyle daha az gelir bırakmaktadır.	Ortanın üst grubuna ve üst gelir grubuna hitap etmesi nedeniyle daha çok gelir getirmektedir.
Bölgeye sınırlı gelir bırakması nedeniyle bölge halkı turizm hareketlerine kayıtsız kalır.	Artan gelir, bölgenin hayat standardını ve kültür düzeyini yükseltir.
Yatırımlar büyük ölçekli, pazarlama ise uluslar arası boyutta olduğu için büyük ölçüde yabancı sermayeye ihtiyaç vardır.	Yatırımlar ve pazarlama ulusal sermaye tarafından karşılanır.
Yatırımların çevreye zarar vermemesi için yüksek maliyetli master planlara ve altyapı yatırımlarına ihtiyaç vardır.	Yatırımlar çevreye uyumludur, büyük çaplı planlara ve altyapı yatırımlarına ihtiyaç yoktur.

Kaynak: Kocapınar, (2003).

2.2 Sürdürülebilir Kültür Turizmi

Turizmin çevreye karşı duyarlı olması gerekliliği, günümüzde klasik turizm anlayışına göre “ Alternatif Turizm” , kitle turizmine göre “Yumuşak Turizm”, çevreye karşı duyarlılığından dolayı “ Eko turizm”, “Sürdürülebilir

Turizm” özelliklerinden dolayı “Bilinçli Turizm” adları verilen bir turizm biçimini gündeme getirmiştir (İçöz, Yılmaz ve Oter 2008: 149).

Gelişme, özelliklede turizmin gelişmesi kültürden ayrılmaz bir yapıya sahiptir (UNESCO 2007). Kültür turizmin doğal, ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Günümüz değişen dünyasında sosyal ve ekonomik yapıdaki değişiklikler; bilgi ve iletişim teknolojilerindeki evrensel gelişmelere yol açmış, turizmin kültürel boyutunu daha da önemli hale getirmiştir (Berriane 1999’ dan aktaran İçöz, Yılmaz ve Öter 2008: 159).

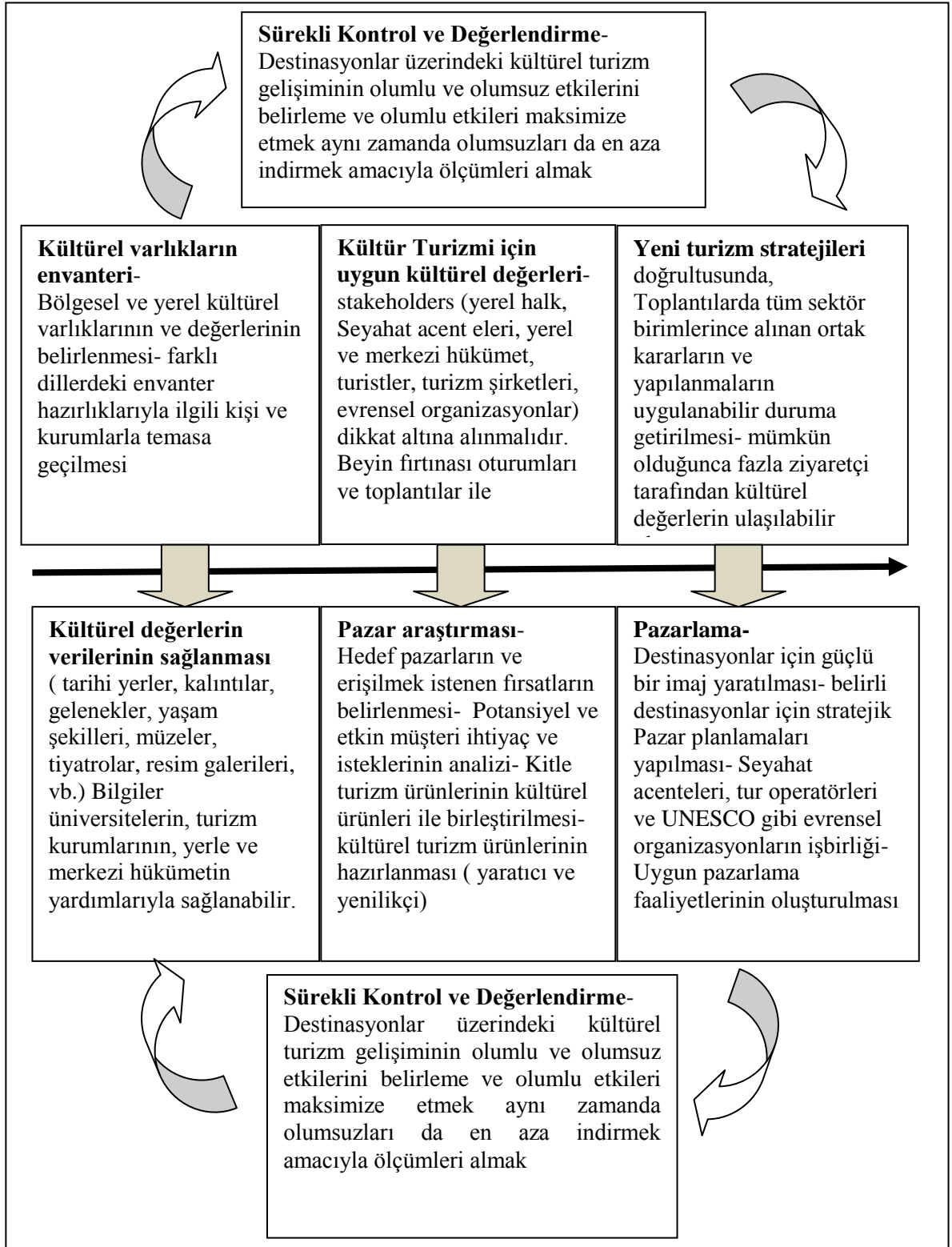
Kültür turizmi doğası gereği sürdürülebilir kültür hazineleri ile beslenen ve turizm içerisinde yer alan en hâkim faaliyettir. (Demiroğlu vd. 2008: 385).

Gelişmekte olan ülkeler turizm faaliyetlerini zengin kültürleri üzerine kurmaya ve kültürel değerlerinin daha da etkin kullanımıyla desteklemeye çalışmaktadırlar. Aslında bu anlayış kültürel faaliyetlerin klasik kullanım şeklidir. Ziyaretlerin kısa süreli olması, tekrar müşterilerin zamanla doygunluk hislerine kavuşmaları ve geleneksel değerlerin zamanla tüketilmesi kültür turizmin önünde bir risk olarak karşımıza çıkmaktadır (Berriane 1999’ dan aktaran .İçöz, Yılmaz ve Öter 2008: 163).

Günümüzde turizm destinasyonları, sadece fiziksel görsel ürünler sunmamakta aynı zamanda ziyaretçiler tarafından kabul edilebilecek yenilikçi faaliyetlerle turizm organizasyonlarına devam etmektedirler. Özellikle destinasyonlar kitle turizminin meydana getirdiği yıkım ve standardizasyondan daha fazla zarar görmemek için çeşitli tedbirler almaya başlamışlar ve yeni sunumlarla gelişmeye devam etmişlerdir. Çoğu kesim tarafından fark edildiği üzere, kitle turizmi ekonomik büyüme ve gelişme için uzun soluklu bir çözüm olarak düşünülmemektedir. Bu bağlamda bütün dünyada turizm destinasyonları sürdürülebilirlik, çevresel koruma ve kültürel zenginliklerin korunması amacıyla daha ilgili bir yaklaşım içine girmişlerdir (Poon, 2003).

Bir ülkenin kültür turizmini hedeflemesinin, turizmde kaliteyi yükseltmeye çalıştığı anlamına geldiği rahatlıkla söylenebilir. Kültür turizmi uzun dönemde kitle turizmine oranla, sürdürülebilir turizm amacına çok daha fazla hizmet etmektedir (Özdöl ve Yürük 2007: 722).

İçöz, Yılmaz ve Öter' e (2008) göre oluşturulan 'Sürdürülebilir Kültür Turizmi Model Önerisi ' bu konuda son derece açıklayıcı olmaktadır.

Tablo 5. Sürdürülebilir Kültür Turizmi Model Önerisi

Kaynak: İçöz, Yılmaz ve Oter, (2008): 163

“Sürdürülebilir Kültür Turizmi Model Önerisinde” Tablo 4’ te görüldüğü üzere; Sürdürülebilir Kültür Turizminin sağlanabilmesi ve uzun süreli etkilerinin kullanılması için ilk olarak destinasyonlardaki, kültürel varlıkların belirlenmesi gerekmektedir. Tüm sektör birimlerinin fikirleri alınarak, işbirliği içerisinde yeni stratejiler belirlenip planlama yapılması son derecede önemli bir koşuldur. Gerçekleştirilen toplantılarda ortaya çıkacak yeni fikir ve düşünceler kültür turizminin gelişmesi için önemli avantajlar sağlayacaktır. Yerleşen turizm bilinci ile yeni ve güçlü bir destinasyon imajı oluşturulması, kültürel turizm faaliyetlerinin devamı ve sürdürülebilirliği için son derece önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Bu sürekliliği farklı bir destinasyon araştırması, etkili bir tanıtım ile gerçekleştirmek ise; potansiyelin artırılmasında son derece önemli bir faktör olarak görülmektedir. Destinasyonlar üzerinde ortaya çıkabilecek her türlü olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesi ve gerekirse çeşitli tedbirlerin alınması ancak sürekli kontrol ve değerlendirme ile mümkün olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EFES ÖREN YERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ANLAYIŞI

KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1 GİRİŞ

Günümüzde küreselleşme birçok alanda kendini göstermekte ve bunun ortaya çıkardığı değişimler turizm endüstrisini de yakından ilgilendirmektedir. Dünyada yaşanan ekonomik, çevresel, sosyal, kültürel, teknolojik, politik ve yönetim alanındaki değişiklikler, sağlık ve güvenlikle ilgili gelişmeler gibi çeşitli faktörlerin, turizm gibi milyonlarca insanı ilgilendiren çok yönlü bir olayı etkilemesi kaçınılmazdır (Demir ve Çevirgen 2006: 63).

Dünya çapında en hızlı büyüyen endüstrinin Turizm endüstrisi olduğu son derece açıktır. Birçok destinasyonunda turizm pazarında hiç olmadıkları kadar hızlı bir yarış içerisinde oldukları bilinmektedir. Sürdürülebilir rekabetçi avantajı yakalamak birçok destinasyon için en önemli konu ve çalışma alanı olarak hedef noktası haline gelmiştir (Okumuş 2008: 72).

Turizm bölgesinin çekiciliğinin uzun dönemde devam ettirilmesi, sürdürülebilir turizm gelişimi ile mümkün görülmektedir. Söz konusu turizm gelişimi, uluslararası piyasalarda pazar payı, turizme bağlı sektörlerde büyüme ve doğa koruma arasında denge sağlayan bir gelişme modeli olarak görülmektedir. Gelecek nesillere aktarılacak turizm kaynaklarının etkin kullanımı ile hem bugünkü hem de gelecek nesillerin maksimum tatmini hedeflenmektedir (Güneş 2008: 172).

Ülkemizdeki turizm endüstrisi son yirmi yıl içerisinde muazzam bir büyüme göstermiştir. Sonuç olarak dünya çapındaki ilk on destinasyon arasında yer almaktadır. Fakat Türk turizminin sahip olduğu bu rekabetçi avantajının sürdürülebilirlik derecesi önemli bir tartışma konusudur. Bu hızlı büyüme sürecinde

sahip olduğu kültürel zenginliğini ne kadar kullanabildiği ve eğer büyüme süreklilik göstermeye devam ederse hangi kaynakların ve faktörlerin anahtar unsur olarak kullanılacağı önemli bir tartışma konusudur. (Okumuş 2008: 72).

Bu çalışmanın amacı Efes Ören Yerinin turizm potansiyelini ortaya koyarak, bunlara dair avantaj ve dezavantajları saptamaktır. SWOT analizi ile Efes Ören Yeri nin turizm hareketlerinin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatlar ve tehdit unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır. SWOT analizi istatistikler ve gözlem sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle yapılmış ve Sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmiştir.

3.2 Efes Ören Yerinin Turizm Arzı

Eski çağlardan günümüze kadar, kesintisiz yerleşim gören nadir antik kentlerden biri olan Efes, her dönemde önemli bir kültür, sanat ve uygarlık merkezi olarak bilinmektedir. Antik Çağ' ın en önemli uygarlık merkezlerinden biri olan Efes, batı kültürüne de öncülük etmektedir. Kültür turizmine katılmak isteyenler, ya da kültür arayanlar Efes' e gelmektedir. Efes bu özelliği ile evrensel dünya mirasının önemli bir parçası olmaya devam edecektir (Erdemgil 2000:1).

3.2.1 Efes Ören Yerinin Coğrafi Konumu ve Ulaşım Durumu

İlk yerleşim, denize doğru uzanan ve Kaystros'un ağzına hakim bir konumdaydı. Bugünkü Ayasoluk tepesinde bulunuyor ve Efes adının en erken şeklini yani Apaşa adını taşıyordu. Bugünkü Efes ise sonraki dönemlerde, Küçük Menderes nehri kenarında kurulmuş önemli bir liman kentiydi. Günümüzdeki Efes antik kenti İzmir' e 55 kilometre uzaklıktaki Selçuk İlçesi yakınında, nehrin taşıdığı alüvyonlar yüzünden kıyıdan 6 kilometre içeride bulunuyor. Kalıntıların büyük bir bölümü Panayır Dağı' nın güney ve batısındaki yamaçlarla Bülbül Dağı eteklerinde ve aradaki vadide görülebiliyor.

Efes Ören yerinin bulunduğu ilçe olan Selçuk, İzmir kent merkezine 66. km. uzaklıkta yer almaktadır. Selçuk ile İzmir arasındaki ulaşım karayolu ve demiryolu ile sağlanabilmektedir. Selçuk ile İzmir arasındaki karayolu bağlantısı Torbalı üzerinden İzmir- Aydın karayolu ve İzmir- Aydın Otoyolu ile sağlanabilmektedir. En yakın havaalanı İzmir de bulunmaktadır. Uluslararası hava taşımacılığı yapan büyük uçakların inip kalkabileceği bir havaalanı olmadığı için ulaşım büyük ölçüde karayolu ile yapılmaktadır. Ziyaretçiler çoğunlukla gününbirlik ve turlarla geldiği görülmektedir. Aynı zamanda farklı turizm destinasyonların dan paket tur alan ziyaretçilerin tur programları içerisinde Efes ören yeri de yer almaktadır ve çoğunlukla karayolunu kullanmaktadırlar.

Efes Ören yerine deniz yoluyla gelmek isteyenler özellikle Kuşadası ve İzmir limanlarından otobüslerle bu ulaşımını tamamlamakta ve genelde gününbirlikçi olarak ziyaretlerini gerçekleştirmektedirler.

3.2.2 Kültür Turizmine Yönelik Arz Unsurları

Kültür veya medeniyet, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi iman, sanat gelenek, görenek ve benzeri kabiliyet, hüner ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür (Tylor 1924: 1' den aktaran Güngör 1991: 47).

Bir başka tanıma göre kültür, bilgi, inanç, hukuk, ahlak, gelenek gibi insanların bir toplumun üyesi olarak edindikleri her türlü alışkanlık ve yeteneği içeren karmaşık bir bütünlüktür. Daha kapsamlı bir tanımla kültür, bir toplumun üyelerinin sergilediği şu özelliklerle aktarılabilir (Ergil 1990: 19).

- Düzenli eylemleri ve davranış kalıpları,
- Nesnelere; aletlerle yapılan eşyaları
- Düşünceleri; bilgi ve inançları,
- Duyguları; tutum ve değerleri içeren yaşam biçimleri bütünüdür.

Genel anlamda kültür, insanların dünyaya bakış açısını, olayları ve bireyleri algılama biçimi belirlemektedir ve aynı topluluğa ait bireylerce paylaşılan, bir

nesilden diğere geçen tutum, davranış, değerlendirme, inanç ve yaşam biçimlerini yorumlamayı sağlayan bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Berberoğlu 1991: 39).

Kültür turizmi, turizmin en eski çeşitlerinden biri olarak düşünülmektedir. Yirmi yüzyıl önce Romalı filozof Seneca ya göre “ İnanlar soft yaşamlarından sıkılmış, kendilerini farklı ilgi dağıtıcı ziyaretlere yöneltmişler ve sürekli bir arayış içine girmişlerdir”. Turizm zamanla uluslar arası ekonomik, sosyal ve kültürel bir faaliyet e dönüşmüş ve turist kabul eden topluluklarda bu faaliyetlerin olumsuz etkilerinden korkmaya başlamıştır. Kültürlerinin, inançlarının, sosyal alışkanlıklarının, yerel geleneklerinin zarar göreceği düşüncesine kapılmışlardır. Bu olumsuz etkilerin ise turizm destinasyonlarının özellikle kültürel zenginlikleri üzerine odaklanarak önlenebileceğini kabul etmişlerdir (Alvarez ve Kozay 2008: 125).

Kültür turizmi yeni bir kavram olmamakla birlikte, eski zamanlardan beri seyahatin bir motivasyonu olarak kabul edilmektedir. Bugün dünya çapında büyük bir trend olmakla birlikte, diğer turizm türlerinden daha hızlı bir şekilde büyümektedir. Özellikle ‘kültür’ ve ‘turizmin’ etkisiyle kaplanmış gelişmiş bir terimdir. Turizm kültürel bir faaliyet olmakla birlikte hiçbir yerde bulunamayacak ve ülkelerin insani değerlerini keşfetmek amacı gütmektedir. Turizmin bu çeşidi yani kültürel turizm, başkaları hakkında keşfetmek, daha fazlasını öğrenmek istek ve arzusuyla birleştirilmiş bir turizm çeşididir. Bununla birlikte Kültür turizminin ana kavramı, insan hareketleri ile şekillendirilen geçmiş ve günümüzün kültürel peyzajına odaklanmaktadır (Stojanoski ve Elmazi 2008: 1287).

Kültür turizmi hemen hemen her kentsel turizm ürünü için önemli bir noktadadır. Kültür birçok turistin seyahatlerinin başlıca sebebi olduğundan beri, kültürel değerlerin, festivallerin ve gezilerin tanıtımı ve böylece turizmin gelişip büyümesi için son derece önemlidir. Ayrıca yerel kimliğin korunması; anıtların yenilenme çalışmalarının sağlanması kültürel etkinlikler güçlü etkileyici unsurlar olarak kabul edilmektedir (Pawliez 2008: 762).

Efes Ören yerini kültür turizmi unsurları açısından değerlendirdiğimizde sahip olduğu hazinenin boyutu son derece fazladır. Yunan ve Roma kültürlerinin oluşturduğu bir geçmişe sahiptir. Antik çağın en güzel örneklerinden biri olarak bütün tarihçiler, arkeologlar tarafından kabul görmüş bir hazinedir. Ülkemizin en büyük tiyatrosu Efes ören yerinde bulunmaktadır. Avusturyalı ve Türk Arkeologlar tarafından on beş yıl gibi uzun bir zamanda restorasyonu tamamlanan yamaç evler, geçmişin fresko ve mozaiklerini yansıtan en güzel örneklerden bir tanesidir. Ayrıca Dünya'nın yedi harikasından biri olarak kabul edilen 'Artemis Tapınağı' Efes'in simgesi haline gelmiştir.

Bütün bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda Efes Ören yerinin gerçek bir tarih ve kültür simgesi olduğu yadsınamaz. Özellikle kültürel turizminin bir simgesi olarak ülkemizin ziyaretçiler tarafından son derece rağbet gören, kültürel turizm imajını güçlendiren en önemli unsurudur.

3.2.1 İnanç Turizmine Yönelik Arz Turları

Kutsal yerlere yönelik turizm etkinlikleri "inanç turizmi" olarak tanımlanmaktadır. İnançlar, eski zamanlardan beri dünya çapında insanları seyahat etmeye yönelten etkili bir güce sahiptir. Değişen turist isteklerine bağlı olarak tüm dünyada gelişme gösteren inanç turizmi kapsamında mevcut kültür değerlerinin korunması, turizme kazandırılması ve tanıtılmasını hedeflenmektedir (Vasileva ve Rumenov 2008: 730).

Türk halkının Anadolu toprakları üzerinde uzun yıllardan bu yana sürdürdüğü yaşam biçimi ve ilgili dönemin özelliklerini yansıtan dini inançları, gelenek ve görenekleri, mimari ve sanat eserleri günümüz turizmine önemli birer kaynak oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, ilkçağ uygarlıklarının Anadolu'da yaşam bulması, Hıristiyanlığın ilk dönemlerindeki Havarilerin, Ortaçağ'da ise; Musevilerin buldukları ülkelerde karşılaştıkları ağır baskı ve yok etme politikalarının sonucu olarak bu topraklara sığınmış olmaları dolayısıyla Anadolu, üç büyük dine (Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Musevilik) ait birçok kültürün doğduğu geliştiği ve yayıldığı bir dini merkez konumuna ulaşmıştır (Kozak 2008: 25). Efes'te bulunan

Meryemana Evi Hıristiyanlar için kutsaldır. Meryemana' nın hayatının son günlerini geçirdiği ev Bülbül Dağında yer almaktadır.

İnanç turizminde turistin seyahate katılma amacı dini yerleri ziyaret etmektir. Ziyaret edilen dini yerler ve yapılar genellikle tarihi yerlerdir. Bu bakımından, inanç turizmi kapsamında değerlendirilecek seyahatlerin ortaya çıkışında özellikle, kültürel çevre unsurlarının önemli yeri olmaktadır (Kahraman ve Türkay 2006: 45).

Efes Ören yeri kültür turizmi açısından bir değer olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda İnanç Turizmi açısından da son derece önemli unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Tanrıça inancının sembelleri olan sayısız tapınağa ev sahipliği yapmaktadır. Hıristiyanlığın sembolü olan Meryemana' nın ilk kiliselerinden biri Efes ören yerinde yer almaktadır. Özellikle Hıristiyanlık inancının yayılmasında önemli bir dinsel merkez olarak kabul edilmiştir. Meryemana ve Sth. John' un yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği Meryemana evi bütün Hıristiyanlık dünyası için kutsal bir uğrak yeri olarak talep görmektedir. Efes' in inanç turizmine yönelik değerleri de bünyesinde barındırması çekiciliğini daha da arttırmaktadır.

3.3 Kültür Turizmi Destinasyonu Olarak Efes Ören Yerinin Önemi

Kültür Turizmi açısından Türkiye dünyada ender görülen zenginliklere sahip bir ülkedir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Efes ören yeri antik çağın en önemli yerleşimlerinden biri olmuştur. Ayrıca Efes ören yerin de bulunan tarihi yapıların büyük bir bölümü ayakta. Türk ve Dünya Turizmi açısından çok önemli bir merkezdir (www. Turizm gazetesi.com 2010).

İnsanlık tarihinin üç büyük dini olan Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Musevilik, dünyanın en büyük uygarlıklarını barındıran Anadolu topraklarında olgunlaşmış ve etkileri tüm dünyaya yayılmıştır. Efes ören yeri de bunun en güzel örneklerinden bir tanesidir. Günümüze kadar uzanan eşsiz eserleriyle inanç turizmi açısından büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Kültür turizm destinasyonu olarak

bu değerlerin bir bütün olarak güçlü bir imajla sunulması, ülkemizin tanıtımı için de son derece önemlidir (www.tbb.gen.tr/ 2010).

3.3.1. Antik Dönemde Efes Kentinin Kuruluşu

Yunanlılar devrinde kentin kuruluşu bir efsaneye dayandırılır. Atina kralı Kodros' un oğlu Androklos çok beğendiği Ege kıyılarında bir şehir kurmak istemiştir. Kent kurabilmek için tanrıların kahinlerin izni ve yol göstermesi gerekiyordu. Bunun üzerine bir arkadaşını Yunanistan'ın Delfi kentinde ki kutsal tapınağa yolladı. Kâhin kentin yerinin bir balık ve domuz tarafından gösterileceğini söylemiştir. Sözlerin anlamının çözülmesi epey zaman aldı ve kehanet gerçekleşti. Androklos' un kızartmak için tavaya koyduğu balıklardan biri çalılara sıçrayınca, burada saklanan yaban domuzunu ürkütür, domuzun peşine düşer. Androklos yakalayıp öldürür, kentini de o noktaya kurar (Türkoğlu 1992: 10) . Bu kuruluş efsanesine inanan Efesliler balık ve yaban domuzunu kutsal sayar, sikkeleri üzerinde yer verirdi (Erdem 2006: 2).

3.3.2. Günümüz Efes Ören Yerinin Tarihi Dokusu

Kimi yayınlarda “Efes” adının bir Amozun' un adından geldiği belirtilse de son araştırmalar, kökenin büyük bir olasılıkla Mısır ve Hitit kaynaklarında geçen “Arzawa” ülkesinin başkenti olduğu, bu adın 2. yüzyıldan itibaren “Aphesos” aldığı fikrini güçlendirmektedir (Erdem 2006: 1) .

Hitit metinlerinde balarısı (apas) ile ilişkili mitoslara rastlanıyor; Apaşa adı da çok eskilerde burada saygı gören bir Tanrıçanın kutsal hayvanı balarısıyla, “balarısının kenti” olarak tanımlanıyor.

Efes Türkiye' deki tarihi eserler arasında en etkileyici olanıdır. Lidyalılar ve Karyalıların bu alanı daha önce istila etmelerine rağmen, M.Ö 11. Yüzyıldan önce Yunanlılar tarafından kolinize edilmiştir (Blake ve Edmonds 1997: 119).

Efes ilk kez Küçük Menderes' in büyükçe bir körfeze döküldüğü dönemlerde liman kıyısında yerel bir tanrıçanın kutsal alanı kıyısında kurulmuştur. M.Ö. 11.yüzyıldaki büyük İonia göçü sırasına denk düşen ve efsanede Androklos'un kurduğu anlatılan kenttir. Nehrin getirdiği alüvyonların limanı doldurmaya başlamasıyla kent daha doğuya taşınmıştır. Bu yerleşim ilk kez M.Ö. 9 yüzyılda oluşturulan, sonraları üzerlerine birçok kez yeni tapınaklar kurulan, ancak günümüze kadar az kalıntısı gelen Artemis Tapınağı çevresindeydi (Erdem 2006: 2).

M.Ö. 6. Yüzyılın ilk yarısı, İonia uygarlığının filizlenip çok yüksek bir düzeye ulaştığı dönemdir. Efes kültür ve sanatta antik dünyanın öncüsü konumuna gelmiştir. M.Ö. 546 yılında Persler İonya yı egemenlikleri altına alırlar fakat Artemis tapınağına dokunmazlar. Çünkü Efesliler M.Ö. 499 da ki Pers ayaklanmasına katılmamışlardır. Bu dönem Anadolu' da Pers egemenliğine son veren Büyük İskender' in M.Ö. 334 yılında gelişine kadar sürer (Bean 1995: 142). Büyük İskender, Artemis tapınağının devam eden inşaatının tüm masraflarını karşılamak istedi. Ancak bir şartı vardı; yaptığı bu iyiliğin tapınak üzerine yazılmasını istiyordu. Efesliler çok gururlu insanlardı. Büyük İskender' in böyle bir istekte bulunmasını yadırgadılar. Fakat bu isteği akıllıca bir yolla reddettiler. “ Nasıl olur da bir tanrı, diğer tanrıya tapınak yaptırır” diye cevap verdiler. Böylece kralı tanrı düzeyine yükseltmiş, fakat onu reddetmeyi başarmışlardı. Böylece Büyük İskender bu gururlu kent halkının hoşuna gidecek bir jestte bulundu ve daha önce Perslere verdikleri vergilerden onları muaf tuttu (Türkoğlu 1992: 34-35).

İskender'in ölümünden sonra kent generallerinden Lysimakhos' un egemenliğine girer. Bu dönemde nehir alüvyonlar getirmeyi sürdürmüş, liman bataklığa dönüşmüş, sıtma baş göstermiş; Lysimakhos bugün kalıntıların bulunduğu yerde, Panayır Dağı ve Bülbül Dağı arasındaki yerde kenti yeniden inşa ettirmiştir. Yeni kent, oldukça geniş bir alana yayılmış yaklaşık 9.65km uzunluğunda bir surlarla çevrilmiştir (Bean 1992: 143).

M.Ö 133' ten itibaren Bergama kralının vasiyeti Efes' in de kaderini belirler, Anadolu' nun büyük bir bölümüyle birlikte Roma egemenliğine girer. M.S. 1.-4.

Yüzyıllar arası Efes' in "Altın Çağı" dır. Kent İmparator Augustus döneminden başlayarak Asia Eyaleti' nin başkenti ve Roma valisinin sürekli ikametgâhı olur. Bu dönemden başlayarak zenginleşir. Kent özellikle 2. Yüzyılda önemli yapı faaliyetlerine sahne olur. Özellikle bu dönemlerde Akdeniz bölgesinde Roma, Mısır' da İskenderiye ve Antakya' dan sonra dördüncü büyük kent olur (Erdem 2006: 3).

Roma İmparatorluğu zamanında Doğu Roma İmparatorluğunun en büyük şehri haline dönüşmüştür. Nüfusu 25.000 kişiyi bulmaktadır (Seval 1990: 18). Büyük bir deprem dalgasıyla 4. yüzyılda yeniden tahrip olan 5. Yüzyıldan sonra önemini kaybetmeye başlar. Bunun en önemli nedenleri limanın dolması, sıtma salgınlarının başlaması ve 6. Yüzyılda yeni kilisenin yapımıyla dinin merkezinin buraya kaymasıdır. Selçuklular döneminde Efes son parlak günlerini yaşar. Osmanlılar döneminde ise önemini kaybeder (Çimrin 2001: 7).

3.3.3 Efes Ören Yerinde Kültür Turizmi

Tüm turizm alanları içinde ' kültür turizminin' yeri ve önemi bambaşkadır. Türkiye' niş bilinen tarihinden bu yana gerek doğudan batıya, gerekse batıdan doğuya süre giden göç yolları üzerinde bulunması, bu önemini daha da arttırmaktadır. Günümüzde kültür turizmi genelde tarihsel bazda yapılmaktadır. Ülkemizde birçok tarihi kent yer almakla birlikte, Efes ören yeri bunun en güzel örneğidir (www.tbb.turkce/turizm/inanc/index.html, 2010).

Ülkemizde kültür turizmine katılan yabancı turistlerin genel eğilimleri, kültürel motiflerine baktığımızda şu unsurlar ortaya çıkmaktadır: (www.turizmdebusabah.com/haber, 2010):

Kültürel turla gelen ülke turistlerinin hemen hemen tamamı (Fransızlar hariç) " deniz ve güneş turizmi" ne katılmamaktadır. Türkiye' ye giriş yapan ülke vatandaşlarından Kültür ve Din Turizmi' ne önem veren milletler: Japonya, Çin, Yunanistan, Fransa, Güney Kore, İspanya, Portekiz, Almanya ve Kuzey Amerika olarak önem sırasına göre sıralanmaktadır. Türkiye' de kültür turizmine katılan ülke

sayısı Avusturya, Yeni Zelanda, Avusturalya ve Güney Amerika ile beraber toplam 13 kadardır. Çin kalabalık nüfusu ve yükselen hayat standardı nedeniyle son dönemin en gözde ülkesi konumundadır.

Son derece uzun bir geçmişe sahip olan ve tarihi ışık tutan Efes ören yerinin yoğun bir ziyaretçi kitlesi tarafından ziyaret edildiğini bilmekteyiz. Aşağıdaki tabloda istatistiksel rakamlar daha iyi kavranması açısından yardımcı olmaktadır.

Tablo.6. Efes Ören yerine ait ziyaretçi sayısı

2001	1.082.742
2002	1.012.134
2003	822.767
2004	962.815
2005	1.184.915
2006	1.224.119
2007	1.499.828
2008	1.582.211
2009	1.738.691

Kaynak: Selçuk Müze Müdürlüğü' den alınan istatistikler ile Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloya göre rakamların çok istenilen düzeyde olmadığı açıktır. Böyle bir zenginliğin daha yüksek ziyaretçi kitlesi tarafından görülememesi de son derece şaşırtıcıdır. Bu konudaki en önemli husus; Yeterli tanıtım ve pazarlamanın yapılmamış olması, gün yüzüne çıkan bu tarihi değerlerin öneminin yeterince sahiplenmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

3.3.3.1 Efes Ören Yeri (Arkeolojik Sit Alanı) Kapsamındaki Kültür Turizm Çekicilikleri

Kuruluşu tarih öncesi çağlara dayanan kentin bugün görülebilen kalıntılarının çoğu Roma İmparatorluk dönemine aittir.

3.3.3.1.1 Tiyatro

Efes' in iyi korunmuş yapılarının en büyüğü ve en etkileyicisi tiyatrodur. Genişliği 145m. Ve oturma yerlerinin yüksekliği 30 m. Olan bu mermer yapı, şüphesiz Roma Çağın da çok güzeldi. Kuşadası'ndan Efes ören yerine yaklaşırken görülen tiyatronun günümüzdeki kalıntıları da göz alıcıdır (Akurgal 2000: 336).

Tiyatro ilk kez Hellenistik Dönem' de inşa edilmeye başlanmış daha sonra İmparator Claudius (M.S. 41-54) genişletilmiş, İmparator Trajan'ın döneminde tamamlanmıştır.24.000 kişilik oturma kapasitesine sahiptir (Çimrin 2001: 33).

Tiyatro'nun akustiği kusursuzdur. Antik çağda akustik, izleyicilerin oturduğu bölümün belirli noktalarına yerleştirilen bronz ve topraktan yapılmış ses yansıtıcı çanaklar yardımıyla, daha da güçlendirilmiştir (Bean 1995: 152).

Hıristiyanlık dünyasının çok yakından bildiği toplumsal bir olay bu tiyatrodaki cereyan etmiş ve Efes tarihinde çok önemli bir iz bırakmıştır (Türkoğlu 1992: 82).

3.3.3.1.2 Meryemana Kilisesi

İncil' deki anlatıma göre, Hz.İsa çarmıha gerilmek için Filistin' e giderken annesi Meryem' i Aziz Johannes' e (St. John) emanet eder. Meryem ve Aziz Johannes Kudüs' ten ayrılır, Efes' e gelirler. 431 yılında Efes Meyem

Kilisesin de toplanan konsil tutanaklarında Meryem' in İsa'nın ölümünden bir yıl sonra havari St. John ile Efes'e geldiği kayıtlıdır.

Aziz Johannes burayı, Hıristiyanlığı yaymak için uygun konumda olduğu düşünerek seçmiştir. İncil' in Apokalips bölümünü de burada yazar. Aziz Johannes' in İncil' i, Aziz Paulus' un mektupları, 431 yılındaki konsil toplantısı, Aziz Johannes' in mezarının burada oluşu ve Azize Meryem' in adıyla bir kilisenin yapılmış olması (Meryem Kilisesi) Efes'i Hıristiyanlığın önemli merkezlerinden biri hatta en önemlisi kılar. Papa 6. Paul' un 1967 yılında buraya yaptığı ziyaret de çok önemlidir (Akurgal 2000: 335).

1985' ten beri Quatman ailesi adına Meryemana kilisesi Ekrem Akurgal tarafından restore edilmektedir.

3.3.3.1.3 Yamaç Evler

Adlarını konumlarından alan Yamaç Evleri, Bülbül Dağı' nın Kuretler Caddesi' ne bakan kuzeydoğu yamaçlarına kurulmuştur. Bunlar Efes' in ileri gelen meslek sahipleri, yönetici ve tüccarlar gibi genellikle zengin kişilerin yaşadığı evlerdi. Teraslar üzerinde, birbirinden dar sokaklarla ayrılan parsellerde yer alıyordu (Erdem 2006: 11).

Bazıları iki hatta üç katlı olan evlerin çoğu sütunlarla çevrili, hatta üç katlı olan evlerin çoğu sütunlarla çevrili, üzeri açık havuzlu bir avlu etrafındaki odalardan oluşuyordu. Alt katlardaki mutfak, tuvalet, hamam, yemek odası gibi günlük yaşam mekânları, üst katlarda ise yatak odaları ve çocuk odaları vardı. Yamaç evler' in M.S. 1. yüzyıl civarında inşa edildiği bilinmektedir. Bir deprem sonucu tahrip olmuş ve 7. yüzyılın sonunda kullanılamaz hale gelmiştir (Çimrin 2001: 23).

Efes ören yeri içerisinde yer alan 'Yamaç evler' bölümü son derece çekici ve görülmeye değer mozaik ve freskolara (renkli duvar resimleri) sahiptir. Yamaç evlerin büyük ihtişamı ve ayrıntılı, uzun süreli restorasyon

çalışmalarının sonunda daha da görülmeye değer bir özellik kazanmıştır. Restorasyon çalışmaları Avusturyalı ve Türk arkeologlar tarafından uzun sürede tamamlanmıştır. Çalışmalar sonucunda ortaya çıkan bu güzelliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması içinde, çelik konsüllerle kapatıldı. Efes ören yeri içindeki tek ekstra ücretli yer olma özelliğine sahip olan Yamaç evler için kişi başı 15 TL alınmaktadır.

Aşağıdaki tablo 2001-2009 yılları arasında Yamaç Evler Ziyaretçi Sayıları' verilmektedir. Uzun çalışmalar sonucunda restorasyonu tamamlanan bu kalıntılara gösterilen ilginin anlaşılması noktasında son derece önemli bir kanıt niteliği taşımaktadır.

Tablo.7. Yamaç Evler' e Ait Ziyaretçi Çizelgesi

2001	30.257
2002	6.857
2003	868
2004	5.645
2005	5.755
2006	31.156
2007	67.367
2008	75.602
2009	80.449

Kaynak: Selçuk Müze Müdürlüğü' den alınan istatistikler ile yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 7' de görüldüğü üzere 2002 ve 2003 yılında ki ziyaretçi sayıları son derece düşüktür. Bunun sebebi; 2002 yılının son 5 ayı ve 2003 yılının ilk 6 ayı Yamaç Evler' in ziyarete kapalı olmasıdır.

Ziyaretçi sayılarının baktığımızda; istenilen düzeyde bir artışın olmadığı gözlenmektedir. Yıllar itibariyle artan bir grafik olmasına karşın, Efes ören yerine son derece yüksek bir ziyaretçi kitlesine olmasına, yamaç evler ziyareti için şaşırtıcı rakamlar yer almaktadır. Bunun en önemli sebebi yamaç evler

bölümü içinde ekstra bir ücret alınmasıdır. Çeşitli tur programı ile gelenler Efes giriş ücretini tur paket programında ödedikleri için ekstra bir ücret daha ödemek istememektedirler. Ayrıca bireysel olarak Efes ziyaretini gerçekleştirilen ziyaretçiler giriş kapısında zaten bir ücret ödediklerini ve ekstra bir ödmeden kaçındıkları için çok fazla talep görmemektedir. Diğer önemli bir nokta ise, tur programları dâhilinde ziyaretlerini profesyonel rehberler eşliğinde gerçekleştiren ziyaretçi gruplarının, yamaç evler hakkında tam bir bilgiye sahip olmaması, rehberler tarafından yeterince yönlendirilememeleri bu rakamsal ifadelerin oluşmasında bir etkidir.

3.3.3.1.4 Celsus Kütüphanesi

Efes' in bugün için en önemli yapılarından biri hiç şüphe yok ki Celsus Kütüphanesidir. Birçok mimarlık parçasının iyi korunmuş olarak ele geçtiği kütüphanenin onarım çalışmalarına 1970 yılında Arkeolog W.M. Strocka ve Yüksek Mimar F.Hueber tarafından başlanılmış ve bu çalışma 1978 yılı Eylül ayında kütüphanenin ön yüzünün tekrar ayağa kaldırılması ile tamamlanmıştır (Akurgal 2000: 336).

Yapı Gaius Iulius tarafından, M.S. 106- 107 yıllarında Asia prokonsülü olan babası Gaius Iulius Celsus onuruna M.s. 115-117 yılları arasında yaptırılmış, 262 yılında bir yangınla tahrip olmuştur (Erdem 2006: 11).

3.3.3.1.5 Eğitim Binası (Vedius Gymnasionu)

(Antik çağda gençlerin devam ettiği eğitim kurumu). Efes' in önde gelen kişilerinden olan P.V.Antoninus' un M.S.150 tarihlerinde yaptırdığı, dostu İmparator A.Pius ile tanrıça Artemis' e sunduğu gymnasion, kentin en iyi korunmuş eserlerinden biridir (Akurgal 2000: 332).

3.3.3.1.6 Stadyum

Vedius Gymnasion' un güneyinde bulunan her çeşit törenin, atletik yarışmaların, araba koşularının ve gladyatör dövüşlerinin yapıldığı yerdir. Ele geçen yazıtlarda İmparator Neron zamanında (M.S. 54-68) inşa edildiği öğrenilmiştir (Akurgal 2000: 333).

3.3.3.1.7 Agoralar

Ticari Agora, Hellenistik Devir' de yapılan, M.Ö. 3. Yüzyıldan M.S. 7. yüzyıla kadar kullanılan agorada sütunlu galerilerin arkasında 70 dükkan bulunuyordu. Son kazılarda agoranın altında, Arkaik (M.Ö 650-480) Devir' e ait bir köy ortaya çıkartıldı (Erdem 2006: 7).

Devlet Agorası Roma Devrin de kentin en büyük yönetim merkeziydi. M.S. 1. Yüzyılda İmparator Augustus ve Claudius zamanında inşa edilmiştir. Dinsel törenlerin ve toplantıların yapıldığı alandır (Çimrin 2001: 10).

3.3.3.1.8 Belediye Sarayı (Prytaneion)

Devlet Agorası kuzeyinde yer almaktadır. Kent meclisi toplantı binası ya da belediye binası işlevini görüyordu. Efes Müzesi' ndeki Artemis heykelleri burada yapılan kazılarda bulunmuştu (Erdem 2006: 10).

3.3.3.1.9 Domitian Tapınağı

Efes' te bir imparator adına, yani ona tapınılmak üzere yapılmış ilk kutsal yapıdır. Kentin en güzel ve en merkezi yerinde, devlet agorasının tam karşısında inşa edilmiş bir yapıdır. Efes kenti bu tapınağın yapılmasından sonra, “ Asya' nın birinci ve en büyük metropolü” unvanına, ayrıca Roma imparatorunun “ Tapınak koruyuculuğu” özel hakkınıda eklemiştir (Akurgal 2000: 344).

3.3.3.1.10 Trajan Çeşmesi

İmparator Trajan zamanında (M.S.98) inşa edilmiş ve Efes için son derece önemli bir değer taşımaktadır. Çeşmenin ortasındaki platformda Trajan' ın heykeli ve Dünya' yı sembolize eden yuvarlak mermer bir taş yer almaktadır. Heykel'in pozisyonunda Trajan' ın ayağı bu yuvarlak taşın üstündedir. Dünyanın kendi kontrolü altında olduğu mesajını vermek istemiştir. Ayrıca dünyanın şeklinin yuvarlak olduğunun Romalılar tarafından o zamanlarda bile biliniyor olması diğer bir kanıttır (Seval 1990: 46).

3.3.3.2 Efes Ören Yeri Çevresinde Bulunan Kültür Mirası

3.3.3.2.1 Artemis Tapınağı

Dünyanın yedi harikasından biri olarak anılan Artemis Tapınağı, gerçekten görkemli bir yapıdır. Çünkü tapınak Hellen dünyasının en büyük yapısı, antik çağın da tamamı mermerden inşa edilmiş anıtsal ölçüdeki ilk mimarlık eseridir (Akurgal 2000: 326). Bugün her ne kadar Artemis tapınağının yerinde bazı temel kalıntılardan başka bir şey kalmamışsa da, kazı sırasında geçen parçaların yardımıyla bu eserin rekonstrüksiyonu çizme olanağı doğmuştur.

İlk anıtsal tapınağın yapıldığı yer alüvyonlarla dolu bataklık bir araziydi. Tümüyle mermer olan tapınağın önündeki 36 sütun kabartmalarla süslüydü. Tapınağın kutsal ana mekanının üzerinin açık olduğu, Tanrıça Artemis heykelinin de burada bulunan küçük bir tapınakta durduğu sanılmaktaydı. Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri kabul edilen bu dönemin tapınağıydı. M.Ö. 6. Yüzyıl ortalarında Efes' e saldıran Lydia Kralı Kroisos bile tapınağa dokunmamıştır. Onun armağanı olan Kabartmalı sütun parçalarından biri Londra' daki British Museum' da bulunmaktadır ve üzerinde “ Kral Karoisos sunmuştur” yazmaktadır. (Erdem 2006: 4).

Bu Arkaik Artemis' in üzerine M.Ö. 2. Yüzyılın ilk yarısında yapılan Artemis ise 17,5 metre yüksekliğindeki 117 sütunuyla bir orman gibiydi. Tam olarak bilinmeyen bu yapı Herostratos adlı bir kişi tarafından adını ölüsüzleştirmek için; Büyük İskender' in doğduğu yılda M.Ö. 356' da ateşe verilir (Akurgal 2000: 329).

Bu tapınağın kabartmalı sütunlarının parçaları British Museum' da bulunmaktadır. Altın kabartmalı Artemis heykeli bulunamamıştır. Bu heykelin Roma devrinde çeşitli dönemlerde yapılmış kopyaları Selçuk Efes Müzesinde; tapınağa bırakılmış objeler ise İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Selçuk Efes Müzesinde yer almaktadır. Tapınak yangından sonra bir kez daha yapılır ancak bu da İ.S. 262' de depremde zarar görür, tapınak hazinesini ertesini yıl kenti istila eden Gotlar yağmalar. (Erdem 2006: 4).

Günümüzde ' İngiliz Çukuru' olarak adlandırılan yerde bu yapının yalnızca temelleri ve parçaları üst üste konarak kısmen ayağa kaldırılmış bir sütunu görülebilmektedir.

3.3.3.2.2 St. John Kilisesi (Aziz John Kilisesi)

M.S. 42 de St. John, Meryemana ile birlikte Efes' e gelmiştir. Her ikisinin de amacı Kudüs' te ortaya çıkan Hıristiyanlık amacını yaymaktı (Çimrin 2001: 41).

M.S.2. yüzyıla değin uzanan bir Hıristiyan efsanesine göre St. John bu tepe üzerinde yaşamış ve öldüğünde buraya gömülmüştür. Mezarın üzerine önceden bir anıt dikilmiş, M.S.4 yüzyılda bu anıtın çevresine çatısı olan ahşap bir kilise yapılmış; yüzyıl sonra buraya İmparator Justinian (M.S. 527-565) tarafından halen kalıntıları ayakta duran kubbeli bir bazilika inşa ettirilmiştir. Sth. John' un mezarı Orta Çağ boyunca Hıristiyanlık dünyasının en önemli ziyaret yerlerinden biri olmuştur (Akurgal 2000: 324).

Ana yapı malzemesi tuğla olan yapının 557' deki depremden sonra tamamen yenilediği sanılmaktadır. St. John' un olduğu düşünölen mezarın bulunduğu oda kilisenin yükseltilmiş alanında yer alır (Erdem 2006: 15).

1973'ten beri kazılar ve restorasyon çalışmaları George B. Quatman' ın parasal katkıları ile Ekrem Akurgal başkanlığındaki bir heyet tarafından St. John Kilisesi' nin çeşitli yerlerinde yapılmıştır (Akurgal 2000: 325).

Tablo 8: St. John 2001-2009 Ziyaretçi Rakamları

2001	188.977
2002	124.429
2003	107.265
2004	154.265
2005	207.383
2006	170.641
2007	180.470
2008	231.778
2009	253.153

Kaynak: Selçuk Müze Müdürlüğü' den alınan istatistikleri ile yazar tarafından hazırlanmıştır

Efes ören yeri ve civarı Hıristiyanlık ve bu inanın yayılması için ilk zamanlardan beri kutsal yerler olarak kabul edilmiştir. Yalnız Hıristiyanlar değil, aynı zamanda Efes ören yerini ziyarete gelen Müslümanlarda hem Meryem ana evini hem de St. John Kilisesini ziyaret etmeden bölgeden ayrılmamaktadırlar. Fakat St. John Kilisesine gelen ziyaretçi sayıları yıllar itibariyle yukarıdaki Tablo... de incelendiğinde; ziyaretçi sayılarının 2002 ve 2003 yıllarında bir düşüş yaşadığı ve daha sonraki yıllarda ise çok fazla bir fark olduğu söylenemez. Bu durumda turist sayısı bize potansiyellerin etkin değerlendirilmediğini göstermektedir.

3.3.3.2.3 Yedi Uyurlar Mağarası

Efsaneye göre 250 yılında İmparator Decius zamanında Hıristiyanlığı kabul eden Efesli yedi genç İmparator tapınağındaki törene katılmak istemez, İmparator'un zulmünden korkarak kaçarlar. Yanlarında köpekleriyle birlikte bir mağaraya saklanır, uykuya dalarlar. Aradan 200 yıl geçer gençler uyanırlar. Mağarada ne kadar uyduklarının farkında değildirler. Bu sırada Hıristiyanlık devletin resmi dini kabul edilmiştir. Olay duyulur ve İmparator II. Theodosius gerçeği araştırmak için mağaraya kadar gelir; iş anlaşılır yedi uyurlar kutsal sayılır. Öldükten sonra da aynı yere gömülürler. Mezarları üzerinde bir kilise kurulur (Erdem 2006: 14).

3.3.3.2.4 Meryemana Evi

Efes' e 9 kilometre uzaklıkta, Aladağ üzerinde yer alan yapı, Meryemana'nın bir süre yaşadığı yer kabul edilir ve günümüzde Hıristiyanların kutsal haç yeridir. Yapım tarihi 7. Yüzyıl olan evin arkasında şifalı olduğu düşünülen kutsal kaynak suyu da (ayazma) ziyaretçilerin ilgisini çeker (Erdem 2006: 14).

1981 yılındaki kazıda burada Meryemana evi bulunmuş ve sonraları Hıristiyanlarca olduğu kadar Müslümanlarca da çok ziyaret edilen bir yer olarak ün salmıştır. Meryem'in Efes' de yaşadığı ve öldüğü bilinmektedir. Bu inanış Papa VI. Paul' ün 1967 yılında Efes' e yaptığı ziyaretle Hıristiyanlık dünyasında güç kazanmıştır. Gerçekten Papa VI. Paul' ün ziyaretinin yıldönümü nedeniyle, her yıl düzenlenen dinsel törenler, büyük bir konuk topluluğu tarafından izlenmektedir. Meryem' e ait olduğu sanılan evin bulunduğu tepelikler manzara bakımından da çok güzeldir (Akurgal 2000: 347).

Meryemana Evi Pek çok turistin hacı olmak amacıyla her yıl gelip ziyaret ettiği çok önemli bir turistik değerdir. Gelen turistler buraya gelip ayinler düzenlemektedir. Fakat Meryemana Evi ziyaretçi rakamları istenilen

düzeyde değildir. Bunun sebebi etkin tanıtımın yanı sıra çevre düzenlemesinin yapılmamış olması ve ulaşım güçlüğüdür. Meryemana senelik ziyaretçi rakamları incelendiğinde karşılaşılan sonuç ilginçtir.

Yıllar içerisinde turist sayılarının değişikliği incelendiğinde yerli turist azda olsa zamanla bir miktar arttığı, yabancı turist sayısı artışında da çok fazla bir gelişme olmadığı gözlenmektedir. Buradaki en önemli faktör; Meryemana Evi'nin ne ziyaretçiler ne de turizm kuruluşları tarafından reklam ve tanıtımının yeterince yapılmamasıdır.

Tablo.9. Meryemana Evi Ziyaretçi Çizelgesi

	YERLİ ZİYARETÇİ	YABANCI ZİYARETÇİ	TOPLAM
2001	122.738	565.774	689.557
2002	137.104	385.462	522.566
2003	134.275	25.600	390.675
2004	171.980	281.890	453.870
2005	165.474	352.275	517.749
2006	143.436	341.247	484.683
2007	144.564	510.573	655.317
2008	148.000	584.000	732.000
2009	152.000	597.990	757.490

Kaynak: Selçuk Müze Müdürlüğü' den alınan istatistikleri ile yazar tarafından hazırlanmıştır

3.3.3.2.5 İsa Bey Camii

Selçuklu sanatının en önemli eserlerinden biri, Aydın bölgesini yöneten beyliğin bir üyesi olan İsa Bey tarafından Ayasuluk Tepesi' nde inşa ettirilen camidir. Oldukça iyi korunmuş bu yapı bir yazıtı göre, M.S. 1375'

te tamamlanmıştır. Hem avlulu Türk caminin, hem Anadolu sütunlu camilerinin bilinen en eski örneğidir (Akurgal 2000: 325).

3.3.3.2.6 Efes Müzesi

Efes antik kentin de kazılar sonucu bulunan eserlerin sergilendiği müze Selçuk ilçesi merkezinde yer almaktadır. Ülkemizin en zengin ve modern müzelerinden biri olan Efes Müzesi, çevrenin arkeolojik zenginliklerinin zorlanmasıyla, 1929 yılında bir depo olarak kurulmuştur. Efes'te kazı yapan Avusturya Heyeti'nin yardımıyla 1964 yılında müze ziyarete açılmıştır. Sürekli artan bulgular nedeniyle 1976' da ek bina devreye girmiştir. Bu ek bina Tarihi bir Türk hamamının restore edilmesiyle oluşturulmuştur. Bu bölümde yöreden toplanan etnografik malzemeler, kumaşlar ve çeşitli kullanım eşyaları sergilenmektedir (Erdem 2006: 16).

T.C. Kültür Bakanlığı adına Efes'teki arkeolojik araştırmalardan, düzenleme, kontrol ve koruma çalışmalarından sorumlu olan Efes Müzesi, Efes ve yakın çevresinde bulunan Miken, Arkaik, Klasik, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devirlerine ait önemli eserlerin yanı sıra kültürel faaliyetleri ve ziyaretçi kapasitesi ile de Türkiye'nin en önemli müzelerinden biridir. (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-41809/ephesos-efes-selcuk.html).

Efes Arkeoloji Müzesi, sergilediği zengin kültürel objeler koleksiyonuyla Türkiye'nin en fazla ziyaret edilen müzeleri arasında yer almaktadır. Efes ören yeri ve civarında bulunan, 16. 406 adet tarihi parça, 39.438 adet eski para ve 1.385 etnik objelerle günümüzde hizmet vermektedir. Efes Ören yeri kazı çalışmaları 110 yıldır devam etmektedir. Buluntuların çoğu Roma çağına ait olmakla birlikte, Yunana etkileri de hissedilmektedir (Oter vd 2008: 7).

Efes Müzesi on ayrı bölümden oluşmaktadır. Yamaç evler ve Ev Buluntuları Salonu, Çeşme Üniteleri Salonu, Yerli Buluntular ve Küçük Buluntular Salonu, Paralar ve Hazinesel Salonu, Bahçe (Büyük Avlu), Mezar Buluntuları Salonu, Efes Artemis Salonu, İmparator Kültü Salonu, Efes Gladyatörleri Sergisi (Erdem 2006: 16).

Selçuk Efes Müzesi çok büyük bir ziyaretçi kitlesi tarafından her sene ziyaret edilmektedir. Müze Ziyaretçi rakamları incelendiğinde turizm sektöründeki durum ve gelecek hakkında bize fikir vermektedir:

Tablo.10. Efes Müzesi ziyaretçi sayıları

2001	157.728
2002	153.241
2003	103.973
2004	114.098
2005	153.994
2006	139.474
2007	160.841
2008	178.966
2009	187.842

Kaynak: Selçuk Efes Müze Müdürlüğü elde edilen istatistikler doğrultusunda yazar tarafından hazırlanmıştır.

2001 – 2009 dönemlerini kapsayan bu istatistiksel değerler, net bir şekilde Efes müze sine olan ilginin ne kadar düşük olduğunun bir göstergesidir. Son derece değerli parçaları bünyesinde barındıran ve ülkemizdeki sayılı müzeler arasında yer alan Efes müzesinin yeterince ilgi görmemesi geçekten üzüntü vericidir. Rakamlar itibariyle değerlendirildiğinde ve Efes örenyeri ziyaretçi sayısının 1.5 milyon kişi civarında olduğu bilinmesine rağmen; Efes müze ziyaretçi sayısı yıllar

bazında çok fazla bir değişim göstermemiştir. 2003 yılında yaşanan düşüşün ardından, 2001 ve 2009 yılı arasında sadece 20.000 kişi civarında bir artış gözlenmektedir. Reklam ve Tanıtım da ki yetersizlik bu durumun en büyük sebebidir. Hâlbuki seyahat acenteleri tarafında kombineli tur programları düzenlenebilir ve Efes Müze ziyareti de tur programlarına dâhil edilirse geniş bir kitleye sahip olunabilir.

3.3.3.2.7 Festivaller

Efes ören yerine yakınlığı ile bilinen ve Hıristiyanlar için bir hac merkezi durumunda olan Meryemana Evi'nde her yıl 15 Ağustos'ta ayin törenleri düzenlenmektedir. Efes Ören yeri ve turizm potansiyelinin kullanılabilmesi için son derece önemlidir.

Ayrıca Efes ören yerinin bulunduğu Selçuk ilçesinde her yıl Ocak ayının üçüncü hafta sonunda "Deve Güreşleri Festivali" düzenlenmektedir.

Diğer önemli bir nokta ise; 1962 yılından beri her yıl Mayıs ayının ilk haftası süresince yapılan ve uluslar arası bir festivale dönüşen "Selçuk- Efes Kültür, Sanat ve Turizm Festivalidir.

Efes ören yeri ve çevresindeki bu festivaller turizme canlılık kazandırması açısından son derece önemlidir. Tarih ve kültürü bu atmosfer içinde yaşamak ve yaşatmak için güçlü bir tanıtım yapılması gerekmektedir.

3.4 EFES ÖREN YERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ANLAYIŞI KAPSAMINDA G.Z.F.T. (SWOT) ANALİZİ

3.4.1 Araştırma'nın Yöntemi

Bu çalışma için veri toplama yöntem ve tekniği olarak “Yapılandırılmamış Gözlem Tekniği” seçilmiştir. Gözlem herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Ancak gözlem, basit anlamda sadece normal durumlarda sık olarak görülmeyen davranışları ortaya çıkarmak için kullanılmaz. Eğer bir araştırmacı, herhangi bir ortamda oluşan bir davranışa ilişkin ayrıntılı, kapsamlı ve zamana yayılmış bir resim elde etmek istiyorsa, gözlem yöntemini kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2003: 124).

3.4.1.1 Gözlem Türleri

Gözleme ilişkin olarak, araştırmacının, yapıya yönelik iki temel boyutu üzerinde düşünmesi gereklidir: (1) gözlemin gerçekleşeceği ortam ya da çevrenin yapısı (doğal veya yapay), (2) araştırmanın geçtiği ortama ilişkin araştırmacının aldığı yapısal kararlar. Örneğin bir davranışın kaç kez yenilendiğinin veya bir şeyin kaç kez söylendiğinin kaydedilmesine dayanan yapılandırılmış gözlem ya da betimsel tanımlamalara dayanan yapılandırılmamış gözlem olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2003: 125).

Tablo 11. Gözlem Türleri

Araştırmacı tarafından ortama ilişkin geliştirilen yapı	Ortamin kendisiyle ilgili yapı	
	Doğal Ortam (Alan Çalışması)	Yapay Ortam (Laboratuar Çalışması)
Yapılandırılmamış	Tür 1: Tamamen yapılandırılmamış alan çalışması (Araştırmacının katıldığı)	Tür:3Yapılandırılmamış Laboratuar çalışması (araştırmacının dışarıda kaldığı)
Yapılandırılmış	Tür 2: Yapılandırılmış alan çalışması (Araştırmacının dışarıda kaldığı)	Tür 4: Tamamen yapılandırılmış laboratuar gözlemi (araştırmacının dışarıda kaldığı- non participant)

Kaynak: Bailey, (1982) Aktaran: Yıldırım ve Şimşek, (2003): 125

Tablo 11' de görüldüğü üzere , gözlem çalışma türleri iki temel grupta incelenmektedir: Alan (field) çalışması (yapılandırılmamış veya yapılandırılmış) ve laboratuar çalışmaları (yine yapılandırılmamış veya yapılandırılmış) .

3.4.1.1.1 Yapılandırılmamış Alan Çalışmaları (Tür 1)

Dolaysız gözlem olarak da adlandırılmaktadır. Araştırma konusu birey ve objeleri kendi duyu organlarını bir araç gibi kullanarak direkt gözlemler. Bu yöntem gerçekte toplumbilimsel araştırma tekniklerinin öncüleri arasındadır. Araştırma konusu ve sorunun taşıyıcıları birey ve objeler bir zaman kesiti içerisinde araştırmacının gözlemi altındadır (Aziz 2008: 77). Bu tür gözlem, davranışın gerçekleştiği doğal ortamda yapılır ve çoğu durumda

araştırmacının ortama katıldığı, “ katılımlı gözlem” dediğimiz yöntemle gerçekleşir (Yıldırım ve Şimşek 2003: 125).

3.4.1.1.2 Yapılandırılmış Alan Çalışmaları

Bu tür zaman zaman “ yarı yapılandırılmış” çalışmalar olarak da adlandırılır. Bu tür çalışmalar, yapılandırılmamış alan çalışmaları oluyla elde edilen sonuçları doğal ortamlarda test etme amacına hizmet edebilir (Yıldırım ve Şimşek 2003: 126).

3.4.1.1.3 Yapılandırılmamış Laboratuvar Çalışmaları (Tür 3)

Yapılandırılmamış alan gözlemlerine benzer olmasına rağmen, genellikle yapay veya laboratuvar gibi bir ortamda gerçekleşir. Araştırmacının amaçlarına bağlı olarak pek çok konuda etkili bir şekilde kullanılabilir. Yapılandırılmamış doğal ortamlarda yapılan çalışmaların sonuçlarına benzer bir şekilde (herhangi bir gözlem aracının kullanılmadığı) denekler arası ilişki ve davranışların yapılandırılmamış bir şekilde kayda geçirilmesi ile olacaktır.

3.4.1.1.4 Yapılandırılmış Laboratuvar Gözlemi (Tür 4)

Tamamen yapılandırılmış çalışmalar kontrollü laboratuvar ortamlarında yapılır. Bir anlamda anket gibi bir veri toplama aracının gözleme uyarlanmış halidir.

3.5 G.Z.F.T. (SWOT) ANALİZİ

SWOT Analizi; bir ürünün rakiplerine göre avantajlarının ve dezavantajlarının tespit edilip, işletmenin ürünle ilgili fırsatların ve tehditlerin önceden saptanarak stratejik pazarlama planlaması yapmasında elde ettiği verileri kullanması yöntemidir. Swot kelimesi, dört İngilizce kelime,

Strengths (Avantajlar), Weakness (Dezavantajlar), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler) kelimelerini baş harflerinden meydana gelmektedir.

İçsel ve dışsal özelliklere göre belirlenir. Turistik bölgenin güçlü olduğu noktalar ve zayıf olduğu noktalar içsel özelliklerini; çevresel fırsatlar ve çevresel tehditler dışsal özelliklerini oluşturur. İçsel özellikler bölgenin kendisi ile direkt ilgili olduğu alanları kapsar, dışsal analiz ise bölgenin direkt olarak müdahale edemediği özellikleri kapsar.

Bu çalışma ile Efes ören yeri ile ilgili yapılan çalışmalara güncel bir katkı sağlamak bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynak olabilecek bir çalışma yapabilmek amaçlanmıştır. Literatüre baktığımızda Özellikle kültür turizmine yönelik çalışmaların azlığı dikkat çekicidir. Bu bakımdan yapılan çalışmalara bakıldığında bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Clark (1997), çalışmasında sürdürülebilir turizm düşüncesinin derinlemesine anlaşılması amacıyla bir sürdürülebilir turizm ölçeği ve modeli oluşturmuştur. Sürdürülebilir turizmi kitle turizminin sürdürülebilir formlara dönüştürmesi amacıyla, sürdürülebilirlik düşüncesinin kavranması olarak tanımlamıştır. Geniş ölçekli bir model olmakla birlikte, kitle turizminin yoğun olduğu, daha geniş boyutlu alanlarda, ülkemiz açısından düşününce olursak deniz-güneş- kum üçlüsüne dayalı turizm hizmeti sunan kıyı kesimlerinde başarıyla uygulanabilecek bir model özelliği sergilemektedir.

Du Cros (2001), çalışmasında kültür mirasının sürdürülebilirliğine yönelik yönetim planlamasının geliştirilmesini önermiştir. Sürdürülebilir kültür mirası için turizm planlamasında iki ana sorun cevaplanması gerektiğini vurgulamıştır. Bunlar; “ turizmin gelişimi açısından en uygun kültür miras alanları nelerdir?” ve “ kültür alanlarının sürdürülebilirlik anlayışı ile yönetmek için en uygun yol hangisidir?” , sorularıdır. Cros kültür turizmi ile turizm gelişimi arasındaki ilişkiyi bir matriks ile açıklamaya ve modellemeye çalışmıştır. Kültür merkezlerine olan yoğun turist ilgisiyle,

kültür alanlarının bu ilgiye direnme gücü arasında bir ilişki kurmuş ve direnme sınırı oranında turizm gelişiminin şekillenmesi gerektiğini belirtmiştir. Sürdürülebilir turizm gelişimi turistik alanın kültürel yapısını korumanın yanında, kaybolmaya yüz tutmuş değerlerin yeniden ortaya çıkarılıp geliştirilmesini de kapsamaktadır.

Çevirgen'in (2003) doktora tezi kapsamında Sürdürülebilir Turizm kapsamında Ekoturizm ve Edremit yöresi için bir model oluşturulmaya çalışılmıştır. Ekoturizm durum analizi yapılmış ve anket tekniği kullanılarak doğa tabanlı turizm aktivitelerine katılan turistlerin profili belirlenmiştir. Uygulanabilir Ekoturizm gelişme modeli kurularak turizm sektörü ile ilgili tüm grup ve örgütlere önerilerde bulunulmuştur.

Durgun'un (2007) çalışmasında Isparta ili turizminin Swot Analizi yapılmıştır. Anket çalışmasının sonucunda elde edilen bulgulara dayanmaktadır. SWOT analizi sonucunda, Isparta turizmin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehdit unsurları tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, Isparta turizmini en güçlü yönleri; zengin tarih, kültür ve tabiat varlıklarına sahip olması ve iklim doğal kaynaklar ve bozulmamış çevresidir. İl turizminin en zayıf yönleri ise; tanıtım ve pazarlama eksikliği, yeterince gelişmemiş turizm bilinci ve yerel yönetimlerin ilgisizliğidir. Ayrıca ilin alternatif turizm türleri için potansiyelinin yüksek olması il turizmini en büyük fırsatı olarak görülürken, kentin turistik imajının zayıf olması Isparta turizminin en büyük tehdit unsuru olarak tespit edilmiştir.

Okumuş' un (2008), Türkiye üzerine yapılan çalışmasında Kültür' ün destinasyonlar üzerinde rekabet edilebilir bir avantaj olup olmadığı araştırılmıştır, gerekli önlemler alındığı takdirde başarılı sürdürülebilir bir avantaj olarak kullanılmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir.

Efeoğlu vd.'nin (2009) çalışmasında Osmaniye ilinin sahip olduğu güçlü ve zayıf yanlar ile dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditler tespit

edilmeye çalışılmıştır. Analiz için gerekli olan veriler anket ve grup toplantılarından sağlanmıştır. Bu kapsamda Osmaniye ilini yakından tanıyacağı umulan il protokolünde yer alan katılımcılardan ve Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi öğretim üyelerinden veriler elde edilmiştir. Ayrıca, bu verileri destekleyecek ilgili çalışmalardan sağlanan ikincil verilerle birincil verilerden elde edilen bulgular desteklenmiştir. SWOT Analizi ile Osmaniye'nin güçlü ve zayıf yanlarıyla fırsat ve tehditlerinden en önemli görülen beş tanesi analiz sonucunda belirlenmiştir. Bu bağlamda Osmaniye'nin öne çıkan güçlü yanlarından ilk beş sırada yer alanlar; “gelişme potansiyeli yüksek organize sanayi bölgesinin varlığı, jeostratejik ve jeoekonomik konum, verimli tarım alanları, ılıman iklim, yerfıstığı üretimi ve pazarlamasında merkez konumda olması” şeklinde sıralanabilmektedir. Zayıf yanlardaki ilk beş; “çarpık kentleşme, gelir düzeyinin az olması, ilin tanıtım yetersizliği, girişimcilik ve yenilikçilik kültürünün oluşmaması, kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği eksikliği” olarak sıralanmıştır. Fırsatlarda; “yeni bir üniversitenin kurulmuş olması, Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın kurulmuş olması, kalkınmada öncelikli illerden olunması, Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi'ne yakınlık ve gelişmekte olan bir olması” en önemli bulunan beş fırsat olarak tespit edilmiştir. Tehditler bölümünde ön plana çıkan beş tehdit: “niteliksiz göç alınmasına rağmen nitelikli göç verilmesi, çevredeki organize sanayi bölgelerinin faaliyete geçecek olması, çevre illerin gelişmişlik düzeyi, 5084 nolu Teşvik Yasası'nın sona eriyor olması ve birinci derecede deprem bölgesinde yer alması” şeklinde sıralanmaktadır.

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak “Gözlem” kullanılmıştır. Gözlem türlerinden “Yapılandırılmamış Alan Çalışması – Katılımlı gözlem” yöntemi kullanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Sürdürülebilir turizm kapsamı çerçevesinde “Swot Analizi” tekniği ile genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

3.5.1. Efes Ören Yerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatları ve Tehditler

Tablo.12. Sürdürülebilir Kültür Turizmi Bakımından Efes Ören Yerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatları ve Tehditler

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none"> • Zengin tarih, kültür ve tabiat varlıkları • Coğrafi konum ve pazara yakınlık • Turizme yönlendirilebilecek işgücünün varlığı • Yöresel festivaller • Yüksek turist potansiyeli • Efes Müzesi • Önemli Hac alanı • Seyahat acentelerinin düzenlediği turlar • Dünya'nın 7 harikasından birine sahip olması • İklim ve doğal ortam • Turizm olgusuna çabuk uyum sağlayabilecek bir nüfusa sahip olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterli tanıtım ve pazarlamanın yapılamaması • Turizm bilincinin yeterince gelişmemiş olması • Kısa süreli ziyaret yapılması • Yeterli Finansman sağlanamaması • Ziyaretçilerin tam olarak yönlendirilememesi • Kültürel yapıların zarar görmesi • Kazı çalışmalarının sürekli ve istikrarlı bir şekilde sürdürülememesi • Tanıtma ve pazarlamaya ayrılan kaynakların yetersizliği • Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasında yeterli özenin gösterilememesi
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> • Tarih ve Kültür turizmine olan ilginin artması • Alternatif turizm türleri için potansiyelin yüksekliği • Doğal değerleri • Kültürel değerleri • Büyük şehirlere yakınlığı • Ege bölgesinin artan çekiciliği • Büyüyen Dünya Turizminin etkisi • Yamaç evlerin doğal şartlardan korunması amacıyla üzerinin kapatılıp koruma altına alınması • Müze Kart Uygulaması • Efes in ışıklandırılması • Efes çevresindeki doğa sporları faaliyetlerinin geliştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kirlilik • Denetim Azlığı • Ziyaretçilerin sebep olduğu tahribat • Orijinal yapıdan uzaklaşarak yapılan restorasyon çalışmaları • Özelleştirme • Peyzajı bozan yapılar • Aşırı kalabalık • Turistlere bakış açısının değişmesi • Ticari zihniyet • Yangın riski • Tur Programlarının belirli dönemlerde yoğunlaşması

3.5.1.1 Efes Ören Yerinin Güçlü Yönleri

Konumu: İzmir, Kuşadası, Aydın' a yakınlık çok fazla talep olmasını yaratmaktadır.

Önemli Hac Alanı: Efes Ören yeri yakınındaki Meryemana Evi pek çok turistin hacı olmak için bu yöreye gelmesini sağlamaktadır.

Mevcut turlar: Tur operatörleri ve seyahat acenteleri tarafından organize edilen, Efes ve Meryemana turları sürekliliği olan ve çok sayıda ziyaretçi çeken aktivitelerdir.

Dünya' nın 7 Harikasından birine sahip olması: Efes ören yeri yakınındaki ve ilk yerleşim yerlerinden biri olan Artemis tapınağı yüksek oranda ziyaretçi çeken bir kültürel değerdir.

Eşsiz Tarihi Değerleri: Efes Antik Kilisesi, St. John Kilisesi dünyaca ünlü eserlerdir.

Doğa Güzellikleri ve Ormanları: Efes ve çevresindeki Kızılcım bitki dokusu ve doğal yaşamı Efes te pek çok doğal aktiviteye imkân tanımaktadır.

Festivaller: Deve güreşi festivali, Selçuk Kurtuluş Şenlikleri, Selçuk Efes Kültür ve Sanat Festivali, Ayin Törenleri gibi festivaller hem turist sayısını arttırıcı hem de reklam ve tanıtım sağlayan organizasyonlardır.

Yüksek Turist Potansiyeli: Efes Ören yeri ve çevresi senelik 2 milyonu aşkın turist ziyarette bulunmaktadır.

Türkiye'nin en önemli 2. Müzesi: Selçuk müzesi sergilediği eserlerle çok fazla ziyaretçi çeken ve her geçen gün arşivini büyüten ve genişleten bir müzedir.

3.5.1.2 Efes Ören Yerinin Zayıf Yönleri

Tanıtım ve Pazarlamanın Yapılamaması: Efes ören yerinin potansiyelinin altında ziyaretçi sayısına sahip olmasının en büyük sebebi, Efes' in Kuşadası'na dâhil olduğunu zannetmesi tanıtım eksikliğini gösterir.

Turizm Bilincinin Yeterince Gelişmemiş Olması: Son derece güçlü bir tarihi ve kültürel zenginlik Kaynağı olan Efes Ören yeri' nin sürekliliğinin sağlanması için, öneminin ve değerinin tam anlamıyla anlaşılması, ziyaretçileri sadece bir gelir kaynağı görmektense onları bir elçi olarak kabul etmek bu bilincin oluşması için son derece önemlidir.

Kazı çalışmalarının sürekli ve istikrarlı bir şekilde sürdürülememesi: İlk kazılar İngiliz Mühendis J. Turtle Wood tarafından, İngiliz Müzesi' nin katkılarıyla Artemis Tapınağı çevresinde yapılmıştır. İlk bilimsel kazılara ise Avusturya kazı ekibi tarafından Otto Benndorf başkanlığında 1895 yılında başlanmıştır. Daha sonra Avusturyalı Profesör Fritz Krinzinger tarafından 10 yıl boyunca kazı çalışmaları yönetilen Efes Antik Kenti şuanda Efes Müze Müdürü Cengiz Topal başkanlığında devam ettirilmektedir. Efes ören yerinde ki çalışmalar 113 yıldır devam ettirilmesine rağmen bir istikrarın gözlenemediği açıktır.

Yeterli Finansman Sağlanamaması: Efes ören yeri ve çevresinde ki diğer kültürel varlıkların ziyareti için ödenen giriş ücretlerinin büyük bir çoğunluğu Kültür ve Turizm Bakanlığına gitmektedir. Kaynak yaratmaya yönelik olarak kazanılan bu gelirlerin büyük bir kısmının kullanılamaması son derece düşündürücü ve üzüntü vericidir.

Ziyaretçilerin Tam Olarak Yönlendirilememesi: Efes Ören yeri ve çevresine gelen turistler nereye gideceğini bilememekte ve gezdiği yerler hakkında tam bilgi sahibi olamamaktadırlar. Yerel yönetimler tarafından Yönlendirici tabela ve afişlerin asılması, çeşitli el kitapçıkları verilmesi daha verimli ziyaretler gerçekleştirilmesine yardımcı olacaktır.

Kültürel Yapıların Zarar Görmesi: Yüksek turizm potansiyeline sahip Efes ören yeri ve civarının, yüksek ziyaretçi grupları tarafından ziyaret edilmesi bu kültürel değerlerin yıpranmasına ve zarar görmesine yol açmaktadır. Ziyaretçi grupları tarihi varlıklar arasında dikkatsizce yürüyüp dokunmaları, üzerlerine basmaları büyük yıpratıcı etkiler oluşturur. Yüksek güvenlik önlemleri alınması gerekmektedir.

Kısa süreli ziyaretlerin yapılması: Yoğun ve sürekli ziyaretlerin yapılması, ziyaretçiler için belirli yürüme parkurlarının bulunmaması, düzensiz ve isteklerine göre hareket etmeleri, ziyaretlerini sınırlandırılmış süreler içerisinde bitirme çabaları Efes ören yeri ve çevresinde yıpratıcı, düzen bozucu etkiler yaratmaktadır.

3.5.1.3. Sürdürülebilir Turizm Bakımından Efes Ören Yerinin Fırsatları

Büyüyen Dünya Turizminin Etkisi: Küreselleşmenin etkisiyle, hızlı ve güçlü iletişim ve ulaşımın artması, insanları yaşadıkları ortamların dışına çıkmaya zorlamıştır. Böylece turizm faaliyetleri gün geçtikçe hareketlilik kazanmıştır.

Tarih ve Kültür Turizmine olan ilginin atması: Seyahat ve tatil anlayışı fikrinin değişmesi, tarihi ve kültürel varlıklara olan ilgiyi zamanla daha da arttırmaktadır.

Alternatif Turizm Türlerin için Potansiyelin Yüksekliği: Pek çok turizm türünün uygulanması için geniş ve uygun bir kültüre ve çevreye sahiptir. Doğa sporları için bisiklet turları düzenlenebilir, trekking yapılabilir. Meryemana evi ve St. John hac turizmi açısından son derece yüksek talep görmektedir.

Büyük şehirlere yakınlık: Ulaşım açısından son derece önemli bir alanda yer alması, İzmir havaalanına, limanına; Kuşadası uluslar arası limanına yakınlık Efes ören yeri ve çevresi için son derece önemli bir fırsattır.

Ege Bölgesinin artan çekiciliği: Akdeniz bölgelerine olan yüksek talep ve zamanla azalan ilgi, talebin zamanla Ege bölgesi ve civarına kaymasına neden olmaktadır.

Yamaç evlerindeki restorasyon çalışmaları: Efes ören yeri içerisinde yer alan yamaç evler uzun süren restorasyon çalışmaları sonucunda ziyarete açılmıştır. Doğanın ve çevrenin zararlı etkilerinden korumak amacıyla da üzerleri çelik konstruksiyonlar la kapatılmıştır. Eşsiz mozaik ve fresklerle bezenmiş bir güzelliğe sahip olan yamaç evler, gün geçtikçe talebin artması için önemli bir fırsat olarak kabul edilmektedir.

Müze Kart Uygulaması: Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan Müze kart ile ziyaretçiler ülkemizde ki sayısız ören yeri ve müze girişlerini kolayca gerçekleştirme fırsatı bulabilmektedirler. Bu karta ödenen belirli bir ücret dâhilinde daha ekonomik ve kolay ziyaretler gerçekleştirebilmektedirler.

Yüksek Ziyaretçi Oranı ve Tanınmışlık: Her yıl 2 milyondan fazla ziyaretçi kitlesine sahip olan Efes ören yeri sahip olduğu tüm ihtişamıyla gün geçtikçe dünyanın her ülkesinde tanınma fırsatını yakalamaktadır.

3.5.1.4 Efes Ören Yerinde Sürdürülebilir Turizme Yönelik Tehditler:

Kirlilik: Sahip olunan bu değerler, yüksek ziyaretçi oranı ve turizm bilincinin yerleşmemesi nedeniyle kirlenmektedir. Yeterli çevre temizliği ve düzeni sağlanamaması son derece önemli zararlara yol açmaktadır.

Denetim Azlığı Yerel yönetim ve belediyelere önemli sorumluluklar düşmektedir. Efes ören yeri ve çevresinde denetim ve güvenlik önlemlerinin azlığı yüksek oranda kirlilik ve tahribe yol açmaktadır. Ayrıca bazı ziyaretçi kitleleri tarafından tarihi eserlerin hırsızlığı da önemli bir darbe niteliğindedir.

Ziyaretçilerin sebep olduğu tahribat: Ziyaretçileri ören yeri ve civarını gezerken yarattıkları kirlilik ve tahribat tehlikeli boyutlara ulaşmakta ve şu anki koruma önlemleri turist artışı karşısında gün geçtikçe yetersiz kalmaktadır.

Orijinal Yapılardan Uzaklaşarak Yapılan Restorasyon Çalışmaları: Efes ören yeri içerisindeki bazı alanlarda yapılan onarım çalışmalarının, yapının orijinal halinden uzaklaştırılmış şekilde son derece başarısız olduğu gözlenmektedir (Domitianus çeşmesi ve tapınağı, Memmius yapısı).

Peyzajı bozan yapılar: Efes ören yeri ve çevresindeki alanlardaki yapılardan bir kısmı görüntü kirliliğine yol açmaktadır. Özellikle ören yeri giriş ve çıkışında yer alan dükkanlar son derece olumsuz bir görüntü sergilemektedir.

Tur Programlarının Belirli Dönemlerde Yoğunlaşması: Tur operatörleri ve seyahat acenteleri tarafından organize edilen kültürel ziyaretlerin özellikle yaz döneminde yoğunlaşması aşırı kalabalığa doğal olarak ta yıpranma ve tahribata yol açmaktadır.

Aşırı Kalabalık: Turizm faaliyetlerin tüm yıl boyunca yayılması kültürel ve tarihi değerlerimizin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından son derece önemlidir.

Turistlere bakış açısının değişmesi: Turizm faaliyetlerinde bulunan ve özellikle kültürel turizm hareketlerine katılan ziyaretçilerin birer turizm elçisi olduğu unutulmamalıdır.

Ticari zihniyet: Ören yeri ve civarındaki çeşitli turistik işletmelerin ısrarcı satış teknikleri olumsuz bir turistik imaj yaratmaktadır.

Yangın riski: Tarihsel çevreyi yok edebilecek unsurlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaz dönemlerindeki yüksek sıcaklıklar ve kuru rüzgar bu tahribatı daha da arttırmaktadır. Özellikle ülkemizde ki arazi engebeliği engelleyici önlemler alınmasında önemli bir sorun oluşturmaktadır. Çıkabilecek orman yangınlarını söndürmenin güçlüğü ve vereceği tahribatın çok büyük boyutlara ulaşabileceği düşünüldüğünde, en iyi yolun yangın riskine karşı önlemlerin alınması ve taviz verilmeden uygulanması olduğu görülmektedir.

3.6 EFES ÖREN YERİNDE GÜNCEL GELİŞMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Efes Ören Yerinin Türkiye Turizminde son derece önemli bir çekim merkezi olması çeşitli atılım ve çalışmaları da beraberinde getirmiştir. İlk kazılar 1869 yılında İngiliz Mühendis J. Turtle Wood tarafından British Museum' un katkılarıyla Artemis Tapınağı' nda yapılmıştır. Bugün Londrada British Museum' da bulunan eserler ve tapınağa ait ünlü hazineler bu dönemde bulunur. İlk kez 1895' te Otto Benndorf başkanlığındaki Avusturya kazı ekibiyle başlanan düzenli, bilimsel kazılar ve restorasyon çalışmaları halen devam ettirilmektedir (Atlas 2006: 5)

Efes' teki kazılar 113 yıldır Türk ve Avusturyalı arkeologlar tarafından yapılıyor. S Ordinaryüs Profesör Fritz Krinzinger, 10 yıl boyunca bu kazılara başkanlık etmişti. Görevinin bitmesiyle Avusturya Arkeoloji Enstitüsü, Krinzinger'in yerine 27 Aralık 2007'de Doç. Dr. Sabine Ladsteatter'i önerdi. Fakat yaşanan sıkıntılar nedeniyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın aldığı kararla; Efes' teki kazılara Müze Müdürü Cengiz Topal başkanlığında bir danışman eşliğinde devam edilmesini uygun görüldü (www.kusadasidegisim.org/efes-antik-kenti , 2010).

Uzun süren çalışmalar sonucunda Selçuk Belediyesi tarafından “ Efes Antik Kenti Koruma Amaçlı İmar Planları” tamamlandı ve bu planlar İzmir Büyükşehir Belediyesine Teslim edildi. Bu çalışma kapsamında: Efes Antik Tiyatronun güney kapısını güçlendirme, güney kapısının çelik yapı elemanları kullanılarak sağlamlaştırılması için kazı başkanlarının önerileri doğrultusunda 2 adet güçlendirme projesi hazırlatıldı. Tiyatro binasının tadilat, elektrik projesi, onarım ve restorasyonu için gerekli olan statik raporlar hazırlanıp uygulamaya konuldu.

Türkiye' nin dev firmaların arasında yer alan kültür ve sanata katkılarıyla bilinen; Borusan, Eczacıbaşı ve Doğuş Holding Efes İçin birleşti. Efes kentini yaşatmak için Efes Vakfı çatısı altında bir araya geldiler.1 milyon dolarlık bütçeyle kurulan Efes Vakfı, kentteki kazı çalışmaları ve uluslar arası tanıtıma destek verecek. Yılda 2 milyon kişinin ziyaret ettiği Efes'in devlet bütçesine sağladığı katkı 40 milyon lira düzeyindedir. Bakanlık antik kentlerin bakımı, korunması ve kazı çalışmaları için 24 milyon lira ayırdığını ve Efes ören yeri için verilen paranın 2 milyon lira düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Fakat bu paranın büyük bir kısmının güvenlik, temizlik ve personel giderlerine ayrıldığı belirtilmiştir.

Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı, "Müze ve Ören yerlerinin Gişelerinin İşletimi, Giriş Kontrol Sistemlerinin Modernizasyonu ve Yönetim İşleri" için ihaleye çıktı. CerModern'de basın toplantısı düzenleyen Ertuğrul Günay, kitle turizminin marka değerini artırmak için ören yerleri ve müzelerin fiziki altyapısını iyileştirmeye çalıştıklarını söyledi. Bu nedenle

müze ve örenyeri gişeleriyle ilgili modernizasyon çalışması başlattıklarını anlatan Günay, "devrim" olarak nitelediği uygulama ile gişelerden yüksek gelir elde etmeye çalışacaklarını kaydetti.

Temel amacın modern sistemler, nitelikli insan kaynağı ve pazarlama ile müze ve ören yerlerinde ziyaret ve gelir artışının sağlanması olduğu belirtilen ihale ile "Müze girişlerinde otomatik makineler ile bilet, Şehir kartı ve Müze kart satışı yapılması, mobil telefon ve internet üzerinden ödeme ve satış yapılması, yabancı para ve kredi kartı ile satış yapılması, ziyaretçilerin gerçek zamanlı olarak kaydının tutulması" hedeflenmektedir(<http://www.egeninsesi.com>, 2010).

Ülkemizin en önemli antik kent merkezlerinden olan ve Selçuk İlçesi sınırları içinde bulunan Efes antik kentinin hediyelik eşya satış mağazaları işletmesi özelleştirme sonrası Bilintur (Bilkent Turizm İnşaat Yatırım ve Ticaret A.Ş.) tarafından alındı. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 56 müze ve ören yerinin satış noktalarını özelleştirme ihalesini kazanmış ve 2010 Haziran ayından bu yana Efes Antik Kentinin alt ve üst giriş kapılarına inşa ettiği hediyelik eşya satış mağazalarında faaliyetini sürdürmektedir. Ören yeri ve müzelerde satış noktalarının özelleştirilmesi sonrası, dünya mirası listesinde bulunan Efes antik kenti içine kafeterya yapılması tartışma yaratmıştır.

Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİM) 28 Nisan 2010 tarihinde satış mağazalarının inşası için ve faaliyete geçirilmesi için Koruma Bölge Kurulu'na başvurmuş ve Bölge Kurulu'nun 30 Nisan 2010 tarihli kararıyla şartlı izinlerini almıştı.

Kurul kararında; "Kafe ünitelerinin çevre ve görüntü kirliliğine sebep olmaması için Efes ören yerinde herhangi bir yiyecek üretimi yapılmaması, sadece hijyen koşullarda hazırlanmış paketli gıdaların satılması, kapalı alan dışında masa, sandalye, buzdolabı, gölgelik gibi unsurların bulunmaması, yapılacak denetimlerde onaylanan projeye aykırı bulunması durumunda

kaldırılabilirliğine, gişeler dahil ünitelerin temelsiz, zemine müdahalesiz ve sökülebilir olması şartını belirtmiş ve “Efes Antik Kenti Koruma Amaçlı İmar Planı’nın yürürlüğe girmesi ve bu plana uygun olarak hazırlanacak çevre düzenleme projesi tamamlanıncaya kadar geçici olarak yapılması koşullarıyla uygun olduğuna karar vermişti. Bilintur Şirketi, Kurul Kararına aykırı olmasına rağmen mağazaların etrafındaki zemini yükselterek kilit parke taşla döşedi. Üst kapı girişine taştan merdivenler yaptı. Üst kapıdaki mağaza önüne görüntü kirliliğine yol açacak buzdolabı, masa ve gölgelik şemsiye koymuştur.

Birinci Derecede Arkeolojik Sit alanlarında; kişi kendi tapulu arazisine bir ağaç bile dikemez, su borusu döşemek için bir kazma bile vuramaz iken, DÖSİM ve Bilintur Şirketi tarafından yapılan bu uygulamalara nasıl izin verildiği büyük bir tartışma konusudur. İzmir 2 No’lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun bu kararı alması son derece şaşırtıcıdır. Özelleştirme ile “yağma kültürü” anlayışının ortaya çıktığı açıkça görülmektedir (www.sondakika.com/haber-selcuk-2010).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürdürülebilir Turizmin ortaya çıkışı, gelişimi, amaçları ve ilkelerinin kapsamlı bir şekilde önceki bölümlerde incelenmesi sonucu, sürdürülebilir turizm ile ilgili sonuçlarının ve önerilerin yer aldığı dördüncü bölümde çalışmanın amacına ulaşıldığı düşünülmektedir. Bu bakımdan, bu kısımda Sürdürülebilir Turizmin sağlanması için izlenilmesi gereken yol, benimsenmesi gereken ilkeler ve başarı koşulları yer almaktadır. Ayrıca bu kısımda turizm ile ilgili kurum ve kuruluşlara öneriler sunulmaktadır.

Sürdürülebilir Turizm, günümüz turistleri ve yerel toplumlarının her açıdan gereksinimlerini karşılarken öte yandan gelecek için korumacılığı ve fırsatların artırılmasını öne süren bir yaklaşımdır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, sürdürülebilir turizmin sağlanmasında toplumun ihtiyaçlarının yanın da gelecek nesillerin de ihtiyaçlarının göz ardı edilmemesi gerekliliğidir.

Çalışmanın ana sahası olarak seçilen yöre Efes ören yeridir. Gerek tarihi ve kültürel değerleri, gerekse doğal yapısı bakımından ülkemizin değeri yükselen tarihi merkezlerindedir. Efes ören yeri kültürel değerler kapasitesinin çok altında bir turizm hizmeti vermektedir. Bunun genel sebebi sürekli bir turizm pazarını yaratamamak, gereken önemin verilmemesi, yanlış stratejik yaklaşım ve plansızlık gibi nedenlerdir. Bunların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Efes ören yerinin turizm potansiyeli sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin çok altındadır ve bu nedenle turizm den istenilen payı alamamaktadır.

Sürdürülebilir Turizmin Kültür Turizmi üzerinde etkileri incelenirken en önemli noktalardan bir tanesi güçlü bir imaj yaratmaktır. Kültürel mekânların pazarlanmasında kültürel turizm çekiciliğine sahip alanın sağlam

bir kültürel imaja sahip olması son derece önemlidir. Kültürel mekânların pazarlanmasında imaja katkısı açısından belirtilen şu üç sorunun cevabı aranmalıdır (ICOMOS ve WTO 1993' den Aktaran Oter ve Ozdogan 2005: 136):

- Kültürel alanın değerleri ve özellikleri güncel ve geçmiş pazarlama planlarında yer alıyor mu? Yoksa bu bilgiler oluşturulmalıdır.
- Daha geniş kapsamlı ticari reklam kampanyalarına ihtiyaç var mı? İstenilen turistler kimler ve onlar gelmiyorsa neler yapılacaktır.
- Eğer kültürel alanın tanıtıma ihtiyacı varsa ana imaj ne olmalıdır? Örneğin: Evrensel değeri, belli bir din için değeri, kalitesi, belli bir uygarlık için değeri.

Yukarıda belirtildiği gibi en önemli husus sağlam bir imaj oluşturulması ve oluşturan bu imaj çerçevesinde etkin bir planlama ve pazarlama hareketliliğine başlamak ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

Literatürde 'Sürdürülebilir Turizm' ile ilgili çeşitli örnek çalışmalar bulunmasına karşın, sürdürülebilirliğin 'Kültür Turizmi' açısından değerlendirilmesinin literatürde olan boşluğu doldurduğu düşünülmektedir. Bu araştırma sonuçlarına bağlı olarak sektördeki kurum ve kuruluşlara, Sürdürülebilir Turizm ve özellikle Sürdürülebilir Kültür Turizmi konusunda araştırma yapacak akademisyenlere bazı önerilerde bulunmak gerekebilir.

Bir plan dâhilinde sürdürülebilir bir turizm gelişiminin başarılı olabilmesi için her şeyden önce işbirliği ve uyuma bağlıdır. Turizm yapısını oluşturan tüm örgütlerin fikir alışverişinde bulunması ve işbirliğine gitmesi gerekmektedir.

Buradaki en önemli görev Turizm Bakanlığının ve yerel Yönetimlerinin birlikte hareket etmesiyle sağlanabilir. Bu kültürel ve tarihi değerlerin korunmasında yeterli özenin gösterilmesi, turizm bilincinin tam

anlamıyla kavranması ve kavratılması son derece önemlidir. Unutulmamalıdır ki, sahip olduğumuz bu değerler, birer gelir kaynağıdır. Bu kaynaklardan uzun dönemde faydalanabilmek için en kısa zamanda çeşitli atılımların uygulanmaya başlanması gerekmektedir. Ören yerinin mevcut durumunun ve sorunlarının belirlenmesi ilk adım olarak kabul edilmektedir.

Sahip olduğumuz bu hazinenin sadece bir gelir kaynağı olduğu düşüncesi sahip olunan ticari zihniyet anlayışı da gün geçtikçe büyük yağma etkisine yol açmaktadır. Özel işletmelerin ticari çıkarları uğruna Efes Ören yeri ve çevresindeki tahribatı daha etkili bir turizm anlayışının aksine büyük oranda tahriplere yol açmaktadır. Yüksek kazançlar uğruna arkeolojik sit alanlarından kazanç elde etmeye çalışmak, geri dönülemez bir yağma kültürünün oluşumuna yol açacaktır. Kontrol seviyesinin en yüksek seviyeye çıkartılması gerekmektedir.

Kültürel turizm faaliyetlerinin tüm yıl boyunca sürdürülebilirliğinin sağlanması, mevsimsel yoğunlaşmasının önlenmesi açısından son derece önemlidir. Efes Ören yeri ve civarındaki ziyaretlerin özellikle Nisan- Ekim ayları arasında yoğunlaşması, aşırı kalabalık ve ziyaretçilerin sebep olduğu bir tahribata yol açmaktadır. Turizm faaliyetlerinin mevsimselliğinin önlenmesi özellikle tur programlarının tüm yıl boyunca yayılması daha etkin ve güçlü bir turizm bilincinin oluşmasını sağlayacaktır. Bu açıdan yaz dönemlerinde artan talepleri, yılın diğer dönemlerinde değerlendirilebilir. Sezon dışı dönemlerde düşük giriş fiyatları belirlenmesi hem tur operatörleri, hem de ziyaretçiler için bir çekicilik unsuru olarak yaratılabilir. Tur programları haftanın her gününe dağıtılabilir. Genellikle hafta içi ziyaretçi sayılarının artışı, ören yeri ziyaret günlerinin değiştirilmesiyle önlenir. Ayrıca Efes Ören yerinin ışıklandırılması ziyaret saatlerinin farklılaştırılması için bir avantaj olarak kullanılabilir ve belirli saatler arası daha uygun giriş ücretleri ile daha çekici hale getirilebilir.

Bölgenin gelişim sürecinin izlenmesi açısından Efes ören yerine tur düzenleyenlerle ilgili istatistikler tutularak gerekli veri bankalarının oluşturulması kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması açısından son derece önemlidir. Efes Müze Müdürlüğü ören yeri istatistiklerinin sürekli kontrolü ve güncellenmesi için bir web sitesi oluşturabilir.

Efes Ören yeri en önemli kültür hazinelerinden biri olmasının yanında, diğer turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği bir yapıya sahiptir. Özellikle İnanç Turizmi açısından son derece önemlidir. Üç farklı dinin bir bütün oluşturduğu çevreye sahiptir. Dünyanın 7 harikasından biri olan Artemis Tapınağı' nın varlığı son derece önemlidir. Hıristiyanlık, İslamiyet ve Paganizm inançlarının oluşturduğu bir kültüre sahiptir. St. John, Meryemana Evi; İsa bey Camii; Artemis Tapınağı bunun en güzel örnekleridir. Bu turizm potansiyellerinin daha etkin bir tanıtımla çekicilikleri artırılmalıdır. Sahip olduğumuz turizm potansiyelinin en üst seviyede kullanılmasını sağlamak için daha güçlü bir tanıtım programı çok daha etkili olacaktır.

Dünya Turizm Örgütü (WTO)' nun hazırladığı Ajanda 21' e göre devlet birimlerinin ve yerel turizm otorite ve temsilcilerinin sorumlulukları dokuz öncelikli alana ayrılmıştır (OMT, WTO, BTO 1996: 38- 52). Buradaki genel amaç; Sürdürülebilir bir turizm programını yapılandırmaktır.

- Mevcut düzenleyici ekonomik ve gönüllü yapısını, sürdürülebilir turizmi sağlamak amacıyla kapasiteleri belirlemek,
- Organizasyon çalışmalarında ekonomik, toplumsal ve çevresel faktörlerin dahiliyetini belirlemek,
- Eğitim, bilgilendirme ve halkın farkındalığı,
- Sürdürülebilir turizm planlaması için planlama,
- Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin arasında bilgi, beceri ve teknoloji akımını sağlamak,
- Topluluktaki tüm sektörlerin katılımının sağlanması,
- Kendi alanlarında yeni turizm ürünlerinin oluşturulması,

- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında gidişinin ölçülmesi,
- Sürdürülebilir kalkınma için iş bölümü yapılması,

Turizmin faydalarının farkında olan ve bu konuda yatırımlar yapan bir Ülkenin, turizmin beraberinde taşıdığı yerel olumsuz etkilerinin en aza indirebilmesi ve gelecek nesillere yaşanabilir bir fiziksel, toplumsal ve ekonomik ortam bırakabilmesi için sürdürülebilir turizm politikaları belirlemeli ve bu politikaların hayata geçirilmesi için gerekli düzenlemeleri ve denetimleri yapma görevini yerine getirmelidir. Eğer devlet güçlü ve sürdürülebilir turizm yapılanmasını yok sayar ve bunu uygulamazsa, turistik bölgelerin özel çekicilikleri, sınırlı çevre bilinci ve bölge halkının sosyo ekonomik ihtiyaçları ile yavaş yavaş azalacaktır.

Merkezi ve yerel yönetimler kadar turizm sektöründe etkili olan, hizmet veren örgütlere de önemli görevler düşmektedir. Bu örgütler devletin sürdürülebilir turizm ile ilgili icraatlarını takip etmeli, sürdürülebilirliğe aykırı düşen durumlarda kamuoyu oluşturmalıdırlar. Sürdürülebilir turizmin gelişimi için, sürekli destek vermeleri gerekmektedir. Sosyal sorumluluk projelerinde yer alabilirler. Sürdürülebilirlik çevre bilinci ve duyarlılığı ile başlamakta, sorumluluk bilinci ile gelişmekte ve ancak bu sayede ekonomik kazanç sağlamaktadır. Kontrolsüz turizm gelişimi varsa karşı çıkmalıdırlar. Ayrıca bu örgütlerin sürdürülebilir turizme ilişkin sorunlara çözüm bulmada diğer kuruluşlarla iletişim kurmaları ve devletin uygulayacağı programların hazırlanmasında, standartların belirlenmesinde teknik destek vermeleri gerekmektedir (Swarbrooke 1999: 119). Tur operatörleri bu desteklerini hem finansal açıdan projelere yardımcı olarak, hem de çeşitli burs programları ile sağlayabilirler. Özellikle ülkemizde turizm sektöründe hizmet veren kuruluşların oluşturdukları grupların birlikte hareket etmeleri son derece önemlidir. Özellikle Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB)' nin bu konuda öncü olarak hareket etmesi gerekmektedir.

Tur operatörlerinin en baş sorumluluğu yerel kültüre saygılı olmak ve müşterilere sundukları bilgiler ile onların çevresel ve kültürel bilincini geliştirerek ve aktivitelerini o şekilde yönlendirmektir.

Bu anlayış içerisinde turizm yatırımcılarının sürdürülebilirliğin sağlanması konusunda çeşitli görevler üstlenmeleri gerekmektedir. Öncelikle ‘sürdürülebilirlik’ kavramının içeriği ve gerektirdikleri konusunda haberdar ve bilinçli olmaları gerekmektedir. Çünkü gereken bilinç düzeyi oluşturulduğunda, turizm yatırımcıları sürdürülebilirliğin sağlanması için tüm imkânlarını seferber edecek bir gruptur. Turist akımı ancak kaynakların sürdürülebilirliği ile devamlı kılınabilir.

Sürdürülebilir bir turizm faaliyetinin sağlanması için, gerçekleştiği yöredeki yerel halkın turizme bakış açıları son derece önemlidir. Turizmin gelişmesiyle birlikte yerel halk, turizmin ekonomik faydalarının artılarıyla ve bilgisizlik nedeniyle sahip oldukları değerlerin bir fiil tüketicisi konumuna gelmektedirler. Tarım alanlarının yapılaştırılması, fiziksel, toplumsal ve psikolojik kapasiteleri aşan kullanımların oluşturulması ve benzeri eğilimler turistik bölgenin çekiciliklerini yitirmelerini yol açtığı gibi, geleneksel ekonomilerin de kaybına yol açmaktadır. Yerel halk, yaşadığı bölgenin doğal ve kültürel değerleri sayesinde ekonomik bir gelir elde ettiği zaman kısa sürede bu değerlerin koruyucusu olacaktır (Baş 1996: 342). Ancak bu konuda bölge halkının yaşayabilecekleri en büyük yetersizliği, turizm ve beraberinde turizmin sürdürülebilirliği konusundaki bilgisizlikleridir. Eğer bölge halkı bu konuda bilgilendirilir ve gerekli çalışmaların ve örgütlenmelerin içerisinde dahil edilirse; turizmin getireceği ekonomik artılardan yararlanma eğilimlerinin yanı sıra, kaynakların korunması konusunda da hassas olacaklardır.

Yöreye turist olarak gelen yerli ve yabancılara da sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli görevler düşmektedir. Gidilen ülke toplumlarının tarihi, kültürü ve doğal mirası hakkında bilgi edinmeleri ve bu değerlere saygılı davranmaları gerekmektedir. Kültüre ve çevreye duyarlı bir şekilde seyahat etmek, yerel ve doğal çevreyi tahrip edecek ve ev sahibi toplumu

rahatsız edecek uyumsuz davranışlardan kaçınmaları gerekmektedir. Sonuç olarak gidilen ülkedeki kaynakların korunmasını desteklemeleri gerekmektedir. Özellikle yabancı turistlerin ziyaretleri süresince çeşitli tur programlarında profesyonel turist rehberleri eşlik etmektedir. Hem ülkemizin tanıtımı hem de olumlu bir imaj yaratılması açısından son derece önemli bir görev üstlenmektedirler. Gerekli olan durumlarda çeşitli uyarılarda bulunmaları, sahip olduğumuz doğal, kültürel ve tarihi değerlerin önemini bir kez daha hatırlatmak sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

Sürdürülebilirliğin başarıya ulaşabilmesi için her açıdan sürdürülebilirlik sağlandığında daha etkili olacağı unutulmamalıdır. Konu kapsamında yapılan araştırma azlığına karşılık bu konuda araştırma sayısının arttırılması önerilmektedir. Sürdürülebilir Turizm de başarıya ulaşabilmek için daha önce yapılan planlama ve düzenlemeler incelenip, avantaj ve dezavantajlar daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilir. Yukarıda belirtilen önerilerin gerçekleştirilmesi Efes ören yeri ve civarında sürdürülebilir kültür turizminin sağlanması açısından son derece gereklidir. Ayrıca sürdürülebilirliğin sağlanması açısından gerekli yasal düzenlemelerin yapılarak faaliyetlerin sürekli izlenmesi ve kontrolünü sağlayacak bir sistemin kurulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alvarez, M. ve Korzay, M. (2008). The Relationship Between Historical And Cultural Knowledge And Perceptions of Turkey As A Tourism Destination. *International Tourism Conference* . ss. 124- 138. Alanya, 05- 09 November.

Akış, S. (1999). Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* Mart Haziran, 36- 47.

Akurgal, E. (2000). *Anadolu Uygarlıkları*. İzmir: Kültür Yayınları.

Altun, F. (2002). *Modernleşme Kavramı: Eleştirel Bir Giriş*, İstanbul: Yöneliş Yayınları.

Asafu- Adjaye, J. (2005). *Enviromental Economics for Non- Economistis: Techniques and Policies for Sustainable Development*, New Jersey: World Scienctific Publishing Company.

Ataç, İ. (1986). Turizm ve Çevre İlişkilerine Teorik Yaklaşım, *Çevre 86 Sempozyumu*. Ss. 2-5. İzmir, 1-9 Haziran

Avcıkurt, C. (1996). Turizm ve Sürdürülebilirlik. *Adnan Menderes Üniversitesi Kuşadası Belediyesi, I. Uluslar arası ve VII. Ulusal Turizm Kongresi*. 29 Kasım- 3 Aralık

Avcıkurt, C. (2003). *Turizm Sosyolojisi*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Avusturalya Arkeoloji Enstitüsü ve Selçuk Efes Müzesi. (2000). *Efes Rehberi*, İstanbul: Ege Yayınları.

Aziz, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri* Nobel Yayın 4. Basım

Bailey , K.D. (1982). *Methods of Social Research*. New York.: The Free Press. Yıldırım ve Şimşek. (2003). “ *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teknikleri.*” Ankara : Seçkin Yayıncılık. 3.baskı s.125

Barth, H.- G. (1991). Çevre Politikası ve Ekolojiye Yönelik Planlama Enstürmanı Olarak Çevresel Etki Değerlendirme. *Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)* .İçinde: O. Uslu (Editör)TÇSV Yayını (ss.17- 42). Ankara: Önder Matbaa.

Baş, İ. D., (1996). Sürdürülebilir Turizmin Hayata Geçirilmesi İçin Aktivite Olması Gereken Dinamikler ve İşlevleri Model Çalışması, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, *19. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi*. İstanbul

Batman, O. ve Oğuz, Ç. (2008). Kültür Turizmi. İçinde: N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt (Editörler), *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi* (189-208). Ankara: Nobel Yayın.

Berberoğlu, G. (1991). *Karşılaştırmalı Yöntem*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İİB Yayınları.

Berriane, M. (1999). *Tourism, Culture and Development in the Arab Region / Supporting Culture To Develop Tourism, Developing Tourism To Support Culture.*

Bery, S. ve Ladkin, A. (1997). Sustainable Tourism: A Reoginal Perspective. *Tourism Management*, Volume: 18, Issue:7: 433-440.

Blake, C., E. (1997). *Biblical Sites In Turkey*. İstanbul: Sev Yayıncılık.

Bramvell, B. ve Lane, B. (1993). Sustainable Tourism: An Envolling Global Approach, *Journal of Sustainable Tourism*. 1(1).

Bramwell, Bill vd.(1996). *Sustainable Tourism Management: Principles and Practice*, Tilburg University Press . Netherlands

Braden, P. ve Wiener, L. (1980). *Bringing Travel, Tourism and Culture Resource Activities in Harmony With Regional Economic Development Tourism Marketing and Management Issues*. George Washington University. Washington.

Burns, M. P., ve Holden, A. (1995). *Tourism: New Perspective*, London: Prentice Hall.

Burr, S., (1995). *What research says about sustainable tourism development” Parks & Recreation*, Vol. 30, No. 9.

Büyükdeniz, A. (1990). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. İstanbul: Risale Yayınları.

Cebeci, F ve Çakılcıoğlu, M. (2002). *Kültürel Sürdürülebilirlik*. 10. Ulusal Bilimi/Bölge Planlama Kongresi. Ekim, 17-18. (<http://www.kentli.org/makal/kultur.htm>) adresinden alınmıştır.

Ceylan, T. (2001). *Sürdürülebilir Gelişme- Turizm*. *Anatolia Turizm Araştırma Dergisi*, Aralık: 169-176.

Clark, J. (1996). *Kalkınmanın Demokratikleşmesi*: Çev: Serpil Ural. Ankara: TÇV Yayınları.

Clarke, J. (1997). A Framework of Approaches to Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 5 (3): 224- 233.

Coccosis, H., (1996). *Tourism and Sustainability: Perspective and Implications.*, *Sustainable Tourism- European Experiences*, Wallingford: G.K. Priestly. Cab International.

Collins, A., (1999). Tourism Development and Natural Kapital. *Annalys of Tourism Research*, 26 (1): 98- 109

Copper, C. P. ve Özdil, I., From Mass to Responsible Tourism. The Turkish Experience *Tourism Management*, 13: 377-386.

Çakılcıoğlu, M., (01.06.2009). Sürdürülebilir Turizm İçin Örnek Bir Bölge: Bozcada. <http://www.kentli.org/makale/bozcaada.htm>. adresinden alınmıştır.

Çavuş, Ş. (2000). Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Ölçekli Bir Turizm Gelişme Modeli, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Eylül- Aralık: 151-152.

Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F.* 10 (2).

Çevirgen, A. (2003). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Ekoturizm ve Edremit Yöresi İçin Bir Model Önerisi, *Basılmamış Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Turizm İşletme Fakültesi.

Çimrin, H.(2001). *The Metropolis Of Antique Age Ephesus*.İzmir: Seçil Ofset.

Daly, H. (1990). Towards Some Operationl Priciples Of Sustainable Development, *Ecological Economics* (2) 1-6.

Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Ekoturizm Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Demir, T. (1995). *Turizm ve Çevre Etkileşimi*. Çevre Yazıları. Ankara: Çevre Bakanlığı.

Demiroğlu, O. C., Dinçer, M. Z., İzgi, T. M. (2008). Revitalization Of Cultural Heritage Assests Within The Context Of Sustainable Tourism Development: A Proposal For The Rejuvenation Of Prinkipo Palace. *International Tourism Conference* . ss. 382- 403. Alanya, 05- 09 November.

Dietz, F.J. ve Van D. S. (1992). Sustainable Development and Necessary Integration of Ecological Insights to Economic Theory. *Sustainability and Enviromental Policy*.ss.21-54.

Dinçer, İ. (1996). Sürdürülebilir Turizmin Hayata Geçirilmesi İçin Aktivite Olması Gereken Dinamikler ve İşlevleri Model Çalışması, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, *19. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi*. İstanbul.

Dixon, J. A. ve Fallon, L. A. (1989). The Concept Sustainability: Origins, Extensions and Usefulness for Policy. *Society and Natural Resources*, 2, ss. 73-84

Dollar, D. ve Kraay, A. (2000). Growth is Good for the Poor , World Bank, Washington D.C.

Doswell, R. (1997). *Tourism How Effective Management Makes Difference*. Oxford Press.

Du Cros, H. (2001). A New Model to Asist in Planing for Sustainable Cultural Heritage Tourism. *International Journal of Tourism Research*, 3, (2): 165-170.

Dulupçu, M.A. (2001). Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler, *Dış Ticaret Dergisi*, 20, 46-70

Durgun, A. (2007). Isparta Turizminin Swot Analizi. http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/PDF/yil3_sayi5_06 adresinden alınmıştır.

Eber, S. (1992). *Beyond the Green Principles for Sustainable Tourism*, World Wide Fund for Nature .U.K

Efes Kazıları (09 Ağustos 2010). www.kusadasidegisim.org/index.php?...efes-antik-kenti , adresinden alınmıştır.

Efes Müzesi (9 Ağustos 2010) Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-41809/ephesos-efes-selcuk.html, adresinden alınmıştır.

Efes Ören Yerinde son gelişmeler (11 Eylül 2010). www.sondakika.com/haber-selcuk-un-koruma-amacli-imar-planlari-izmir-2270644-2270644/ - Önbellek <http://www.egeninsesi.com/8/> Kultur- Sanat- Haberleri adreslerinden alınmıştır.

Efes Ören Yerinde Kültür Turizmi (10 Kasım 2010) [.www.tbb.turkce/turizm/inanc/index.html](http://www.tbb.turkce/turizm/inanc/index.html) --www.turizmdebusabah.com/haber_detay-haberNo-1 adreslerinden alınmıştır.

Efeoğlu, E. vd. (2009). Osmaniye İli Swot Analizi. <http://www.osm.edu.tr/Turkish/swot/2042010swot> adresinden alınmıştır.

Erdem, Z. (2006). Efes Antik Kenti. *Atlas Dergisi*. İstanbul: Doruk Grafik

Ergil, D. (1991). *Toplum ve İnsan*, Ankara: Turan Kitabevi.

Ertürk, Hasan. (1997). *Çevre Bilimlerine Giriş*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Fisunoğlu, M. (1989). Sürdürülebilir kalkınma Konferansı. *Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını*. ss.39-62.

Garrod, B. ve Fyall, A. (1998). Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism. *Tourism Management*.19.(3).

Gee. C., Y. (1997). International Tourism: *A Global Perspective*, WTO, Spain, s.255.

Genim, S. (2002). Kültür Turizmi, *II. Turizm Şurası Bildirileri – Geleceğimiz Turizm*, ss. 205-212. Ankara, 12- 14 Nisan.

George, E. B. (1995). *Eski Çağda Ege Bölgesi*. (Çeviren: İnci Delemen). İstanbul: Arian Yayınevi.

Gery, R. (2001). *Cultural Attractions ana European Tourism*, Newyork: CABI Publishing.

Godfrey, K. B., (1996). Towards Sustainability. İçinde : L. C.Harrison , W. Husbands, *Practicing Responsible Tourism,; International Case Studies in Tourism Planing, Policy And Development*, John Wiley & Sons, Inc, New York,(ss. 58-79).

Goodall, B.(1992). *Enviromental Autiding for Tourism. Progrees in Tourism, Recreation and Hospitality Management*) London.

Goodall, B. ve Stabler M. (1997). Principles Infulencing the Determination of Environmental Standarts for Sustainable Tourism” , İçinde: M.J.Stabler, *Tourism and Sustainability Principles to Practice*, (ss. 279-302). New York: Cab International.

Goodland, R. (1995). The Concept of Enviromental Sustainability, *Annual Review of Ecology and Systematics*, 26, 1-24.

Güneş, G.(1995). Turistik alanlarda Doğal Kaynakların Korunmasında Yeni Bir Kavram: Sürdürülebilir Turizm. Çevre ve İnsan. *Çevre Bakanlığı Yayın Organı*, Yıl:6 (23), Eylül- Ekim (s.35).

Güneş, G. (2008). Korunan Alanlar ve Çevresi İçin Sürdürülebilir Turizm Gelişim Stratejisi. *III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*. Nisan 17- 19.

Güngör, E. (1991). *Kültür- Eğitim- Dil Üzerine Görüşleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Hopwood, B. vd. (1999). Sustainable Development: Mapping Different .ICLEI, IDRC ve UNEP, *Yerel Gündem 21 Planlama Rehberi*(UILA- EMME Türkiye tarafından Türkçe Basım) (s.2).

Inskeep, E., (1991). *Tourism Planing. An Integrated and Sustainable Development Approach*, New York (s.36).

Ioannides, D., (1995). *A Flawed Implemination of Sustainable Tourism: The Experiences of Akamas, Cyprus*. *Tourism Managemetol*, 16 (8) : 583-592.

İçöz, O. ve Kozak, M. (1998). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Turhan Kitabevi.

İçöz, O. Yılmaz, S. ve Oter, Z. (2008). Developing New Cultural Tourism Destinations In Turkey: An Integrative Approach Between Travel Agencies, Local Community And Tourists. *International Tourism Conference* . ss. 158- 166. Alanya, 05- 09 November.

Jung, J. ve Lee, T. (2008). Cultural Sustainability & Community- Based Collaboretion In Tourism: The Case Of Jeju Island. *International Tourism Conference* . ss. 857- 879. Alanya, 05- 09 November.

Kahraman, N. ve Türkay, O. (2006). *Turizm ve Çevre* Ankara: Detay Yayıncılık.

Karaman, A. (1996). *Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve” Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*, Alanya 7-8-9 Kasım.Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası İstanbul ,ss. 99- 106.

Kızılırmak İ., ve Kurtuldu. H. (2005). Kültür Turizminin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma, *Ticaret ve Turizm Eğitimi Fakültesi Dergisi*, (1): 100.

Kocapınar, S. (2003). Kültür Turizmi. *Türkiye’ nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı*. Çankırı, 3-4 Mayıs.

Kocasoy, G. (1987). Turizmin Çevreye Etkisi, *Çevre 87 Sempozyumu*. İzmir 26-27 Ekim.

Koç, H. (1996). Herkes İçin Turizm. *19. Dünya Şehircilik Kolokyunu Alanya: Sürdürülebilir Turizm: Turizm Planlamasına Ekolojik Bir Yaklaşım*. Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. İstanbul s.166.

Küçükaltan, G. Y., (2003). Kültürel Turizm Bağlamında Yöreselleşme, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Bülteni*, Çanakkale: Ekim- Kasım. 2.

Küçüktopuzlu. F.K. (1991). Turistik Faaliyetlerin Turizm Alanındaki Ekolojik Yapıya Etkileri. *Turizm Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı*. ss.246-254.

Kültür Turizm Destinasyonu Olarak Efes Ören Yerinin Önemi. (10 Kasım 2010) www.turizm-gazetesi.com/articles/articles.aspx?id=52601-önbellek --- www.tbb.gen.tr/turkce/turizm/inanc/index.html-önbellek adreslerinden alınmıştır.

Lawrence, K. (1994). Sustainable Tourism Development. İçinde : M. Munasinghe ve J. McNelly, *Protected Area Economics and Policy, Linking Conservation and Sustainable Development*, The International Bank for Reconstruction and Development, Washington. ss. 263-271.

McIntyre, G.(1993). Sustainable Tourism Development: *Guide for Local Planners*, WTO, Madrid.

Mebratu, D. (1998). Sustainability and Sustainable Development: Historical and Conceptual Review.

Middleton, V. ve Hawkins, R. (1998). *Sustainable Tourism: A marketing Perspective*. Oxford. 247.

Müler, H. (1993). Çevre Bilincine Erişmiş ve Sosyal Açıdan Uyumlu Turizm, Turizm ve Gelişme, Türkiye' nin Şansları ve Riskleri, Ankara: Türk – Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi. (4) 27.

Nemli, E. (2004). *Sürdürülebilir Kalkınma, Şirketlerin Çevresel ve Sosyal Yaklaşımları*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

O'Reilly, A. (1986). Tourism and Carrying Capacity, *Tourism Management*, 7 (4): 254-258.

Okumuş, F. (2008). Can Culture Be A Source Of Competitive Advantage For Destinations? The Case Of Turkey. *International Tourism Conference* . ss. 72-78 Alanya, 05- 09 November.

OMT- WTO- BTO (1996). Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry: *Towards Environmentally Sustainable Development*. London

Olalı, H. ve Alp, T. (1998). *Turizm Ekonomisi*, İzmir: Ofis Ticaret Matbacılık.

Olalı, H. (1990). *Turizm Politikası ve Planlaması*, İstanbul: İşletme Fakültesi Yayını .(228).

Oral, S. ve Şenbük, U. (1996). Turistik Ürünlerin Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirilmesi, *19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Alanya*, Mimar Sinan Üniversitesi. ss. 197-205.İstanbul.

Owen, R., Stephen, F. ve Gammon, S. (1993). Sustainable Tourism Development In Wales: *Tourism Management*.14. (6).

Öter, Z. ve Özdoğan, N. O. (2005). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk- Efes Örneği. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16 (2).

Öter, Z., Assiouras, I., ve Markopoulos., M. (2010) *Determental Tourist Behavior and De- Marketing of Cultural Heritage Visits. 8th International Symposium on the Conservation of Monuments in the Mediterranean Basin: Monument Damage Hazards and Rehabilitation Technologies*, May 31-June 02, Patras-Greece: National Technical University of Athens, University of Patras, Technical Chamber of Western Greece, Hellenic Archive of Scientific Culture. p. 82 in book of lectures and extended abstracts.

Özdöl, S. ve Yürük, E. (2007). Türkiye’ de Kültür Turizmi Ve Tarih Öncesi Yerleşmeler: Çatalhöyük Örneği. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu*. İzmir: 21-23 Kasım.

Özhan, L. (1991). Türkiye’ de Turizm Politikaları. *Turizm ve Çevre Konferansı, TÇSV. Yayını*. ss. 163-176. Ankara, 3-5 Ekim.

Öztürk , L. (2007). *Sürdürülebilir Kalkınma* , Ankara: İmaj Yayıncılık.

Parpairis, A. D. (1998) . The Concept of Carrying Capacity of Tourism Development İn Coastal Ecosystems. İçinde: Günay Kocasay (Editör), *The Kriton Curi International Symposium of Enviromental Management in the Mediterranean Region Proceedings*.(ss. 243-256). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi yayınları.

Pawlicz, A. Promotion Of Cultural City Destinations As An Externality, Solutions In Selected Baltic Cities. *International Tourism Conference* . ss. 762- 768. Alanya, 05- 09 November

Poon, A. (2003). A New Tourism Scenario. Key Future Trends. Tourism Intelligence International.Berlin.

Perçin, Ş.N. ve Güzel, B. (2008) “ Cultural and Event Tourism: Issues & Debates” : New Tourism Trends and Strategies Toward The Eveluation Of Cultural Tourism: The Cappadocia Case. -*Internatioanal Tourism Conference*, . ss. 476- 486 05- 09 November

Redclift, M., R. (2005). Sustainable Development. An Oxymoron Comes Of Age. *Sustainable Development*. 13. 212-227.

Report of the United Nations Conference on Environment and Development, A/CONF.151/26 (Vol.I), Rio de Janeiro,1992, <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm> adresinden alınmıştır.

Richards, G. (1994). Cultural Tourism in Europe, Progress in Tourism Recreation and Hospitality Management,

Robert, K. H. (2000). System Conditions for a Cyclic Society, The Naturel Step Enviroment Institue, Stockholm, Sweden. [http:// www.naturelstep.org](http://www.naturelstep.org). adresinden alınmıştır.

Saveriades, A. (2000). Establishing the Social Tourism Carring Capacity fort he Tourist Resorts of the East Coast of the Republic of Cyprus. *Tourism Management*. (21) -2 : 147-156.

Seval, M. (1990). *Step by Step Ephesus*. İstanbul: Minyatür Publications.

Speth, J.G. (2003). Perspectives of Johannesburg Summit, *Enviroment*, 45 (1), 22-29.

Solow, R. M. (1993). Sustainability: An Economist's Perspective, *Economics of the Enviroment: Selected Readings* içinde, W.W. Norton & New York, 179-187.

Stojanoski, P. ve Elmazi, L. (2008). Cultural And Leisure Tourism In Viewpoint Of Museum Tourism: A Case Of Albania and Macedonia. *International Tourism Conference* . ss. 1287 - 1296. Alanya, 05- 09 November

Swarbrooke, J. (1999). Sustainable Tourism Management. New York: CBI Publishing.

TÇSV (1991). Ortak Geleceğimiz- *Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu*. (Çeviren: Belkıs Çorakçı), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Önder Matbaa.

Tekarşlan, E. (1995). IV. Turkish- Austarian Management Seminar, Conference Report of Archeology & Management Cultural Tourism, İstanbul: 9- 10

Thornburn, A. (1986). *Marketing Cultural Heritage*. Does It Work Within Europe? Travelend Tourism Analyst, USA.

Trainer, F.E. (1997). The Global Sustainability Crisis: The İmplications for Community. *International Journal of Science Economic*, 24 (11): 1219-1240

Tunç, A., ve Saç, F.(1998). *Genel Turizm*. Ankara: Detay Yayınevi.

Türkoğlu, S. (1992). *Efes'in Öyküsü*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

UNCED (1992). Agenda 21: Program of Action for Sustainable Development, UN, Rio de Janerio, 3- 4 Nisan.

Uslu, O. (1991). ÇED Kavramına Genel Bakış ÇED Eğitimi, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.

Usta, Ö. (2001). *Genel Turizm*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Vasileva, S. ve Rumenov (2008) Possibilities For Sustainable Religious Tourism In Shumen Region. *International Tourism Conference* . ss. 728- 730. Alanya, 05- 09 November

Wahap, S. ve Pigram, J. (1997). Tourism Sustainability. İçinde : *Tourism Development and Growth the Challenge of Sustainability*, ss. 277-289: London ve New York: Routledge.

WCED (1987). Our Common Future. Oxford: Oxford University Press

WTO. (1997). World Tourism Leaders' Meeting on Social Impact of Tourism: Final Report .

WTO. (1998). Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism. Madrid.

WTO. (1997). *International Tourism: Global Perspective*, Editör: Chuck Y. Gee, (ss.257). Madrid.

Yavilioğlu, C. (2002). Kalkınmanın Anabilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri. *C.Ü.İ.B.F. Dergisi*. 3: 1.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Seçkin Eser
Doğum Yeri: İzmir
Doğum Yılı: 1980
Medeni Hali: Bekar

Eğitim ve Akademik Bilgiler

Lise: Şirinyer Süper Lisesi
Lisans: Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği
Ve Otelcilik Yüksekokulu- Turist Rehberliği
Bölümü

Yabancı Dil: İngilizce, az Almanca

Mesleki Bilgiler:

2005- Diana Turizm Seyahat Acentesi
(P. Kokartlı İngilizce Tur rehberi)

Kasım' 09- Nisan'10 Özel Üniversite Açık öğretim Dershanesi
(İngilizce- Yönetim Organizasyon- İşletme Öğretmenliği)

Kasım' 07- Nisan' 08 Dumlupınar İ.Ö.O (İngilizce Öğretmenliği)

Mayıs' 04- Ekim' 04 Tantar Turizm Seyahat Acentesi
(P. Kokartlı İngilizce Tur rehberi)

Mayıs' 03- Kasım' 03 STG Turizm Seyahat Acentesi
(P. Kokartlı İngilizce Tur rehberi)

Kasım' 04- Nisan' 06 Şehit Fazılbey İ.Ö.O
(İngilizce Öğretmenliği)